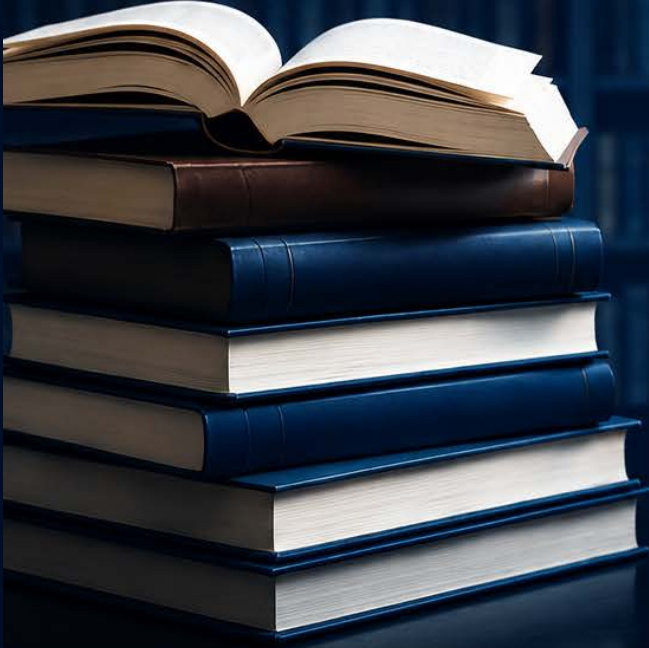

TEKSTİL VE MODA TASARIMINDA
GÜNCEL KONULAR VE
AKADEMİK DEĞERLENDİRMELER

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Emine ERDOĞAN

yaz
yayınları

Tekstil ve Moda Tasarımında
Güncel Konular ve Akademik Değerlendirmeler

Editör

Dr.Öğr.Üyesi Emine ERDOĞAN

yaz
yayınları

2026

**Tekstil ve Moda Tasarımında Güncel
Konular ve Akademik Değerlendirmeler**

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Emine ERDOĞAN

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8926-78-1

Ekim 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Geleneksel Örmeye Sanatına Disiplinlerarası Estetik Bakış	1
<i>Veli KAYABAŞI, Saniye Çiğdem KOÇAK</i>	
Kullanım Ömrünü Tamamlamış Kot Giysilerin Moda Ürünlerine Dönüştürülmesi: Uygulamalı Bir Sürdürülebilirlik Araştırması	19
<i>Emine ERDOĞAN, Züleyha İLHANLAR</i>	
Duvar Panosu Tasarımında Sürdürülebilir Bir Alternatif Olarak Atık İpliklerle İleri Dönüşüm.....	52
<i>Dilber YILDIZ</i>	
Atığın Estetik Dönüşümü: Marine Serre'nın 2023-2026 Koleksiyonlarında İleri Dönüşüm ve Tekstil Yüzeyi	83
<i>Nazan AVCIOĞLU KALEBEK, Özge EMİRKADI KARADAŞ</i>	
Alexander Mcqueen'in Plato's Atlantis Koleksiyonunun Üretken Yapay Zekâ ile Yeniden Yorumlanması: Tasarım Kodlarının Dijital Dönüşümü	103
<i>Bahar MARABA</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

GELENEKSEL ÖRME SANATINA DİSİPLİNLERARASI ESTETİK BAKIŞ

Veli KAYABAŞI¹

Saniye Çiğdem KOÇAK²

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun temel korunma ve örtünme ihtiyacından doğan örme tekniği, tarihsel gelişim süreci içerisinde yalnızca işlevsel bir yüzey oluşturma aracı olmanın ötesine geçerek çağdaş sanatın güçlü ve estetik bir ifade biçimine dönüşmüştür. Gelişen teknolojiyle birlikte tasarımcılar ve sanatçılar; geleneksel ilmek yapılarını dijital 3D modellemeler, sentetik lifler, ahşap, paslanmaz çelik ve kimyasal reçineler gibi alışılmışın dışındaki malzemelerle sentezleyerek sanatsal bir dil inşa etmeye başlamışlardır. Bu yenilikçi ve disiplinlerarası dönüşüm, örmeyi salt bir giysi veya tekstil ürünü olmaktan çıkarıp mekânsal algıyı değiştiren devasa enstalasyonlara ve otonom, anıtsal heykellere dönüştürmektedir. Modern sanat pratiklerinde kütle, form ve optik yanılsama gibi kavramların örme giysilere entegre edilmesi, moda tasarımı ile plastik sanatlar arasındaki katı sınırları giderek belirsizleştirmektedir.

Örme tekniği, günümüzde tutkal, epoksi reçine ve alçı gibi kimyasal sertleştiricilerle birleştirilerek heykelsi ve kalıcı bir yapıya kavuşturulmaktadır. Sonya Philip, ipek iplikleri örüp balmumuna batırarak doğadan esinlendiği formları asma

¹ Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: 0009-0007-6996-4237.

² Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı, ORCID: 0000-0001-5998-6394.

heykellere dönüştürmektedir (Görsel 1; Değirmenci ve Tavman Ertuğrul, 2025).

Görsel 1. Sonya Philip, Kapsüller (Pods), Örmek İpek İplik, Balmumu, 2012

Kaynak: Değirmenci ve Tavman Ertuğrul (2025).

Örmek sanatı, geleneksel ve zanaat odaklı köklerinden sıyrılarak günümüzde mekânsal sınırları zorlayan avangart yerleştirmelerin temel bir ifade aracı hâline gelmiştir. Bu yenilikçi dönüşümün çarpıcı örneklerini sunan Danimarkalı sanatçı Isabel Berglund, örmek tekstil yüzeylerini mimari ve heykelsi boyutlarda kullanarak izleyiciyi doğrudan eserin bir parçası olmaya davet eden devasa enstalasyonlar kurgulamaktadır. Örneğin "City of Stitches" adlı çalışmasında örülmüş devasa bir oda ve ağaç tasarlayarak dokunma duyusunu mekânsal bir deneyime dönüştüren sanatçı, örmek tekniği ile form, malzeme ve insan bedeni arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayarak tasarım ve modern sanat arasındaki katı sınırları eritmeyi başarmıştır (Türker, 2021).

Görsel 2. Isabel Berglund, City of Stitches, 2003, örme enstalasyon çalışması.

Kaynak: Türker (2021).

Sanatçılar, örmenin sunduğu esnek yapı sayesinde yalnızca iplikleri değil; paslanmaz çelik, bakır tel ve hatta atık materyalleri bile birer sanat nesnesi haline getirmektedir. Örneğin, Jan Truman geliştirdiği özel tel örme tekniğiyle devasa boyutlarda heykelsi seriler yaratırken; Susie Freeman, naylon iplikler ve atık materyalleri birleştirerek protest eserler ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımlar, örmenin, sanatçıların kavramsal düşüncelerini ve sosyal mesajlarını izleyiciye aktardıkları disiplinlerarası bir plastik sanat mecrası olduğunu kanıtlamaktadır (Tavman ve Oskay, 2012).

Görsel 3. Jan Truman, “Cloud” bakır tel, paslanmaz çelik, alüminyum ve cam, 7 x 2,5 m, 2005

Kaynak: Tavman ve Oskay (2012).

Görsel 4. Susie Freeman, “A Packet a Week”, naylon monofilament iplik, örme elbise, sigara izmaritleriyle protesto amaçlı yapılmış sanatsal çalışma, Londra, 1999

Kaynak: Tavman ve Oskay (2012).

Geleneksel bir tekstil yüzey oluşturma yöntemi olan örme, yalnızca fonksiyonel bir ihtiyaç olmaktan çıkarak estetik ve sanatsal bir ifade aracına dönüşmüştür. Çağdaş sanatçılar, standart örme tekniklerini sentetik iplikler, metal teller, atık materyaller ve doğadan ilham alan formlarla birleştirerek mekânsal hacme sahip üç boyutlu heykeller tasarlamaktadır (Gök, 2024). Gelişen teknolojiyle birlikte tekstil sanatçıları, geleneksel ilmek ve örme tekniklerini üç boyutlu (3D) modelleme ve dijital yazılımlarla birleştirerek sanal ortama aktarmaya başlamışlardır. Bu yenilikçi süreç, sanatçıların örme yapıları sanal gerçeklik bağlamında derinlik ve boyut katarak yeniden yorumlamasına imkân tanımakta; dijital platformlarda algoritmalarla oluşturulan kumaş simülasyonları, çağdaş sanatın sınırları zorlayan özgün eser örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Öğülmüş Özkum ve Tavman Ertuğrul, 2022).

Sanatçı Donna L. Lish, cam, metal ve sentetik iplikler kullanarak ışık oyunları ile dördüncü boyutu yansıtmayı amaçlayan modüler iskelet yapıları üretirken; Shanell Papp ise gerçek boyutlu insan anatomisini modelleyen kavramsal örme heykeller ortaya koymaktadır (Değirmenci, 2019).

**Görsel 5. Donna L. Lish , “Floating Free of Time”, Sentetik İplik,
Cam Boncuk, Tel, 15,24 x 10,16 x 10,16 cm, 2007**

Kaynak: Değirmenci (2019, s. 56).

Görsel 6. Shanell Papp, “The Hunting Party @ Trianon”, 2014

Kaynak: Değirmenci (2019, s. 59).

Tasarımcı Sandra Backlund mimari yapıları örme giysilere yansıtarak sıra dışı hacimler oluştururken (Görsel 7); Nora Fok bilim ve matematikten esinlenerek naylon mikrofilamentlerle ördüğü küreleri takı ve giysi tasarımına yaklaşan eserler olarak ortaya koymaktadır (Görsel 8);. Benzer şekilde Johan Ku, barok dönemden aldığı ilhamla devasa tığlar ile kalın yün elyafları kullanarak örmeyi kavramsal bir enstalasyon ve heykelsi giysi aracına dönüştürmüştür. Bu çağdaş örnekler, sanatçıların yenilikçi teknikler ve alışılmışın dışındaki malzemelerle örme sanatının sınırlarını ne ölçüde zorladığını kanıtlamaktadır (Yalçın, 2019).

Görsel 7. Sandra Backlund, Sonbahar Kış, 2009-2010, İtalyan Triko Şirketi iş birliği ile, yün ve kaşmir karışımı tasarımlar, makine örgüsü

Kaynak: Yalçın (2019, s. 63).

Görsel 8. Nora Fok 'Nylon Bulut' 2018, New York Cooper Hewitt Smithsonian Tasarım Müzesi

Kaynak: Yalçın (2019, s. 64).

Görsel 9. Johan Ku, Emotional Sculpture, kalın yün elyaf ile heykelsi giysi (23 Ekim 2019)

Kaynak: Yalçın (2019, s. 68).

2. ÖRME SANATINDA İLLÜZYONLAR VE ÖNCÜ TASARIMCILAR

1960'lı yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan Optik Sanat akımının hareket, derinlik ve algı yanılsaması gibi temel ilkeleri, çağdaş örme giysi tasarımlarına bilinçli bir şekilde entegre edilmiştir. Örneğin, heykelsi örme formlarıyla öne çıkan tasarımcı Alice Palmer (Görsel 10), geleneksel örgü tekniklerini alışılmadık yollarla manipüle ederek tasarımlarında siyah-beyaz zıtlığına dayalı üç boyutlu yanılsamalar ve fütüristik görünümeler elde etmiştir. Bu tür yenilikçi yaklaşımlar, çağdaş tasarımcıların örme giyim aracılığıyla sanat ve moda arasındaki sınırları nasıl yeniden inşa ettiklerini kanıtlamaktadır (Sakarya ve Akçam, 2022).

Görsel 10. Alice Palmer, “Batman” adlı koleksiyonundan, 2010.

Kaynak: Sakarya ve Akçam (2022, s. 1461).

Tasarımcı Sandra Backlund, mimari bir duyarlılıkla kalın yün ipliklerden ürettiği tüp örmeleri katmanlandırarak giysilerin hacimsel alanını genişletirken; Johan Ku "Emotional Sculptures" gibi koleksiyonlarında jumbo yün ipliklerin sert ve kütleli yapısından faydalanarak insan bedenini saran kavramsal heykeller meydana getirmektedir. Benzer bir yaklaşımla Chris

Ran Lin (Görsel 11), düz ve tüp örme parçalarını tıpkı bir heykelde yığma ile kütle oluştururcasına bir araya getirerek, giysiyi silüet beklentilerinden bağımsız bir strüktür olarak yeniden tanımlamaktadır (Akçam, 2023).

Görsel 11. Chris Ran Lin’in “Axes” koleksiyonundan bir örnek

Kaynak: Akçam (2023, s. 209).

Örme yapılar, esnekliği ve tek seferde üç boyutlu hacim yaratma potansiyeliyle sanatçılara estetik kurgularda geniş bir imgelem özgürlüğü sunmaktadır. Örneğin Sandra Backlund, triko ve kroşe kullanarak beden üzerinde yapılandırılan yığılmış kalın ribanalarla anıtsal giysi heykelleri kurgularken, Katherine Mavridis şeritlerin iç içe geçirildiği soyut ve mimari heykel formlarına imza atmaktadır (Görsel 12). Bu çağdaş yaklaşımlar, örme giysinin geleneksel ve işlevsel örtünme amacından sıyrılarak estetik, kavramsal iletiler taşıyan başlı başına bir plastik sanat objesine dönüşebileceğini kanıtlamaktadır (Bayburtlu, 2020).

Görsel 12. Katherine Mavridis, Heykelsi yün kazak

Kaynak: Bayburtlu (2020, s. 80).

Postmodern süreçte örme tasarımı, ekonomik tüketim nesnesi olmaktan çıkarak çağdaş estetik anlayışın sanatsal bir yansıması haline gelmiştir. Örneğin; Johan Ku (Görsel 13) ve Irina Shaposhnikova (Görsel 14) gibi yenilikçi tasarımcılar, ilmek yapılarının sunduğu elastikiyet ve hacim olanaklarını kullanarak insan bedenini saran kavramsal ve heykelsi giysiler ortaya koymaktadırlar (Oskay, 2019).

Görsel 13. Johan Ku, Emotional Sculpture, 2010

Kaynak: Oskay (2019, s. 290).

Görsel 14. Irina Shaposhnikova, Avant-Garde Knit, 2009

Kaynak: Oskay (2019, s. 289).

Çağdaş tekstil sanatında yün malzemenin keçeleşme potansiyeli ile geleneksel örme tekniklerinin bir arada kullanımı, tasarımcılara giysi formunun ötesinde hacimli ve organik sanat nesneleri yaratma imkânı sunmaktadır. Örneğin, tekstil tasarımcısı Nanna Van Blaaderen doğanın çeşitliliğinden ilham alarak el ve makine örmesini bedeni saran sanatsal yüzeylere dönüştürürken (Görsel 15); Johan Ku, kalın ipliklerle ördüğü asimetrik formlar sayesinde giysilere heykelsi ve anıtsal bir hacim kazandırmaktadır. Benzer bir yaklaşımla Marjolein Dallinga, deniz organizmalarının formlarından esinlenerek yün liflerini dinamik keçe heykellere ve giyilebilir metaforlara dönüştürmektedir (Görsel 16). Bu deneysel uygulamalar, yeni bir

sürdürülebilir plastik ifade diline ulaşıldığını açıkça göstermektedir (Gezicioğlu, Arabalı Koşar ve Beşen Yalçın, 2022). Çağdaş sanatçılar ve tasarımcılar, örmenin üretim yöntemlerindeki esnek olanakları kullanarak bedeni saran, üç boyutlu ve heykelsi yaklaşımlar barındıran yenilikçi sanat nesneleri inşa etmektedir (Bayburtlu, 2020).

Görsel 15. Nanna Van Blaaderen, 2013

Kaynak: Gezicioğlu, Arabalı Koşar ve Beşen Yalçın (2022, s. 304).

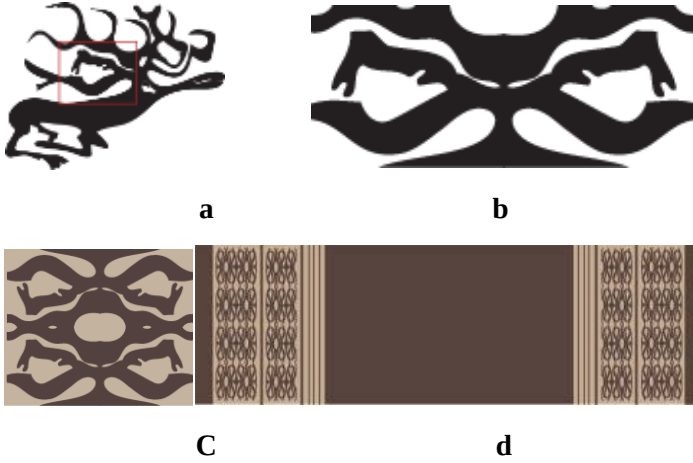

Görsel 16. Marjolein Dallinga, Keçe tekniği ile sanatsal kostüm örneği, 2017

Kaynak: Gezicioğlu, Arabalı Koşar ve Beşen Yalçın (2022, s. 307).

Örmede plastik yaklaşımın yanısıra binlerce yıllık kültürel belleğin modern endüstriyel tekniklerle birleşmesiyle

sürdürülebilir ve estetik giysi formları da tasarlanmıştır. Bu disiplinlerarası yaklaşımın özgün örneklerinden biri olarak tasarımcılar, Kırgızistan ve Moğolistan bölgelerindeki erken dönem kaya resimlerinde yer alan stilize geyik figürlerini ele alarak örme tekstil yüzeylerinde yeniden yorumlamışlardır. "Bilinçli sadeleştirme" yöntemiyle dijital ortama aktarılan ve simetrik kompozisyonlarla düzenlenen bu tarihi figürler, atkılı düz örme makinelerinde iki renkli torba jakar tekniği kullanılarak çift yönlü kullanılabilen işlevsel erkek atkılarına dönüştürülmüştür. Bu tasarım süreci, anonim sanatçıların kayalara kazıdığı mitolojik sembollerin, günümüz tasarımcıları tarafından örme sanatı aracılığıyla nasıl yeniden hayat bulduğunu ve endüstriyel üretimle sanatsal ifadenin nasıl harmanlandığını açıkça kanıtlamaktadır (Bağcı ve Aydın, 2024).

e

Görsel 17. Tasarım 5, a. Esinlenilen Geyik Figürü, b. Birim Raporu, c. Raportlama, d. Tasarım Yüzeyi, e. Giydirilmiş Görünümü, 2022, Adobe Illustrator Çizim, Tasarım Yüzeyi 30 cm x 150 cm.

Kaynak: Bağcı ve Aydın (2024, s. 369).

3. SONUÇ

Postmodern süreçte örme tasarımı, zanaat ve endüstriyel tüketim nesnesi algısını yıkarak çağdaş sanat evreninde kendi bağımsız kimliğini kanıtlamıştır. Isabel Berglund, Sandra Backlund ve Johan Ku gibi sanatçıların öncü çalışmaları, örme ilmeklerinin sunduğu esneklik ve tek seferde hacim yaratma potansiyelini kullanarak; insan bedeniyle ve mekânla bütünleşen anıtsal plastik eserler yaratılabileceğini açıkça göstermektedir. Kimyasal sertleştiricilerin ve keçe gibi organik lif manipülasyonlarının sürece dâhil edilmesi, malzemenin

sınırlarını zorlayarak örme yapısını kalıcı heykelsi formlara ulaştırmıştır. Bunun yanı sıra çağdaş örme sanatı, yenilik arayışını Kırgızistan-Moğolistan kaya resimlerindeki geyik figürleri gibi manevi değeri yüksek öğeler; gelişmiş bilgisayarlı düz örme makineleri ve çift yüzlü jakar teknikleriyle modern endüstriyel tasarıma başarıyla aktarılmıştır. Tüm bu veriler ışığında örme sanatı; hem malzeme ve form bağlamında çağdaş sanatın disiplinlerarası bir mecrası olarak varlığını sürdürmekte hem de geçmişin estetik mirasını dijital algoritmalar ve makine teknolojisiyle yeniden inşa ederek kültürel sürdürülebilirlik görevi görmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçam, T. C. (2023). Örme giyim tasarımında heykelsi form oluşturma ve örnek koleksiyon hazırlama (Sanatta yeterlik tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Bağcı, V. ve Aydın, Ş. (2024). Geyik figürlü kaya resimlerinden esinlenen örme tekstil tasarımları ve örnek uygulama. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 17(45), 358-374.
- Bayburtlu, I. (2020). Tasarım ve sanat sınırında heykelsi örme giysiler. Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi, 3(4), 66-88.
- Değirmenci, N. (2019). 21. yüzyılda 3 boyutlu örme heykeller ve heykelsi örme çalışmalar (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Değirmenci, N. ve Tavman Ertuğrul, M. B. (2025). 21. yüzyılda örme heykeller ve heykelsi örme çalışmalar. Sanat ve Tasarım Dergisi, 35, 749-774.
- Gezicioğlu, F. Y., Arabalı Koşar, S. T. ve Beşen Yalçın, M. (2022). Örme yüzeylerin keçeleştirilmesi ile oluşturulan hacimli etkilerin sanat nesnesinden sanatsal giysi formlarına dönüşümü. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12(1), 301-318.
- Gök, M. O. (2024). Üç boyutlu örme heykeller ve örnek örme heykel tasarımı. The Journal of Academic Social Science Studies, 17(100), 183-200.
- Oskay, N. (2019). Örme giysi tasarımında postmodern sanata yönelik eğilimler. Akademik İncelemeler Dergisi, 14(2), 277-298.
- Öğülmüş Özkum, E. ve Tavman Ertuğrul, M. B. (2022). Örme sanatının sayısal ortama aktarımı ve örnek uygulamalar.

Sanat ve İnsan Dergisi (2. Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu Özel Sayısı), 269-279.

Sakarya, M. ve Akçam, T. C. (2022). Örne giyim tasarımında optik sanatın etkileri. SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 15(30), 1446-1470.

Tavman, M. B. ve Oskay, N. (2012, Ekim). Örmenin sanattaki yeri. Tekstil Sanatı-Tasarımı Sempozyumu, Marmara Üniversitesi ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 205-211.

Türker, S. H. (2021). Örne tekstil yüzeylerinde yenilikçi sanatsal ifadeler: Isabel Berglund. Tykhe, 6(10), 27-40.

Yalçın, D. (2019). Giyilebilir sanatta örme uygulamaları (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

KULLANIM ÖMRÜNÜ TAMAMLAMIŞ KOT GİYSİLERİN MODA ÜRÜNLERİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ: UYGULAMALI BİR SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ARAŞTIRMASI

Emine ERDOĞAN¹

Züleyha İLHANLAR²

1. GİRİŞ

Tekstil ve hazır giyim sektörü, küresel ekonominin önemli üretim alanlarından biri olmakla birlikte, doğal kaynakların yoğun kullanımı, yüksek su ve enerji tüketimi, kimyasal madde kullanımı, karbon emisyonları ve üretim ile tüketim süreçlerinde ortaya çıkan tekstil atıkları nedeniyle çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Sanayileşme ile birlikte gelişen kitlesel üretim anlayışı, üretim kapasitesinin ve tüketim olanaklarının artmasına paralel olarak doğal kaynakların daha yoğun kullanılmasına neden olmuş; Birleşik Krallık'tan başlayarak Avrupa'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve dünyanın diğer bölgelerine yayılan sanayileşme süreci, üretim ve tüketim ilişkilerinde köklü dönüşümlere yol açmıştır. Elektrik enerjisinin üretimde kullanılmaya başlanması, içten yanmalı motorların geliştirilmesi ve fabrika temelli üretim sistemlerinin yaygınlaşması, kitlesel üretimin gelişmesini hızlandırırken kentleşme ve tüketim odaklı ekonomik yapıların da güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönüşümün çevresel

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, ORCID: 0000-0003-0249-4369.

² ORCID: 0009-0007-0706-9210.

sonuçları ise zaman içerisinde sürdürülebilirlik kavramının ekonomik ve toplumsal tartışmaların merkezine taşınmasına neden olmuştur (Türkmen, 2009, s. 8-10).

Günümüzde sürdürülebilirlik, üretim ve tüketim süreçlerinin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesini gerektiren bütüncül bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. İşletmeler açısından çevresel etkilerin azaltılması yalnızca bir maliyet unsuru olarak değerlendirilmemekte; kaynak verimliliği, uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirlik ve rekabet avantajı sağlayan stratejik bir yaklaşım olarak da görülmektedir (Yavuz, 2014, s. 70). Bu değişim, özellikle doğal kaynakların yoğun biçimde kullanıldığı tekstil ve moda sektöründe üretim ve tasarım süreçlerinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır.

Teknolojik gelişmeler, değişen yaşam biçimleri ve tüketim alışkanlıkları, moda endüstrisinde hızlı moda sisteminin yaygınlaşmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Hızlı moda; düşük maliyetli, yüksek miktarda ve kısa sürede üretilen ürünlerin tüketiciye ulaştırılması ve moda eğilimlerinin hızlı biçimde yenilenmesi üzerine kurulu bir üretim ve tüketim modeli olarak, ürünlerin kullanım sürelerinin kısalmasına ve tüketim döngüsünün hızlanmasına neden olmaktadır. Moda ürünlerinin kısa sürede güncelliğini kaybetmesi, tüketicilerin yeni ürünlere yönelmesini teşvik etmekte; bu durum ise tekstil ürünlerinin kullanım ömrünün kısalmasına ve tekstil atıklarının artmasına yol açmaktadır. Yeni olanın kısa sürede değersizleşmesi ve moda ürünlerinin hızla işlevselliğini veya güncelliğini kaybetmesi, aşırı tüketimi destekleyen bir yapı oluşturarak çevresel sorunların derinleşmesine katkıda bulunmaktadır (Tiber & Yücel, 2018, s. 957).

Moda endüstrisinin çevresel etkisi yalnızca tüketim sonrasında oluşan atıklarla sınırlı değildir. Tekstil ürünlerinin hammaddeden nihai ürüne dönüşmesine kadar geçen süreçte

önemli miktarda su ve enerji kullanılmakta, çeşitli kimyasal maddelerden yararlanılmakta ve sera gazı emisyonları ortaya çıkmaktadır. Özellikle boyama, apreleme ve baskı gibi işlemlerde kullanılan kimyasalların su kaynaklarına ulaşması, ekosistemler üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Bu nedenle tekstil endüstrisi, doğal kaynak kullanımı ve çevresel kirlilik bakımından yeniden ele alınması gereken sektörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Diriöz, 2023).

Söz konusu çevresel sorunlar, moda tasarımında yalnızca estetik ve işlevselliğin değil, ürünün bütün yaşam döngüsünün dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çalışmaların artması, çevresel sertifikasyon sistemlerinin yaygınlaşması, tüketici bilincinin gelişmesi, tedarik süreçlerinde şeffaflık beklentisinin artması ve etik üretime yönelik talepler, tasarımcıların malzeme seçiminden üretim yöntemlerine kadar bütün süreci yeniden değerlendirmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda giysi tasarımında ürün yaşam döngüsünün dikkate alınması, üretim sürecinin çevresel etkilerinin azaltılması, ürünlerin farklı kullanım olanaklarına sahip olması ve kullanım sonrasındaki potansiyelinin tasarım aşamasında değerlendirilmesi önem kazanmaktadır (Halaçeli Metinoğlu & Yılmaz Gözene, 2024, s. 49).

Bu noktada döngüsel ekonomi yaklaşımı, tekstil ve moda sektörünün çevresel etkilerinin azaltılmasına yönelik önemli bir alternatif sunmaktadır. Doğrusal üretim modelinde hammadde, üretim, tüketim ve atık aşamalarından oluşan tek yönlü bir süreç söz konusu iken döngüsel ekonomi; ürün, malzeme ve kaynakların mümkün olduğunca uzun süre sistem içerisinde tutulmasını, kullanım değerlerinin korunmasını ve atık oluşumunun en aza indirilmesini amaçlamaktadır. Yeniden kullanım, onarım, yeniden üretim, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm gibi uygulamalar bu yaklaşımın temel araçları arasında yer almaktadır.

Tekstil atıklarının yeniden değerlendirilmesi, döngüsel ekonomi yaklaşımının moda tasarımına aktarılabilceği önemli alanlardan biridir. Özellikle denim kumaşlar, dayanıklı fiziksel yapıları, farklı tasarım uygulamalarına olanak sağlamaları ve kullanım sonrasında yeniden değerlendirilebilmeleri nedeniyle ileri dönüşüm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bununla birlikte denim ürünlerin üretiminde kullanılan pamuk lifinin yetiştirilmesi, boyama ve yıkama işlemleri gibi aşamalarda yüksek miktarda su ve kimyasal madde kullanılması, bu ürünlerin çevresel etkisini artırmaktadır. Bu nedenle kullanım ömrünü tamamlamış denim ürünlerin yeniden değerlendirilmesi, hem tekstil atıklarının azaltılması hem de daha önce üretim sürecinde kullanılan kaynakların yeniden ekonomik ve işlevsel değere dönüştürülmesi açısından önem taşımaktadır (Gürcüm & Tanyer, 2021, s. 552).

Bu bağlamda ileri dönüşüm (upcycling), atık veya kullanım ömrünü tamamlamış malzemelerin mevcut özelliklerinden yararlanılarak yeni, işlevsel ve estetik değeri daha yüksek ürünlere dönüştürülmesini ifade etmektedir. Geri dönüşümden farklı olarak ileri dönüşümde malzemenin yeniden işlenerek temel hammaddesine dönüştürülmesi yerine, mevcut malzemenin mümkün olduğunca korunarak doğrudan yeni bir ürün içerisinde değerlendirilmesi söz konusudur. Moda tasarımında ileri dönüşüm, atık tekstillerin yeniden tasarlanmasına olanak sağlarken aynı zamanda tasarımcıya mevcut malzemenin biçim, renk, doku ve kullanım özelliklerinden hareketle özgün tasarım çözümleri geliştirme fırsatı sunmaktadır.

İleri dönüşüm uygulamaları bu yönüyle yalnızca atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik teknik bir yöntem değil, aynı zamanda tasarım düşüncesinin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmasını sağlayan yaratıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Malzemenin mevcut

durumunun tasarım sürecinin başlangıç noktası hâline gelmesi, tasarımcıyı standart üretim kalıplarının dışına çıkararak malzemenin potansiyelini yeniden keşfetmeye yönlendirmektedir. Böylece sürdürülebilirlik ile estetik, işlevsellik ve yaratıcılık arasında yeni bir ilişki kurulabilmektedir.

Denim atıklarının ileri dönüşüm yoluyla değerlendirilmesi, bu açıdan sürdürülebilir moda tasarımının önemli uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. Kullanım ömrünü tamamlamış kot pantolon, etek ve benzeri ürünlerin yeniden tasarlanarak giysi, çanta ve aksesuar gibi farklı ürünlere dönüştürülmesi; yeni hammadde ihtiyacının azaltılması, tekstil atıklarının kullanım süresinin uzatılması ve mevcut malzemenin yeniden ekonomik değer kazanması açısından önemlidir. Aynı zamanda bu tür uygulamalar, sürdürülebilir tasarımın yalnızca endüstriyel ölçekte yüksek teknoloji gerektiren üretim sistemleriyle sınırlı olmadığını; küçük ölçekli, yaratıcı ve uygulama temelli tasarım süreçleri aracılığıyla da gerçekleştirilebileceğini göstermektedir.

Bu bölümde, hızlı moda sisteminin ortaya çıkardığı çevresel sorunlar ve tekstil atıkları bağlamında sürdürülebilir moda, döngüsel ekonomi ve ileri dönüşüm kavramları ele alınmakta; özellikle tüketim sonrası denim atıklarının moda tasarımı yoluyla yeniden değerlendirilme potansiyeli üzerinde durulmaktadır. Bu doğrultuda atık denim malzemelerin ileri dönüşüm yöntemiyle yeniden tasarlanmasına dayalı uygulamalar üzerinden, tekstil atıklarının azaltılması, malzeme kullanımının verimli hâle getirilmesi ve ürün yaşam döngüsünün uzatılması açısından ileri dönüşümün sunduğu olanakların ortaya konulması amaçlanmaktadır. Böylece sürdürülebilirlik ilkelerinin moda tasarımındaki karşılığının yalnızca teorik bir yaklaşım olarak değil, tasarım ve üretim süreçleri içerisinde somutlaştırılabileceği ortaya koyulmaktadır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ VE TARİHSEL SÜRECİ

Sürdürülebilirlik düşüncesi, sanayileşme ile birlikte hız kazanan üretim ve tüketim faaliyetlerinin doğal kaynaklar üzerindeki baskısını azaltma ihtiyacından doğmuş, zamanla çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları kapsayan çok yönlü bir kalkınma anlayışına dönüşmüştür. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren endüstriyel üretimin hızla artması, doğal kaynakların kontrolsüz kullanımı ve çevresel bozulmaların belirgin hâle gelmesi, ekonomik büyüme ile ekolojik denge arasındaki ilişkinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

Sürdürülebilirlik düşüncesinin tarihsel gelişiminde önemli dönüm noktalarından biri, Amerikalı doğa bilimci ve yazar Rachel Carson'un 1962 yılında yayımladığı *Silent Spring* (Sessiz Bahar) adlı eseridir. Carson, tarım ilaçlarının ekosistem üzerindeki yıkıcı etkilerini bilimsel verilerle ortaya koyarak insan yaşamının sürdürülebilirliğinin doğal sistemlerin korunmasına bağlı olduğunu vurgulamıştır (Can & Ayvaz, K., 2023, s. 112-113). Bu eser, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerinin bilimsel temelde tartışılmasına öncülük etmiş; çevre koruma politikalarının gelişmesine ve sürdürülebilirlik kavramının uluslararası düzeyde önem kazanmasına önemli katkı sağlamıştır.

Sürdürülebilirlik anlayışının küresel ölçekte gelişmesiyle birlikte, çevresel etkileri yüksek sektörlerden biri olan tekstil ve moda endüstrisi de bu dönüşüm sürecinin odağında yer almaya başlamıştır. Yüksek su ve enerji tüketimi, yoğun kimyasal kullanımı ve artan tekstil atıkları nedeniyle sektörün üretim ve tüketim süreçlerinin yeniden değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmış; bu durum sürdürülebilir moda, döngüsel ekonomi ve ileri dönüşüm gibi yaklaşımların gelişmesini hızlandırmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından

yayımlanan *Ortak Geleceğimiz* (Our Common Future) raporunda sistematik bir çerçeveye kavuşmuştur. Raporda sürdürülebilir kalkınma, “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan karşılamak” şeklinde tanımlanmış ve kavramın çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla bütüncül bir yapıya sahip olduğu vurgulanmıştır tanımlanmıştır (World Commission on Environment and Development [WCED], 1987). Bu tanım, sürdürülebilirliği yalnızca çevresel koruma değil, aynı zamanda kalkınma politikalarının temel bileşeni hâline getirmiştir. Daha sonra Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanan *Ortak Geleceğimiz* (Our Common Future) raporunda sürdürülebilirlik, “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan karşılamak” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, sürdürülebilirliği yalnızca çevresel bir kavram olmaktan çıkararak ekonomik ve sosyal boyutları da içeren bütüncül bir kalkınma yaklaşımına dönüştürmüştür (Ayanoglu & Ağaç, S., 2017, s. 255-256).

Özellikle son yıllarda tekstil ve hazır giyim sektöründe çevresel sürdürülebilirlik konusu giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bu kapsamda zararlı kimyasalların çevre dostu alternatiflerle değiştirilmesi, tekstil atıklarının geri dönüştürülmesi ve doğal kaynak kullanımının azaltılması temel uygulama alanları arasında yer almaktadır. 1990’lı yıllardan itibaren sürdürülebilirlik yaklaşımının moda endüstrisinde daha görünür hâle geldiği; özellikle doğal ve geri dönüştürülmüş liflerin trend tahminlerinde, sektörel yayınlarda ve fuar etkinliklerinde öne çıktığı görülmektedir. 2000’li yıllarla birlikte ise organik ürünler, adil ticaret uygulamaları ve yenilenebilir elyaflar tasarım süreçlerinde önemli bir yer edinmiş, birçok marka koleksiyonlarını alternatif ve çevre dostu materyallerle oluşturmaya yönelmiştir (Gürcüm & Tanyer, 2021, s. 550).

Günümüzde Paris, Londra ve New York gibi önemli moda merkezlerinde ekolojik tekstil ve sürdürülebilir malzeme kullanımına yönelik ilgi belirgin biçimde artmış; tasarımcılar, üreticiler ve tüketiciler tekstil endüstrisinin çevresel etkilerini azaltmaya yönelik yenilikçi çözümler konusunda daha bilinçli ve araştırmacı bir yaklaşım geliştirmiştir.

Sürdürülebilir moda anlayışına yönelik farkındalığın artmasıyla birlikte, bu alanda faaliyet gösteren çeşitli girişimler ve topluluklar da daha görünür hâle gelmiştir. Gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bu oluşumlar, sürdürülebilir üretim ve tüketim bilincinin yaygınlaştırılmasını amaçlamakta; tasarımcılar, girişimciler, akademisyenler ve sektör temsilcileri arasında iş birliği ve etkileşim ortamı oluşturmaktadır. Düzenlenen çalıştaylar, eğitim programları, sergiler ve benzeri etkinlikler aracılığıyla çevresel duyarlılığın gelişmesine katkı sağlayan bu yapılar, aynı zamanda sürdürülebilir moda anlayışının benimsenmesine yönelik savunuculuk faaliyetleri de yürütmektedir. Bu yönüyle söz konusu girişimler, sürdürülebilir moda ekosisteminin gelişiminde önemli bir rol üstlenmekte ve sorumlu üretim-tüketim kültürünün yaygınlaşmasına katkı sunmaktadır. Bu gelişmeler, sürdürülebilirliğin moda endüstrisinde yalnızca geçici bir eğilim olmadığını, tasarım ve üretim süreçlerini dönüştüren kalıcı bir yaklaşım hâline geldiğini göstermektedir.

Günümüzde sürdürülebilirlik, moda endüstrisinde yalnızca çevresel bir sorumluluk alanı değil, aynı zamanda üretim ve tüketim ilişkilerini yeniden yapılandıran bütüncül bir paradigma olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, doğrusal ekonomi modeline alternatif olarak döngüsel ekonomi anlayışını güçlendirmekte ve ürün yaşam döngüsünün uzatılması, kaynakların yeniden kullanımı ve geri dönüşüm süreçlerini temel strateji hâline getirmektedir (Yavuz, 2014, s. 71). Bu bağlamda kot kumaşlar, ileri dönüşüm uygulamaları açısından önemli bir

materyal grubu olarak öne çıkmaktadır. Dayanıklı yapısı, uzun kullanım ömrü ve yeniden tasarıma uygun özellikleri nedeniyle sürdürülebilir moda çalışmalarında sıklıkla tercih edilen kot, aynı zamanda üretim sürecinde yüksek su tüketimi ve kimyasal kullanımına bağlı olarak çevresel etkisi yüksek tekstil türlerinden biridir. Özellikle pamuk yetiştiriciliği, boyama ve yıkama süreçlerinde yoğun kaynak kullanımı, kot üretiminin ekolojik yükünü artırmaktadır. Bu nedenle tüketim sonrası ortaya çıkan atık kot kumaşların yeniden değerlendirilmesi, sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi yaklaşımı açısından önemli bir çözüm alanı oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmada, atık kot kumaşların ileri dönüşüm yöntemiyle moda ürünlerine dönüştürülmesi ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi çerçevesinde atık kot materyallerin yeniden değerlendirilmesine yönelik uygulamalı tasarım örnekleri geliştirmek ve bu süreçlerin çevresel farkındalık üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, atık kot kumaşlar kullanılarak çeşitli giysi ve aksesuar tasarımları üretilmiş; böylece hem tekstil atıklarının azaltılmasına katkı sağlayan hem de kaynak verimliliğini artıran uygulamalı bir sürdürülebilir tasarım modeli ortaya konulmuştur.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR MODA KAPSAMINDA DÖNGÜSEL EKONOMİ VE İLERİ DÖNÜŞÜM

Moda, sürekli değişen eğilimler ve hızlı üretim-tüketim döngüsü üzerine kurulu dinamik bir alan iken, sürdürülebilirlik kavramı doğal kaynakların gelecek nesilleri de gözetilerek korunmasını ve uzun vadeli devamlılığı ifade etmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir moda yaklaşımı, hızlı tüketim odaklı moda sistemine karşı çıkarak daha uzun ömürlü ürünlerin tasarlanmasını, bilinçli tüketimi ve aşırı tüketim eğilimlerinin

sınırlandırılmasını savunmaktadır. Moda sistemi hızlı üretim ve tüketimi teşvik ederken sürdürülebilirlik; kaynakların verimli kullanılmasını, çevresel etkilerin azaltılmasını ve daha kontrollü bir üretim-tüketim anlayışını merkeze almaktadır. Bu yönüyle moda ve sürdürülebilirlik, farklı dinamiklere sahip olmakla birlikte günümüzde birbirini tamamlayan bir dönüşüm sürecinin temel bileşenleri hâline gelmiştir.

Tekstil ve moda sektöründe artan üretim kapasitesi ile değişen tüketim alışkanlıkları, doğal kaynakların yoğun kullanımına ve tekstil atıklarının önemli ölçüde artmasına neden olmaktadır. Özellikle hızlı moda sistemi; yüksek su ve enerji tüketimi, yoğun kimyasal kullanımı ve atık oluşumu nedeniyle çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli sorunlar yaratmaktadır. Avrupa Birliği verilerine göre tekstil sektörü; çevre ve iklim değişikliği üzerindeki etkileri ile su, hammadde tüketimi ve sera gazı emisyonları bakımından çevresel yükü en yüksek sektörler arasında yer almaktadır (Altınay, 2024, s. 32). Bu durum, doğrusal üretim anlayışının yerine kaynak verimliliğini esas alan yeni üretim modellerinin benimsenmesini zorunlu hâle getirmektedir.

Bu doğrultuda geliştirilen döngüsel ekonomi, geleneksel "üret-kullan-at" anlayışına alternatif olarak ortaya çıkan sürdürülebilir bir ekonomik modeldir. Döngüsel ekonomi, ekonomik büyümenin doğal kaynakların sürekli tüketimine bağlı olmadan sürdürülebilmesini amaçlamakta; ürün, malzeme ve enerjinin sistem içerisinde mümkün olduğunca uzun süre değerini koruyarak yeniden kullanılması, geri kazanılması ve yenilenebilir kaynaklarla desteklenmesini esas almaktadır. Böylece atık miktarının azaltılması, kaynak verimliliğinin artırılması ve çevresel etkilerin en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda üreticiler, tüketiciler ve diğer paydaşlar arasında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik iş birliğini teşvik ederek sürece yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır (Güngör, 2023, s. 37).

Moda kavramı, hammaddenin temininden başlayarak tasarım, üretim, dağıtım, tüketim ve tüketim sonrası atık yönetimine kadar uzanan çok aşamalı bir süreci kapsamaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir moda anlayışı, söz konusu sürecin her aşamasında çevresel etkilerin azaltılmasını hedefleyen bütüncül bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Tasarım, üretim, lojistik, kullanım ve kullanım sonrası süreçlerin birlikte ele alınması; çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel bir gereklilik olarak görülmektedir. Ürün yaşam döngüsünü merkeze alan sürdürülebilir moda stratejileri; geri dönüşüm, yeniden kullanım, uzun ömürlü ürün tasarımı ve çevre dostu üretim teknikleri gibi uygulamaları kapsamaktadır (Enes, 2023, s. 93-94). Bu yaklaşım, moda sektöründe çevresel etkilerin azaltılması açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

Sürdürülebilir moda anlayışının en önemli bileşenlerinden biri ise döngüsel moda yaklaşımıdır (Öymen-Engindeniz, G. & Kocabay-Şener, N. , 2024, s. 124-125). Döngüsel moda, döngüsel ekonomi ilkelerinin moda sektörüne uyarlanmış hâli olup ürünlerin kullanım süresini uzatmayı, yeniden kullanım, onarım, yeniden üretim ve geri kazanım uygulamalarını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Geleneksel doğrusal moda anlayışında ürünler kısa bir kullanım sürecinin ardından atığa dönüşürken, döngüsel moda modeli ürünlerin ekonomik sistem içerisinde mümkün olduğunca uzun süre değerini koruyarak kullanılmasını hedeflemektedir. Son yıllarda sürdürülebilir moda odaklı girişimlerin ve gönüllü platformların sayısındaki artış da döngüsel moda yaklaşımının tanınırlığını artırarak toplumsal farkındalığın gelişmesine katkı sağlamaktadır (Özüdoğru, Ş., Odabaşı, S., Akdemir, İ., & Meriç, D., 2025, s. 353-358).

Sürdürülebilir moda ile döngüsel ekonomi arasındaki ilişki, özellikle moda endüstrisinin yüksek kaynak tüketimi ve hızlı üretim-tüketim döngüsü nedeniyle daha da önem kazanmaktadır. Döngüsel ekonomi ilkelerinin moda tasarım

süreçlerine entegre edilmesi yalnızca ürünlerin fiziksel ömrünü uzatmakla kalmamakta; aynı zamanda tasarım aşamasından itibaren malzeme seçimi, üretim teknikleri ve kullanım sonrası süreçlerin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda "tasarımdan geri dönüşüme" uzanan bütüncül sistem yaklaşımı, moda sektöründe sürdürülebilirliğin temel stratejilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Özellikle tekstil atıklarının azaltılması ve kaynakların daha verimli kullanılmasını amaçlayan yenilikçi uygulamalar, döngüsel ekonomi anlayışının moda sektöründeki etkisini artırmaktadır. Modüler tasarım, sıfır atık kalıplama teknikleri ve dijital üretim teknolojileri bu dönüşüm sürecinde önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında tüketici davranışlarının değişmesi ve bilinçli tüketim anlayışının yaygınlaşması da sistemin başarısını doğrudan etkilemektedir.

Döngüsel moda yaklaşımının en önemli uygulamalarından biri ileri dönüşüm (upcycling) yöntemidir. İleri dönüşüm; kullanım ömrünü tamamlamış, atık, işlevsiz veya istenmeyen ürünlerin mevcut yapıları korunarak yaratıcı tasarım süreçleriyle daha yüksek katma değerli yeni ürünlere dönüştürülmesini ifade etmektedir. Geri dönüşümden farklı olarak ileri dönüşümde malzeme yeniden ham madde hâline getirilmez; mevcut form korunarak yeni bir kullanım amacı kazandırılır. Böylece enerji tüketimi azaltılırken doğal kaynakların korunmasına ve atık miktarının azaltılmasına katkı sağlanmaktadır (Dal, İ. & Cengiz Gökçe, 2019, s. 31). Benzer şekilde ileri dönüşüm; atık malzemelerin değer kaybetmeden, hatta tasarım yoluyla ekonomik, estetik ve işlevsel açıdan daha değerli ürünlere dönüştürülmesini sağlayan sürdürülebilir bir tasarım stratejisi olarak da tanımlanabilir. Bu yönüyle ileri dönüşüm, tekstil atıklarının çöp sahalarına gönderilmesini azaltan ve ürünlerin yaşam döngüsünü uzatan önemli bir sürdürülebilirlik yaklaşımıdır.

İleri dönüşüm uygulamalarında en çok tercih edilen tekstil materyallerinden biri kot kumaştır. Dayanıklı yapısı, yüksek aşınma direnci, uzun kullanım ömrü, farklı yüzey uygulamalarına uygunluğu ve estetik çeşitliliği sayesinde kot kumaş yeniden tasarım çalışmalarına önemli avantajlar sunmaktadır. Özellikle kullanım ömrünü tamamlamış kot pantolonların çanta, önlük, ev tekstili ürünleri ve moda aksesuarlarına dönüştürülmesi hem ürün yaşam döngüsünü uzatmakta hem de tekstil atıklarının azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte kot, kullanım ömrü uzun bir tekstil ürünü olmasına rağmen üretim süreci çevresel açıdan önemli sorunlar yaratmaktadır. Geleneksel kot üretiminde yüksek miktarda su tüketilmekte; pamuk yetiştiriciliğinde kullanılan pestisitler ve kimyasal gübreler toprak ile yer altı su kaynaklarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca kot ürünlere eskitilmiş görünüm kazandırmak amacıyla uygulanan ağartma, taşıma ve kumlama işlemleri önemli miktarda kimyasal atık oluştururken çalışan sağlığı açısından da çeşitli riskler taşımaktadır. Enerji yoğun üretim süreçleri ise karbon emisyonlarını artırarak kot ürünlerinin çevresel ayak izini büyötmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir üretim tekniklerinin geliştirilmesi, su ve enerji tüketiminin azaltılması ve çevre dostu üretim modellerinin yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu noktada ileri dönüşüm uygulamaları, kot sektörünün çevresel etkilerini azaltabilecek etkili stratejilerden biri olarak değerlendirilmektedir. Atık kot ürünlerin yeniden tasarlanarak daha yüksek katma değerli ürünlere dönüştürülmesi; yeni hammadde ihtiyacını azaltmakta, ürünlerin kullanım ömrünü uzatmakta ve tekstil atıklarının çevre üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla kot kumaş, sahip olduğu fiziksel özellikler ve yeniden tasarıma uygun yapısı sayesinde sürdürülebilir moda, döngüsel ekonomi ve döngüsel

moda uygulamalarının en önemli ileri dönüşüm materyallerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi, yalnızca çevresel bir gereklilik değil; aynı zamanda ekonomik ve sosyal dönüşümü de kapsayan çok boyutlu bir paradigma olarak değerlendirilmektedir. Kaynak verimliliğini esas alan bu yaklaşım, tasarımdan üretime, tüketimden ürünün yeniden değerlendirilmesine kadar tüm süreçleri kapsayarak moda endüstrisinin geleceğini şekillendiren temel yaklaşımlardan biri hâline gelmektedir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR MODADA İLERİ DÖNÜŞÜM UYGULAMA VE TASARIM ÖRNEKLERİ

Sürdürülebilir moda alanında ortaya çıkan oluşumlar, moda endüstrisinin çevresel etkilerine yönelik artan duyarlılıkla birlikte son yıllarda daha belirgin bir görünürlük kazanmıştır. Bu yapılar, üretim ve tüketim süreçlerinin yeniden değerlendirilmesini amaçlayarak tasarımcılar, araştırmacılar, girişimciler ve sektör paydaşları arasında etkileşim ve iş birliği ortamı oluşturmaktadır. Çoğunlukla gönüllülük temelli bir yapıya sahip olan bu oluşumlar, sürdürülebilirlik bilincinin yaygınlaştırılmasına yönelik eğitim, bilgilendirme ve farkındalık odaklı faaliyetler yürütmektedir.

Bu yönüyle sürdürülebilir moda alanındaki oluşumlar, yalnızca bilgi paylaşımını sağlayan yapılar olmanın ötesinde, sektörün dönüşümünü destekleyen ve yeni üretim-tüketim pratiklerinin gelişmesine zemin hazırlayan dinamik aktörler olarak değerlendirilmektedir.

Görsel 1. Kot parçaları ile ileri dönüşüm çalışmaları

(Özcan Kuş, N. & Erben, F. , 2024, s. 1284)

Görsel 1’de, kullanım ömrünü tamamlamış kot pantolonların ileri dönüşüm (upcycling) yaklaşımıyla yeniden tasarlanmasına yönelik iki farklı uygulama örneği sunulmaktadır. İlk tasarımda tek bir kot pantolonun paça, bel ve cep gibi mevcut yapısal özellikleri korunarak kısa bir elbiseye dönüştürüldüğü görülmektedir. İkinci tasarımda ise iki adet kot pantolon kullanılarak yelek ve geniş paçalı pantolondan oluşan modern bir takım oluşturulmuştur. Görselde yer alan ön ve arka kalıp şemaları, pantolonun hangi parçalarının yeni giysi tasarımında değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu uygulamalar, ileri dönüşüm yaklaşımının temel ilkelerinden biri olan mevcut malzemenin formunu mümkün olduğunca koruyarak yeniden değer kazandırılması anlayışını yansıtmaktadır. Kumaşın yeniden lif hâline dönüştürülmesi yerine cep, kemer, paça ve dikiş detayları gibi özgün özelliklerin tasarıma entegre edilmesi, hem malzeme kaybını azaltmakta hem de ürünlere estetik ve işlevsel açıdan özgün bir karakter kazandırmaktadır. Böylece tekstil atıklarının azaltılması, ürün yaşam döngüsünün uzatılması ve kaynak verimliliğinin artırılması açısından ileri dönüşümün sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi kapsamındaki katkısı somut bir biçimde ortaya konmaktadır.

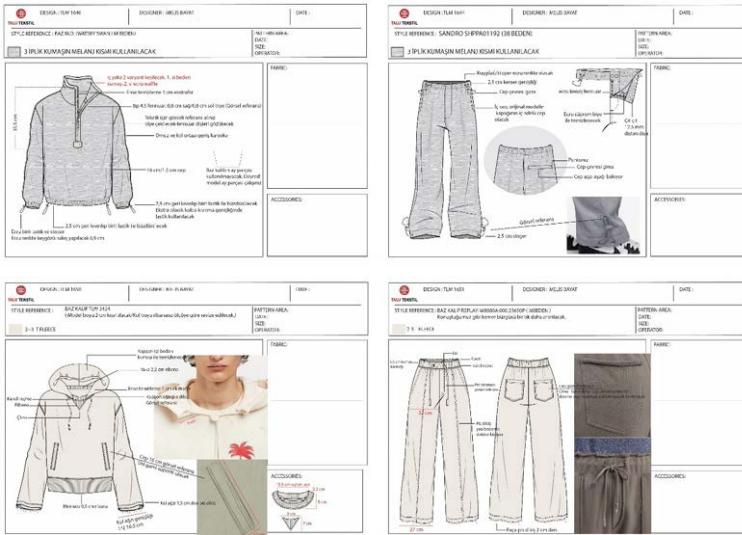
Görsel 2. Kullanım ömrünü tamamlamış kot kumaşların ileri dönüşüm yöntemiyle yeniden tasarlanması sonucu oluşturulan giysi örnekleri

(Gürsoy, 2023, s. 10).

Görsel 2’de yer alan tasarımlar, kullanım ömrünü tamamlamış veya üretim fazlası kot kumaşların yaratıcı tasarım süreçleriyle yeniden değerlendirilmesi sonucu elde edilmiş ileri dönüşüm ürünleridir. Tasarımlarda farklı renk, doku ve boyutlardaki kot kumaş parçalarının patchwork tekniğiyle bir araya getirildiği görülmektedir. Kumaşların doğal aşınma izleri, ton farklılıkları ve dikiş detayları korunarak ürünlere özgün bir estetik kimlik kazandırılmıştır.

İlk tasarımda geometrik biçimde kesilmiş kot parçaları asimetrik bir kompozisyon oluşturacak şekilde yerleştirilmiş, farklı tonlardaki kumaşlar görsel hareketlilik sağlayacak biçimde kullanılmıştır. İkinci tasarımda ise geniş kesimli silüet ve volan detaylarıyla birlikte farklı kot yüzeyleri bir araya getirilmiş, böylece atık malzemelerden çağdaş bir moda ürünü geliştirilmiştir. Üçüncü tasarımda dikey yerleştirilen açık ve koyu renkli kot paneller ile cep detaylarında kullanılan kontrast kumaş parçaları tasarıma bütünlük kazandırırken, ürünün ileri dönüşüm karakterini de görünür kılmaktadır.

Bu örnekler, ileri dönüşümün yalnızca tekstil atıklarını yeniden kullanmaya yönelik bir uygulama olmadığını; aynı zamanda estetik, işlevsel ve yenilikçi tasarım anlayışını destekleyen yaratıcı bir süreç olduğunu göstermektedir. Kot kumaşın yüksek dayanıklılığı ve uzun kullanım ömrü, ileri dönüşüm uygulamaları için uygun bir malzeme olmasını sağlamaktadır. Ayrıca mevcut tekstil ürünlerinin yeniden değerlendirilmesi, yeni hammadde kullanımını azaltarak doğal kaynakların korunmasına, enerji ve su tüketiminin düşürülmesine ve tekstil atıklarının azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle ileri dönüşüm, sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi ilkelerinin uygulamaya aktarılmasında önemli bir tasarım stratejisi olarak değerlendirilmektedir.

Görsel 3. Geri Dönüştürülerek Elde Edilen Kumaşların Kullanıldığı “Geri Dönüşüm Unisex Giysi Koleksiyonundan örnekler”.

(Bayat & İşgören, 2023, s. 38).

Görsel 3’te örnekleri bulunan Talu Tekstil Kesim Atıklarından Geri Dönüştürülerek Elde Edilen Kumaşların Kullanıldığı Unisex Giysi Tasarımı Projesi kapsamında

hazırlanan “Geri Dönüşüm Unisex Giysi Koleksiyonu” toplam 33 parçadan oluşmaktadır. Siyah ve beyaz süprem kumaş kesim atıklarının geri dönüştürülmesiyle elde edilen kumaşlar kullanılarak tasarlanan koleksiyon, 2023 Sonbahar-Kış sezonu için geliştirilmiş olup sürdürülebilirlik yaklaşımı doğrultusunda kadın ve erkek kullanıcıları kapsayan unisex bir anlayışla oluşturulmuştur (Bayat & İşgören, 2023, s. 37).

Bu projede, üretim sürecinde ortaya çıkan kesim atıkları Talu Tekstil bünyesinde ilk kez geri dönüştürülerek yeniden üretim döngüsüne kazandırılmıştır. Elde edilen yeni kumaş yapılarıyla oluşturulan koleksiyonda, pastal yerleşim verimliliği en üst düzeyde tutulmuş ve buna bağlı olarak atık oluşumu minimuma indirilmiştir. Kesim artıklarının geri kazanımı sayesinde çevresel etkilerin azaltılması, ekonomik değer üretimi ve atıkların hammadde olarak tedarik zincirine yeniden entegrasyonu sağlanmıştır. Ayrıca depolama alanı ihtiyacının artması engellenerek karbon sakınımının düşürülmesine katkı sunulmuştur.

5. YÖNTEM

Bu araştırmada, tüketim sonrası ortaya çıkan atık kot kumaşların sürdürülebilir moda yaklaşımı doğrultusunda yeniden değerlendirilmesini incelemek amacıyla **nitel araştırma yöntemi** benimsenmiştir. Çalışma, uygulama temelli bir araştırma deseni üzerine kurgulanmış olup tasarım süreci, araştırmanın temel veri üretim yöntemi olarak ele alınmıştır. Uygulama sürecinde elde edilen bulgular, sürdürülebilir tasarım ilkeleri, malzeme verimliliği ve döngüsel ekonomi yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın materyalini, kullanım ömrünü tamamlamış veya kullanıcılar tarafından artık kullanılmayan tüketim sonrası kot pantolonlar oluşturmaktadır. Çalışmada farklı renk, doku ve

kullanım izlerine sahip denim ürünler tercih edilerek yeniden kullanım potansiyeli yüksek tekstil yüzeyleri belirlenmiştir.

Toplanan kot ürünler dikiş hatlarından dikkatlice sökülmüş; cep, kemer, paça ve ana kumaş panelleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu aşamada kullanılabilir yüzey alanları belirlenmiş, kumaşın fiziksel durumu incelenmiş ve tasarım sürecinde değerlendirilebilecek parçalar sınıflandırılmıştır. Böylece malzeme kaybının en aza indirilmesi ve kumaşın en verimli şekilde kullanılması hedeflenmiştir.

Tasarım sürecinde malzeme odaklı tasarım yaklaşımı benimsenmiştir. Mevcut denim parçalarının biçimsel özellikleri, doku farklılıkları, renk geçişleri ve yapısal karakteri dikkate alınarak yeni ürün tasarımları geliştirilmiştir. Tasarımlarda estetik değer ile işlevsellik birlikte ele alınmış; sıfır atık ve ileri dönüşüm (upcycling) ilkeleri doğrultusunda minimum atık oluşturacak kalıp yerleşimleri planlanmıştır. Ürünlerin tasarımında sürdürülebilir moda, döngüsel ekonomi ve yeniden kullanım ilkeleri temel alınmıştır.

Geliştirilen tasarımlar doğrultusunda toplam yedi prototip ürün üretilmiştir. Bu kapsamda iki takım kadın dış giyim ürünü, bir takım kız çocuk dış giyim ürünü, iki adet kız çocuk eteği, bir adet çanta ve bir adet mutfak önlüğü tasarlanarak uygulamaya dönüştürülmüştür. Üretim sürecinde kullanım ömrünü tamamlamış denim kumaşların kullanılabilir bölümleri değerlendirilmiş; kesim, yeniden biçimlendirme, birleştirme ve dikim işlemleriyle estetik ve işlevsel moda ürünleri elde edilmiştir. Böylece atık tekstil malzemeleri, sürdürülebilir moda ve ileri dönüşüm ilkeleri doğrultusunda yeniden değerlendirilerek katma değerli tasarım ürünlerine dönüştürülmüştür. Üretim sürecinde mevcut denim kumaşların kullanılabilir bölümleri değerlendirilmiş; kesim, birleştirme ve dikim işlemleriyle yeni moda ürünleri oluşturulmuştur. Süreç boyunca malzeme kullanım

verimliliği, atık miktarının azaltılması ve ürünlerin yeniden kullanım potansiyeli göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Tasarım sürecinde ortaya çıkan ürünler; sürdürülebilirlik, malzeme verimliliği, estetik bütünlük, işlevsellik ve ileri dönüşüm ilkelerine uygunluk açısından analiz edilmiştir. Ayrıca geliştirilen prototiplerin tekstil atıklarının yeniden değerlendirilmesine ve döngüsel moda sistemine sağlayabileceği katkılar tartışılmıştır.

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Tasarım Süreci

Tasarım süreci, kullanım ömrünü tamamlamış denim ürünlerin fiziksel özellikleri dikkate alınarak yürütülmüştür. İlk aşamada sökülen kot kumaşların renk, doku, yıpranma düzeyi ve kullanılabilir yüzey alanları analiz edilmiş; bu doğrultuda her malzemenin tasarım potansiyeli belirlenmiştir. Tasarımlarda malzeme odaklı yaklaşım benimsenmiş, mevcut kumaş parçalarının formuna uygun kalıp yerleşimleri geliştirilerek minimum malzeme kaybı hedeflenmiştir. Üretim sürecinde estetik bütünlük ile işlevsellik birlikte değerlendirilmiş; farklı denim tonları ve farklı atık tekstil yüzeyleri bir araya getirilerek özgün kompozisyonlar oluşturulmuştur. Böylece her tasarım, sürdürülebilir moda yaklaşımını yansıtan özgün ve giyilebilir sanat ürünü niteliği kazanmıştır.

6.2. Üretilen Prototipler

Araştırma kapsamında geliştirilen tasarımlar doğrultusunda toplam yedi prototip ürün üretilmiştir. Bu ürünler; iki takım kadın dış giyim ürünü, bir takım kız çocuk dış giyim ürünü, iki adet kız çocuk eteği, bir adet çanta ile bir adet mutfak önlüğünden oluşmaktadır. Tüm ürünler kullanım ömrünü

tamamlamış denim kumaşların yeniden tasarlanması yoluyla elde edilmiş olup, estetik değer ile kullanım işlevini bir arada sunacak şekilde geliştirilmiştir. Prototipler, ileri dönüşüm yaklaşımının yalnızca çevresel değil, aynı zamanda tasarım ve yaratıcılık açısından da önemli olanaklar sunduğunu göstermektedir.

Görsel 4. Atık kot etekten ileri dönüşüm yöntemiyle tasarlanan kadın giysisi

Görsel 5. Atık tunikten ileri dönüşüm yöntemiyle elde edilen kadın giysi ve aksesuar tasarımı.

Görsel 4’de kullanım ömrünü tamamlamış bir kot etek, ileri dönüşüm yaklaşımı doğrultusunda yeniden tasarlanarak kadın giysisine dönüştürülmüştür. Tasarım sürecinde kot etek tamamen sökülmüş, yapısal bütünlüğünü koruyan parçalar seçilerek yeniden değerlendirilmiştir. Eteğin bel ve üst kalça hattına kadar olan bölümü, yeni tasarımın alt giysi bölümünün temel yapısını oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Alt kısım ise artık (parça) şifon kumaşın yeniden biçimlendirilmesiyle katlı ve asimetrik bir formda tasarlanmıştır. Üst giysi bölümünde, artık

şifon kumaştan drapeli bir büstiyer oluşturulmuş; kot etekten arta kalan parçalar çiçek formunda tekstil süsleme elemanlarına dönüştürülmüş ve tekstil dalları ile kompozisyon zenginleştirilerek tasarımın estetik bütünlüğü güçlendirilmiştir. Kot kumaşın dayanıklı ve yapısal özellikleri ile şifon kumaşın hafif, akışkan ve dökümlü karakterinin bir arada kullanılması, tasarıma hem işlevsel hem de estetik açıdan özgün bir kimlik kazandırmıştır. Bu uygulama, kullanım ömrünü tamamlamış bir kot eteğin yaratıcı tasarım yöntemleriyle yeniden işlevlendirilerek yüksek katma değerli bir moda ürününe dönüştürülebileceğini ortaya koymakta; sürdürülebilir moda, kaynak verimliliği ve döngüsel ekonomi ilkeleri doğrultusunda ileri dönüşüm uygulamalarının tasarım alanındaki potansiyelini somut bir örnekle ortaya koymaktadır.

Görsel 5’de kullanım ömrünü tamamlamış desenli bir tunik, sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi ilkeleri doğrultusunda ileri dönüşüm (upcycling) yaklaşımıyla yeniden tasarlanarak kadın giysisine dönüştürülmüştür. Tasarım sürecinde tunik tamamen sökülmüş, yapısal bütünlüğünü ve kullanım niteliğini koruyan kumaş parçaları seçilerek yeniden değerlendirilmiştir. Tunüğün ön patı ve yaka bölümünden giysinin boyun çevresinde hem estetik hem de işlevsel özellik taşıyan dekoratif tasarım unsurları olarak kullanılmıştır. Geriye kalan kumaş parçaları ise büstiyer ve büzgülü etek formunun oluşturulmasında değerlendirilerek özgün bir giysi kompozisyonu elde edilmiştir.

Tasarım sürecinde malzeme kullanım verimliliğini artırmak amacıyla yalnızca tunik kumaşıyla sınırlı kalınmamış, üretim sonrasında oluşan tekstil atıkları da tasarıma entegre edilmiştir. Bu kapsamda, tunikten arta kalan kumaş şeritleri ile atık kot kumaş parçaları bir araya getirilerek çiçek formunda tekstil aksesuarı tasarlanmış ve giysinin odak noktasını oluşturan estetik bir süsleme elemanı olarak uygulanmıştır. Böylece farklı

tekstil atıklarının bütüncül bir tasarım anlayışı içerisinde yeniden değerlendirilmesi sağlanmış; malzemelerin fiziksel, yapısal ve görsel özellikleri korunarak ürüne yeni bir form, işlev ve estetik değer kazandırılmıştır.

Gerçekleştirilen bu ileri dönüşüm uygulaması, kullanım ömrünü tamamlamış bir tekstil ürününün yaratıcı tasarım yaklaşımlarıyla yeniden işlevlendirilerek yüksek katma değerli bir moda ürününe dönüştürülebileceğini göstermektedir. Ayrıca çalışma, tekstil atıklarının tasarım sürecine etkin biçimde dâhil edilmesinin doğal kaynak tüketiminin azaltılması, atık oluşumunun önlenmesi ve ürün yaşam döngüsünün uzatılması açısından önemli katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle tasarım, sürdürülebilir moda anlayışının temel bileşenleri olan kaynak verimliliği, döngüsel ekonomi ve çevresel sürdürülebilirlik ilkelerini somutlaştıran uygulamalı bir ileri dönüşüm örneği niteliği taşımaktadır.

Görsel 6. Atık çocuk pantolonundan ileri dönüşüm yöntemiyle tasarlanan çocuk giysisi

Görsel 7. Atık kot kumaşlardan ileri dönüşüm yaklaşımıyla tasarlanan kız çocuk etekleri.

Görsel 6’da kullanım ömrünü tamamlamış likralı çocuk kot pantolonu sökülerek parçalara ayrılmış; pantolonun üst bölümü askılı bluz ve bel-kalça hattını oluşturan etek üst parçası olarak yeniden değerlendirilmiştir. Giysinin alt bölümüne ise artık (parça) beyaz renkli, işlemeli pamuklu kumaş eklenerek ileri dönüşüm yöntemiyle yeni çocuk giysisi tasarlanmıştır. Tasarımda kot kumaşın desenli yüzeyi korunarak ürünün özgün karakteri devam ettirilmiş, beyaz işlemeli ve büzgülü etek bölümü ile estetik bütünlük ve hareketlilik sağlanmıştır. Bu uygulama, kullanım ömrünü tamamlamış bir tekstil ürününün yeniden işlevlendirilerek katma değerli bir ürüne dönüştürülebileceğini göstermekte; sürdürülebilir moda, kaynak verimliliği ve döngüsel ekonomi ilkeleri kapsamında tekstil atıklarının değerlendirilmesine yönelik başarılı bir ileri dönüşüm örneği sunmaktadır.

Görsel 7’de kullanım dışı kalan kot giysiler ve atık kot kumaşlar, sürdürülebilir tasarım anlayışı kapsamında yeniden değerlendirilerek kız çocuklarına yönelik özgün etek tasarımlarına dönüştürülmüştür. Uygulama sürecinde kot kumaşların sağlam ve yeniden kullanılabilir bölümleri belirlenmiş; mevcut dikiş, cep ve yüzey özelliklerinden yararlanılarak estetik ve işlevsel çocuk giysileri tasarlanmıştır. Etekler, Kars/Yalınkaya Köyü’nde eğitim gören kız çocuklarına hediye edilmiştir. Böylece tekstil atıklarının yeniden kullanıma kazandırılması sağlarken, sürdürülebilir üretim anlayışı sosyal sorumluluk boyutuyla da desteklenmiştir. Bu uygulama, atık tekstillerin yaratıcı tasarım süreçleriyle yeniden değer kazanabileceğini gösteren; çevresel farkındalık, sürdürülebilir moda bilinci ve toplumsal paylaşım anlayışını bir araya getiren örnek bir ileri dönüşüm çalışmasıdır.

Görsel 8. Atık kot pantolonundan mutfak önlüğü ve çanta

Görsel 8’de Her iki tasarım da, kullanım ömrünü tamamlamış denim giysilerin ileri dönüşüm yaklaşımıyla yüksek katma değerli ürünlere dönüştürülebileceğini göstermektedir. Pantolonun özgün yapısal elemanlarının (cep, kemer, düğme, fermuar ve dikiş detayları) korunması, ürünlerin geçmiş kullanım hikâyesini görünür kılarken tasarımlara özgün bir estetik kimlik kazandırmaktadır. Bu yaklaşım, tekstil atıklarının azaltılması,

doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca ürünlerin hem estetik hem de işlevsel nitelikleri, sürdürülebilir moda tasarımında ileri dönüşüm uygulamalarının çevresel, ekonomik ve tasarımsal açıdan etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, döngüsel ekonomi ilkelerinin tekstil ve moda tasarımına uygulanmasına yönelik başarılı ve örnek bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

6.3. Malzeme Kullanım Verimliliği

Araştırma kapsamında toplam dört adet kullanım ömrünü tamamlamış kot pantolon ile üç adet kot etek hammadde olarak değerlendirilmiştir. Tasarım ve üretim sürecinde denim kumaşların kullanılabilir bölümleri ayrıştırılarak yeniden kullanılmış ve malzemenin yaklaşık %80'i yeni moda ürünlerinin üretiminde değerlendirilmiştir. Ayrıca fermuar, düğme ve diğer metal aksesuarlar yeniden kullanılarak ilave malzeme ihtiyacı azaltılmıştır. Tasarımların estetik ve işlevsel özelliklerini zenginleştirmek amacıyla atık denim kumaşlar, farklı türde kullanım fazlası ve artık tekstil kumaşlarıyla bir araya getirilerek özgün kompozisyonlar oluşturulmuştur. Bu yaklaşım, yalnızca malzeme kullanım verimliliğini artırmakla kalmamış; farklı tekstil yüzeylerinin bütünleşmesiyle yenilikçi ve yüksek katma değerli moda ürünlerinin geliştirilmesine de olanak sağlamıştır. Elde edilen bulgular, ileri dönüşüm uygulamalarının tekstil atıklarının azaltılması, kaynak verimliliğinin artırılması ve döngüsel moda sisteminin desteklenmesi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

6.4. Çevresel Katkılar ve Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi

Çalışmada gerçekleştirilen ileri dönüşüm uygulamaları, tekstil atıklarının yeniden değerlendirilmesi yoluyla döngüsel ekonomi yaklaşımına katkı sağlamaktadır. Kullanım ömrünü

tamamlamış denim ürünlerin yeniden tasarlanması, yeni hammadde kullanımını azaltarak doğal kaynakların korunmasına ve tekstil atıklarının çevresel etkilerinin azaltılmasına destek olmaktadır. Özellikle denim üretiminin yüksek su tüketimi, enerji kullanımı ve karbon salımı dikkate alındığında, mevcut malzemelerin yeniden değerlendirilmesi sürdürülebilir moda açısından önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma sonucunda geliştirilen prototipler, atık tekstil malzemelerinin yalnızca yeniden kullanılabilir olmadığını, aynı zamanda yüksek estetik ve işlevsel değere sahip moda ürünlerine dönüştürülebileceğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, ileri dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilir tasarım anlayışına katkısını ortaya koyarken, sanat ve moda tasarımı alanında çevresel sorumluluk bilincini destekleyen uygulamalı bir örnek sunmaktadır.

7. SONUÇ

Bu araştırmada, kullanım ömrünü tamamlamış kot kumaşların sürdürülebilir moda ve döngüsel ekonomi yaklaşımı doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi ele alınmış ve ileri dönüşüm uygulamaları kapsamında geliştirilen moda ürünleri üzerinden uygulamalı bir sürdürülebilirlik modeli ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda, atık kot kumaşların estetik ve işlevsel özelliklerini koruyarak yeniden tasarlanabileceği, yüksek katma değerli giysi ve aksesuar ürünlerine dönüştürülebileceği belirlenmiştir.

Uygulama sürecinde toplam dört adet kullanım ömrünü tamamlamış kot pantolon ile bir adet kot etek yeniden değerlendirilmiş; malzemenin yaklaşık %80'i yeni ürünlerin üretiminde kullanılmıştır. Ayrıca fermuar, düğme ve benzeri metal aksesuarların yeniden kullanılması ile farklı türde atık tekstil kumaşlarının denim yüzeylerle bütünleştirilmesi, hem

malzeme kullanım verimliliğini artırmış hem de özgün tasarım çözümlerinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu bulgular, ileri dönüşüm uygulamalarının yalnızca tekstil atıklarının azaltılmasına değil, aynı zamanda kaynak verimliliğinin artırılmasına ve ürün yaşam döngüsünün uzatılmasına da katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, atık kotların moda ürünlerine dönüştürülmesinin çevresel yükün azaltılması açısından önemli bir potansiyel taşıdığını ortaya koymaktadır. Özellikle küçük ölçekli üretim yapan tasarım atölyeleri, yerel üreticiler ve yaratıcı girişimler için bu yaklaşım uygulanabilir bir model sunmaktadır. Bununla birlikte, atık malzemelerin ayrıştırılması, temizlenmesi, yeniden tasarlanması ve üretime hazırlanması süreçleri, seri üretime kıyasla daha fazla zaman ve emek gerektirmektedir. Bu durum, sürdürülebilir moda ürünlerinin üretim maliyetleri ve fiyatlandırma politikaları üzerinde etkili olabilmektedir. Ayrıca tüketicilerin sürdürülebilir ürünlere yönelik farkındalık düzeyi ve satın alma eğilimleri, bu ürünlerin pazardaki başarısını belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, atık kot kumaşların moda ürünlerine dönüştürülmesi, döngüsel ekonomi ilkelerini destekleyen ve tekstil atıklarının azaltılmasına katkı sağlayan uygulanabilir bir sürdürülebilirlik pratiğidir. Çalışma, tasarım odaklı sürdürülebilirlik yaklaşımının çevresel etkilerin azaltılmasında ve atık tekstil malzemelerinin yeniden ekonomiye kazandırılmasında etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, uygulama temelli tasarım araştırmalarının sürdürülebilir moda alanında yenilikçi ürün geliştirme süreçlerine katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Gelecek araştırmalarda, ileri dönüşüm uygulamalarının çevresel etkilerinin daha kapsamlı biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla yaşam döngüsü analizi, karbon ayak izi ve su ayak izi

hesaplamalarının yapılması önerilmektedir. Bunun yanında, sürdürülebilir moda ürünlerine yönelik tüketici algısı, satın alma davranışı ve ekonomik uygulanabilirliği inceleyen nicel ve karma yöntemli çalışmaların gerçekleştirilmesi, alan yazına önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırma bulguları, atık kotların moda ürünlerine dönüştürülmesinin çevresel yükü azaltma potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Özellikle küçük ölçekli üretim ve tasarım atölyelerinde bu model uygulanabilir görünmektedir. Ancak süreç, zaman ve işçilik açısından geleneksel seri üretime göre daha maliyetlidir. Bu durum sürdürülebilir ürünlerin fiyatlandırma politikalarını etkilemektedir. Ayrıca tüketici bilinç düzeyi, ürünlerin pazardaki başarısını belirleyen önemli faktörlerden biridir.

Atık kot kumaşların moda ürünlerine ileri dönüşüm uygulamalarıyla yeniden kazandırılması, döngüsel ekonomi ilkelerini destekleyen ve tekstil atıklarının azaltılmasına katkı sağlayan uygulanabilir bir sürdürülebilirlik yaklaşımıdır. Bu çalışma, tasarım odaklı sürdürülebilirlik anlayışının atık malzemelerin yüksek katma değerli moda ürünlerine dönüştürülmesinde etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, uygulama temelli tasarım süreçlerinin doğal kaynakların daha verimli kullanılmasına, ürün yaşam döngüsünün uzatılmasına ve tekstil sektörünün çevresel etkilerinin azaltılmasına katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Gelecek araştırmalarda, geliştirilen tasarımların çevresel etkilerinin nicel olarak değerlendirilebilmesi amacıyla yaşam döngüsü analizi karbon ayak izi ve su ayak izi hesaplamalarının gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca sürdürülebilir moda ürünlerine yönelik tüketici algısı, satın alma davranışı, kullanım deneyimi ve pazar kabulünü inceleyen nicel ve karma yöntemli araştırmaların yürütülmesi, ileri dönüşüm uygulamalarının

ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarının daha kapsamlı biçimde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Altınay, N. N. (2024). *Tekstilde yerel üretim, zanaat ve tasarım ilişkisinin etik tasarım bağlamında incelenmesi ve uygulama önerileri* [Yüksek lisans eser metni, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Ayanoğlu, S., & Ağa, S. (2017). Sürdürülebilirlik ve moda bağlamında tüketim alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 252–267.
- Bayat, M., & İşgören, A. N. (2023). Talu tekstil kesim atıklarından geri dönüştürülerek elde edilen kumaşların kullanıldığı unisex giysi tasarımı projesi. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 8(16), 25–40.
- Can, Ö., & Ayvaz, K. (2017). Tekstil ve Modada Sürdürülebilirlik. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 110-119. <https://izlik.org/JA92YA72ER>
- Carson, R. (1962). *Silent spring*. Houghton Mifflin.
- Dal, İ., & Cengiz Gökçe, G. (2019). Sürdürülebilirlik yolunda "ileri dönüşüm": Bir atölye çalışması. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(20), 30–38. <https://doi.org/10.16950/iujad.654300>
- Dikmen Diriöz, E. (2023). *Sürdürülebilir moda*. <https://share.google/ZeNnu5uMHIVWPrR0B>
- Öymen-Engindeniz, G., & Kocabay-Şener, N. (2024). Döngüsel Ekonominin Moda Sektöründeki Rolü. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 10(2), 116-137. <https://izlik.org/JA83CJ89BP>
- Enes, N. (2023). Sürdürülebilir moda ve çevresel yaklaşımlar. *Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi*, 6(2), 90–101.

Erişim: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72471/surdurulebilir_moda

- Güngör, N. (2023). Sürdürülebilirlik raporlarında döngüsel ekonomi: Borsa İstanbul'da bir araştırma. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 3(1), 36-47.
- Gürcüm, B. H., & Tanyer, Ş. (2021). Moda tasarımında sürdürülebilirlik ile yeniden doğuş. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 10(80), 549-562. <https://doi.org/10.7816/idil-10-80-01>
- Tiber B. H., & Yücel, D. (2018). Hazır giyim endüstrisinde çalışan tasarımcıların sürdürülebilir modaaya yönelik yaklaşımları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 20(60), 955-968. <https://doi.org/10.21205/deufmd.2018206076>
- Gürsoy, N. (2023). Denim modasında sürdürülebilirlik ve ileri dönüşüm uygulamaları. *Türkiye Journal of Fashion Design and Management*, 6(1), 10-25. <https://doi.org/10.54976/tjfdm.1329924>
- Halaçeli Metlioğlu, H., & Yılmaz Gözene, H. (2024). Sürdürülebilirlik bağlamında sıfır atık moda tasarımı ve örme giysiler. *Yıldız Journal of Art and Design*, 11(2), 49-65. <https://doi.org/10.47481/yjad.1535419>
- Norcross, G. B. (2025). Giysi tasarımında ileri dönüşüm tasarım yöntemleri. *Türkiye Journal of Fashion Design and Management*, 7(2), 237-252. <https://doi.org/10.54976/tjfdm.1719160>
- Özcan Kuş, N., & Erben, F. (2024). İleri dönüşüm bağlamında: Denim giysi tasarımları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 1281-1298. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1420470>

- Özüdoğru, Ş., Odabaşı, S., Akdemir, İ., Meriç, D., & Ceylan, Ö. (2025). Türkiye’de Sürdürülebilir Moda Oluşumları: Güncel Durum, Zorluklar ve Olanaklar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 351-368. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1298160>
- Şenol, D. (2021). Sürdürülebilir moda tasarımına bir yaklaşım: Denim giysi atıklarının ileri dönüşümü. *Ulakbilge*, 9(60), 1108–1118. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-09-60-07>
- Türkmen, N. (2009). *Tekstil ve moda tasarımı açısından sürdürülebilirlik ve dönüşüm* [Sanatta yeterlilik tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Yavuz, V. A. (2014). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri/Concept Of Sustainability And Sustainable Production Strategies For Business Practices. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86. <https://izlik.org/JA48NK23WG>
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press. <https://digitallibrary.un.org/record/139811?v=pdf>

DUVAR PANOSU TASARIMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR ALTERNATİF OLARAK ATIK İPLİKLERLE İLERİ DÖNÜŞÜM

Dilber YILDIZ¹

1. GİRİŞ

Günümüzde sürdürülebilir tasarım anlayışı giderek önem kazanmaktadır. Atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik yaratıcı ve işlevsel çözümlerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, evlerde örgü ve el işi faaliyetlerinden arta kalan artık ipliklerin yeniden değerlendirilerek sanatsal ve dekoratif bir ürüne dönüştürülmesi ele alınmıştır. Çalışma kapsamında farklı renk, doku ve özelliklerdeki atık iplikler değerlendirilmiş; bu malzemeler çeşitli yüzey oluşturma ve kompozisyon teknikleri kullanılarak duvar panolarına dönüştürülmüştür.

Çeşitli konu alanlarında dönüşüm üzerine yayınların sayısının artması, bu kavramının son yıllarda çok sayıda işletme sahibi, araştırmacı, zanaatkar ve hobi tutkunu tarafından daha fazla ilgi gördüğünü de göstermektedir (Sung, 2015, s.28). Atıkların yeniden kullanılması, hammadde veya yararlı ürünler olarak kazanımı, dönüşümü konusunda çeşitli çalışmalar sürdürülmektedir (Yavaşcağlu, 2012, s:138).

Çalışmanın temel amacı, kullanım dışı evlerde örgü ve el işi faaliyetlerinden kalan artık ipliklerin değerlendirilmesi

¹ Doç. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Tekstil, Giyim Ayakkabı ve Deri Bölümü, ORCID: 0000-0002-2211-061X.

yoluyla sürdürülebilir bir üretim yaklaşımı geliştirmek ve geleneksel Türk motiflerini çağdaş tekstil yüzey tasarımıyla bir araya getirmektir. Böylece atık olarak değerlendirilen malzemelerin estetik, kültürel ve işlevsel bir değere dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Evsel ölçekte biriken ve çoğunlukla yeniden kullanım olanağı bulamayan artık ipliklerin yaratıcı bir tasarım sürecine dâhil edilmesine odaklanılmıştır.

Tasarımlarda Türk kültürel mirasının önemli unsurlarından olan geleneksel motiflerden yararlanılarak geçmiş ile günümüz arasında görsel ve estetik bir bağ kurulmuştur. Böylece atık olarak nitelendirilen ipliklerin yalnızca yeniden kullanılması değil, aynı zamanda kültürel değerlerin çağdaş tasarım yoluyla görünür kılınması sağlanmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı, günümüzde yalnızca endüstriyel üretim süreçlerinden kaynaklanan atıkların azaltılmasıyla sınırlı kalmayıp, günlük yaşam içerisinde ortaya çıkan ve yeniden kullanım potansiyeline sahip malzemelerin değerlendirilmesini de kapsamaktadır. Özellikle el işi, örgü ve benzeri geleneksel üretim faaliyetleri sırasında artan iplikler, miktarlarının az olması nedeniyle çoğunlukla kullanılmadan saklanmakta ya da zaman içerisinde âtıl duruma gelmektedir.

Sanatsal açıdan değerlendirildiğinde ileri dönüşüm, malzemenin geçmiş kullanım izlerini koruyarak yeni bir estetik kimlik kazanmasına olanak sağlamaktadır. Malzemenin rengi, dokusu, biçimi, fiziksel özellikleri ve taşıdığı geçmişe ilişkin anlamlar, sanatçının yaratıcı müdahalesiyle yeni bir görsel anlatımın parçasına dönüşmektedir.

Bu kitap bölümündeki görsel veriler Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Giyim Üretim Teknolojisi Programı 2025-2026 Öğretim yılı 1. Sınıf öğrencileri ile Moda Tasarımı dersi kapsamında planlanmış ve dersin öğretim üyesi ile yürütülmüştür. Çalışmanın sonucunda,

evsel nitelikteki artık ipliklerin sanatsal üretimde kullanılabileceği, geleneksel motiflerin özgün tekstil yüzeyleri oluşturulmasında etkili bir tasarım unsuru olarak değerlendirilebileceği ve bu yaklaşımın sürdürülebilir, özgün ve kültürel değer taşıyan duvar panolarının üretimine katkı sağlayabileceği ortaya konulmuştur.

1.1. Materyal ve Yöntem

Çalışmada materyal olarak örgü ve el işi çalışmalarından geriye kalan artık ipliklerden yararlanılmıştır. İpliklerin renk, kalınlık, doku, yüzey özellikleri ve kompozisyon içerisindeki kullanım olanakları dikkate alınarak tasarım sürecine dahil edilmiştir. Atık ipliklerin yanı sıra duvar panolarının oluşturulmasında kullanılan tual ve yardımcı malzemeler de çalışmanın materyallerini oluşturmaktadır.

Bu araştırmada; nitel araştırma yöntemlerinden Betimsel Tarama Yöntemi ve Tasarım Tabanlı Araştırma Yöntemi kullanılmıştır. Tasarım sürecinin ilk aşamasında öğrenciler belirlenen tema doğrultusunda bilgilendirilmiş, tasarım eğitmeni tarafından her bir öğrenci yönlendirilerek ve uygulama sürecinde aktif çalışmaları sağlanmıştır.

Tasarım sürecinin ikinci aşamasında Türk geleneksel tekstil sanatlarında ve el sanatlarında kullanılan motifler incelenmiş, seçilen motiflerin biçimsel özellikleri analiz edilmiştir. Motiflerin özgün karakterleri korunarak çağdaş duvar panosu tasarımına uygun biçimde yeniden yorumlanması sağlanmıştır. Seçilen motiflerden hareketle öğrenciler ile tasarım eskizleri hazırlanmış ve atık ipliklerin yüzey üzerinde oluşturabileceği görsel etkiler değerlendirilmiştir. İpliklerin farklı yönlerde, yoğunluklarda ve katmanlarda kullanılmasıyla yüzeyde renk, doku ve ritim etkileri oluşturulmuştur. Motifler, çağdaş bir tasarım anlayışı içerisinde yeniden düzenlenerek tual yüzeyine aktarılmıştır. Artık iplikler, tual yüzeyinde belirlenen

kompozisyona uygun olarak birbirlerinin altından ve üstünden geçirilmesi yöntemiyle yüzeye yerleştirilmiştir. Bu uygulama sonucunda ipliklerin yatay ve dikey yönde birbirleriyle kesişmesi sağlanarak dokuma etkisi oluşturan tekstil karakterli bir yüzey elde edilmiştir. Oluşturulan iplik yüzeyleri üzerine Türk motifleri uygulanarak geleneksel motiflerin iplik dokusuyla bütünleşmesi sağlanmıştır. Motiflerin uygulanmasında ipliklerin renk ve doku özelliklerinden yararlanılmış, motif ile zemin arasında görsel bir bütünlük oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Farklı renk ve özellikteki artık ipliklerin bir arada kullanılmasıyla her bir pano için özgün yüzey kompozisyonları oluşturularak 12 adet duvar panosu tasarlanmıştır. Uygulama sürecinin sonunda ortaya çıkan çalışmalar, estetik ve teknik açıdan değerlendirilmiştir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN İLERİ DÖNÜŞÜMÜN

2.1. Sanatsal Çerçeve Değerlendirilmesi

“Sürdürülebilirlik kısaca, verimliliğin optimal koşullarda uzun yıllar boyunca devamlılığının sağlanması olarak tanımlanabilir. Kavram ilk olarak kalkınma kavramı ile kullanılarak hayatımıza girmiş, sürdürülmesi gerekenlerin neler olması gerektiğine dair genel bir çerçeve çizmiştir” (Âtıl vd., 2005, s.216). Tekstil alanında sürdürülebilirlik çoğunlukla üretim süreçlerinde ortaya çıkan atıkların azaltılması ve mevcut malzemelerin yeniden değerlendirilmesi üzerinden ele alınmaktadır. Bununla birlikte sürdürülebilir tasarım anlayışının yalnızca endüstriyel üretim süreçleriyle sınırlandırılmaması, günlük yaşam içerisinde ortaya çıkan ve yeniden değerlendirme potansiyeline sahip malzemelerin de tasarım süreçlerine dâhil edilmesi önemlidir. Materyalle uğraşan kişinin edindiği deneyim kendi yeteneklerinin ve ihtiyaçlarının, girdiği bu süreçte kendini sorgulaması, kendiyle bulduğu bağlantılar önemlidir (Öz

Çelikbaş vd., 2023, s.72). Bu bağlamda çalışma, sürdürülebilirliği “kullan-at” anlayışının karşısında, mevcut malzemeye yeni bir yaşam ve anlam kazandırma yaklaşımı üzerinden değerlendirmektedir.

İleri dönüşüm, kullanım değerini yitirmiş ya da kullanım amacı dışında kalan malzemelerin herhangi bir fiziksel veya kimyasal dönüşüm sürecinden geçirilmeden, yaratıcı ve tasarıma dayalı yaklaşımlarla daha yüksek estetik, işlevsel veya kültürel değere sahip yeni ürünlere dönüştürülmesini ifade etmektedir. Bu yönüyle ileri dönüşüm, yalnızca atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik çevresel bir yaklaşım değil, aynı zamanda malzemeye yeni bir anlam kazandıran yaratıcı bir sanat ve tasarım pratiğidir. “Kullanılmış bir ürünün yâda üretim sırasında oluşan bir atığın tekrar kullanımı ile katma değerli bir ürün haline getirilmesi upcycle olarak isimlendirilmektedir” (Gök ve Özcan,2025, s:927). İleri dönüşüm süreci, mevcut bir ürünün işlevini tamamen değiştirerek; yaratıcı yaklaşımlar ve farklı malzemelerin bir araya getirilmesiyle özgün bir forma dönüştürülmesini kapsamaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca atık miktarını azaltmakla kalmaz; aynı zamanda kullanılmayan ya da işlevini yitirmiş objelerin estetik, işlevsel ya da sanatsal değerlere sahip yeni ürünlere dönüşmesini sağlamaktadır (Çelik,2026, s:2). “İleri dönüşüm yapmaktaki asıl amaç, nesneyi hammaddeye dönüştürmeden onu çöp olmaktan kurtarmak ve farklı bir bağlamda yeniden değerlendirmektir” (Umut, 2025, s.12). İleri dönüşümde hammaddenin işlenmesi için üretim bandına tekrar girmesi gerekmez. Materyalin başka bir ürüne dönüşmesi için enerji gerekmemektedir. Bu durumda hammadde ve enerji kaynakları tüketimi azaltılmaktadır (Dal ve Cengiz, 2019, s.31). Bu çalışmada ileri dönüşüm yaklaşımı, tekstil üretim sürecinde ortaya çıkan endüstriyel atıklar üzerinden değil, evlerde annelerin gerçekleştirdiği örgü ve el işi çalışmalarından geriye kalan artık iplikler üzerinden ele alınmıştır. Türk motiflerinin tasarımlara

dâhil edilmesi ile “atığın ürüne dönüştürülmesi” olarak değil, “malzemenin sanatsal ve kültürel değere dönüştürülmesi” olarak ele alınmaktadır.

3. EVSEL ARTIK İPLİKLERDEN TUVAL ÜZERİNE DUVAR

Panosu Uygulama Aşamaları

“Sürdürülebilirlik kavramının sanat pratiğine uyarlanması, malzeme düzeyinde bir dönüşümü ve eleştirel bir yeniden yapılanmayı da zorunlu kılmaktadır” (Kapar, 2025, s:194). Tekstil atıkları türüne göre değişik alanlarda kullanılmaktadır (Dönmez ve Türker,2017, s:127). Tasarım tabanlı bu araştırma 12 kişiden oluşan Giyim Üretim Teknolojisi bölümü öğrencileri ile dersin öğretim üyesi eşliğinde uygulamalar yapılmıştır.

3.1. Evsel Artık İpliklerin Belirlenmesi ve Hazırlanması

İlk aşamada, evlerde daha önce gerçekleştirilen örgü ve el işi çalışmalarından kalan iplikler bir araya getirilmiştir. Kullanılabilir durumdaki iplikler renk, kalınlık, doku, lif özelliği ve uzunluk bakımından incelenmiştir. Farklı özelliklere sahip iplikler tasarım sürecinde kullanılmak üzere ayrıştırılmıştır. İpliklerin üzerinde bulunan düğüm, dola şıklık veya kullanım sırasında oluşmuş deformasyonlar giderilmiş; iplikler mümkün olduğunca düzgün hâle getirilerek uygulamaya hazır duruma getirilmiştir. Farklı renk ve kalınlıktaki ipliklerin bir arada kullanılması planlanarak yüzeyde renk ve doku çeşitliliği oluşturulması hedeflenmiştir.

Görsel 1. Atık İplikler

3.2. Tasarım ve Türk Motiflerinin Belirlenmesi

İkinci aşamada duvar panosunun genel kompozisyonu oluşturulmuştur. Çalışmanın kültürel boyutunu desteklemek amacıyla geleneksel Türk sanatlarında kullanılan motiflerden yararlanılmıştır. Motif seçiminde biçimsel özelliklerin yanı sıra motiflerin Türk kültüründeki sembolik ve estetik değerleri dikkate alınmıştır. Belirlenen motifler, kullanılacak tuvalin ölçüsüne ve genel kompozisyona uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Geleneksel motiflerin doğrudan tekrarlanması yerine, çağdaş bir tekstil yüzeyinde kullanılabilecek biçimde yorumlanmasına özen gösterilmiştir.

3.3. Tuval Yüzeyinin Hazırlanması

Tasarımın uygulanacağı tuval yüzeyinin düzgün, temiz ve uygulamaya uygun olmasına dikkat edilmiştir. Tasarım kompozisyonunun ana hatları, ipliklerin yerleşimini yönlendirecek şekilde yüzeye aktarılmıştır. Bu aşamada tuval, ipliklerin alt ve üst geçişlerinin düzenli biçimde gerçekleştirilebilmesine olanak sağlayacak şekilde çalışma yüzeyine sabitlenmiştir.

3.4. İpliklerin Tuval Yüzeyine Uygulanması

Uygulamanın temel aşamasını, evsel artık ipliklerin 35x50 tuval yüzeyinde birbirlerinin altından ve üstünden geçirilmesi oluşturmaktadır. Belirlenen kompozisyona göre

iplikler yüzey üzerinde yatay ve dikey doğrultularda ilerletilerek birbirleriyle kesiştirilmiştir. İpliklerin birbiriyle kesişmesi sonucunda tuval yüzeyinde dokuma etkisi oluşturan tekstil karakterli bir yapı meydana getirilmiştir. Farklılıklar kalınlık ve dokuya sahip ipliklerin birlikte kullanılmasıyla yüzeyde ritim, tekrar, hareket ve dokusal farklılıklar oluşturulmuştur. Bu aşamada ipliklerin yüzey üzerindeki yoğunluğu, yönü ve renk dağılımı kontrol edilerek kompozisyon bütünlüğünün korunmasına dikkat edilmiştir. İpliklerin doğal yapısının ve farklılıklarının korunması, çalışmanın özgün karakterinin oluşmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Görsel 2. Atık İpliklerin Tuvale Uygulama

3.5. Türk Motiflerinin Yüzeye İşlenmesi

İplik yüzeyinin oluşturulmasının ardından belirlenen Türk motifleri kompozisyon içerisinde uygulanmıştır. Motiflerin yüzeye bütünleşmesini sağlamak amacıyla mevcut ipliklerin renk ve doku özelliklerinden yararlanılmıştır. Motiflerin uygulanmasında ipliklerin yüzeydeki alt-üst geçişlerinden ve oluşturduğu dokusal yapıdan yararlanılarak motiflerin tekstil yüzeyiyle bütünleşmesi sağlanmıştır. Böylece geleneksel motifler, klasik uygulama biçimlerinden farklı olarak çağdaş bir tekstil sanatı yüzeyinde yeniden yorumlanmıştır.

Görsel 3. Motiflerin Yüzeye İşlenmesi

3.6. Renk, Doku ve Kompozisyon Düzenlemeleri

Motiflerin uygulanmasından sonra pano genel kompozisyon açısından değerlendirilmiştir. Renk dağılımı, iplik yoğunluğu, motiflerin yüzey üzerindeki konumu ve farklı dokuların birbiriyle ilişkisi kontrol edilmiştir. Gerekli görülen bölümlerde iplik eklemeleri veya çıkarmaları yapılarak yüzey bütünlüğü sağlanmıştır. Böylece farklı özelliklere sahip evsel artık ipliklerin rastlantısal görünümü, bilinçli bir tasarım anlayışı içerisinde düzenlenerek estetik bir bütünlüğe dönüştürülmüştür.

Son aşamada yüzeyde bulunan ipliklerin sabitliği ve bağlantı noktaları kontrol edilmiştir. Gevşek veya yüzeyden ayrılma ihtimali bulunan iplikler sabitlenerek uygulamanın dayanıklılığı artırılmıştır. Tamamlanan çalışma, estetik ve teknik açıdan değerlendirilerek duvar panosu niteliğinde sonlandırılmıştır.

Çalışma grubundaki öğrenciler ile 14 hafta süren eğitim-öğretim faaliyeti boyunca öğrenci, üretmek sürecin işlerliğini sağlamış, eğitim süresi tamamlanmış ve geri bildirimleri yapılarak çalışmalar değerlendirilmiştir. Duvar panosu tasarımları, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Giyim Üretim Teknolojisi Programı, 1. Sınıf öğrencileri ve dersin öğretim üyesi ile yürütülen Moda Tasarımı dersi çıktılarıdır.

4. DUVAR PANOLARININ TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN YORUMLANMASI

Duvar Panolarının her biri tasarım ilkeleri açısından dersin öğretim üyesi tarafından yorumlanmıştır.

1.Duvar Panosu (Güler Aslan) 2.Duvar Panosu (Tuğba Paralı)

1.Duvar Pano Tasarımı: Bu duvar panosu; minimalist, geometrik ve modern tekstil sanatı anlayışını yansıtan, ipliklerin yüzey etkisini ön plana çıkaran dengeli bir kompozisyona sahiptir. Tasarım; renk, doku ve çizgisel hareketlerin bir araya gelmesiyle güçlü bir görsel etki oluşturmaktadır.

Renk: Tasarımda kırık beyaz (ekru), siyah, antrasit gri, mavi ve hardal sarısı kullanılmıştır. Nötr tonlar baskın olup mavi ve hardal sarısı vurgu rengi olarak öne çıkmaktadır. Siyah çizgiler tasarıma güç ve kontrast kazandırırken, gri geçişler denge sağlamaktadır. Renk paleti modern ve sade bir karakter taşımaktadır.

Zemin: Zemin ekru renkli dikey ipliklerden oluşmaktadır. Açık renkli zemin, diğer renklerin belirginleşmesini sağlayarak kompozisyonun okunabilirliğini

artırmaktadır. Aynı zamanda doğal ve sıcak bir atmosfer oluşturmaktadır.

Doku/Yüzey: Dokuma ipliklerinin doğal yapısı yüzeye belirgin bir tekstür kazandırmaktadır. Dikey ve yatay ipliklerin üst üste geçmesi rölyef etkisi oluşturarak üç boyutlu görünümündedir.

Motif: Tasarımda geometrik çizgiler ana motif olarak kullanılmıştır. Dikey ve yatay şeritlerin kesişmesi modern bir örgü düzeni oluştururken, ölümsüzlük ve hayat ağacı motifleri geleneksel dokuma kültürüne gönderme yapmaktadır. Böylece modern çizgiler ile geleneksel motifler dengeli biçimde bir araya getirilmiştir.

Kompozisyon: Asimetrik fakat dengeli bir düzen göstermektedir. Dikey ve yatay bantların kesişim noktaları odak merkezi oluşturmaktadır. Sağ taraftaki renkli şeritler görsel ağırlığı dengelerken, sol taraftaki küçük motifler boş alanları hareketlendirmektedir. Tekrar eden çizgiler ritim oluştururken, renk kontrastları vurgu ve dengeyi desteklemektedir.

2.Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano, geometrik motif, sınırlı renk paleti ve belirgin tekstil dokusunun bir arada kullanıldığı çağdaş bir tekstil yüzeyi niteliğindedir. Tasarımda özellikle kontrast, ritim, tekrar, denge, vurgu ve bütünlük ilkeleri başarılı şekilde kullanılmıştır. Geleneksel motif anlayışının geometrik ve sade bir yorumla ele alınması, çalışmaya modern ve dekoratif bir karakter kazandırmaktadır.

Renk: Panoda turkuaz, lacivert, bordo ve ekru olmak üzere dört temel renk kullanılmıştır. Turkuaz canlı ve enerjik bir vurgu oluştururken lacivert dengeleyici ve sakinleştirici bir etki yaratmaktadır. Bordo sıcaklık ve derinlik katmıştır. Ekru ise koyu ve canlı renkler arasında nötr bir geçiş alanı oluşturmaktadır. Genel renk paleti kontrastlı ancak uyumludur.

Zemin: Ekrü zemin, motifin algılanmasını kolaylaştıran nötr ve sakin bir fon oluşturmaktadır. Lacivert, turkuaz ve bordo alanların yoğunluğunu dengeleyerek motif için görsel bir nefes alanı sağlamaktadır. Zeminin yatay dokusu, kompozisyonun yatay hareketini de desteklemektedir.

Doku/Yüzey: İpliklerin paralel ve sık düzenlenmesi yüzeyde belirgin bir çizgisellik oluşturmaktadır. Turkuaz ve lacivert alanlarda dikey/yatay iplik yönleri, yüzeye ritim kazandırmaktadır. Motif bölgesindeki kabartılı çizgisel iplik yapısı üç boyutlu görünümündedir.

Motif: Merkez-sağ bölümde yer alan pıtrak motif geometrik ve stilize bir karakter taşımaktadır. Tekrarlanan çizgisel parçalar merkezde birleşerek radyal bir yapı oluşturmaktadır. Motifin turkuaz olması, çevresindeki ekrü zeminden belirgin biçimde ayrılmasını sağlamaktadır.

Kompozisyon: Ağırlıklı olarak dikey ve yatay şeritlerin kesişimi üzerine kurulmuş. Turkuaz dikey bant ile lacivert yatay bant güçlü bir kesişme oluşturmaktadır. Sağ taraftaki bordo alanlar kompozisyonu görsel olarak tamamlamakta, merdiven basamağı gibi ilerleyen turkuaz bölüm, kompozisyona hareket ve ritim kazandırmaktadır.

3. Duvar Panosu (Candan Terek Kaynar) 4. Duvar Panosu (Gülse Duran)

3.Duvar Panosu Tasarımı: Bu duvar panosunu tasarım ilkeleri açısından değerlendirdiğimizde; özellikle sade renk kullanımı, geometrik motif, ritim-tekrar ve dokusal yüzey öne çıkıyor. Görseldeki kahverengi -krem birlikteliği güçlü ve dengeli bir karakter oluşturmaktadır.

Renk: Panoda kahverengi ile kırık beyaz/ekru birlikte kullanılmıştır. Renk paletinin sınırlı tutulması, tasarımın sade ve bütüncül algılanmasını sağlamaktadır. Sıcak kahverengi ile doğal ekru arasında uyumlu ve sakin bir ilişki vardır. Kahverengi motif ile açık ekru zemin arasında belirgin açıklık-koyuluk kontrastı oluşmuştur. Koyu kahverengi motif, açık zemin üzerinde doğal olarak odak noktası haline gelmektedir. Kahverenginin sıcak karakteri panoya samimi, doğal ve geleneksel bir atmosfer kazandırmaktadır. Kahverengi-ekru birlikteliği doğal lif, toprak, ahşap ve el dokuması gibi çağrışımlar yaratmaktadır. Ekru zemin, kahverenginin sıcaklığını dengeleyen nötr ve sakin bir renk alanı oluşturmaktadır

Zemin: Üst zemin açık krem/ekru renkte ve oldukça sade tutulmuştur. Bu, motifin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Alt bölümde ise kahverengi zemin kullanılarak kompozisyon görsel olarak sonlandırılmıştır. Açık ve koyu zemin arasındaki geçiş güçlü bir yatay bölünme oluşturmaktadır.

Motif: Hayat ağacı motifi geometrik/bitkisel bir dal formu şeklinde yorumlanmaktadır. Merkezi dikey gövde ve iki yana açılan dallar, bitkisel bir gelişim fikrini çağrıştırmaktadır. Dallardaki küçük dikdörtgen/geometrik formlar motife karakter kazandırmaktadır.

Doku/Yüzey: Yüzeyde belirgin dokuma etkisi ve yatay çizgisel tekstür görülmektedir. Bu çizgiler panoya tekstil karakteri kazandırmaktadır. Kahverengi bölümdeki yoğun ve ince yüzey dokusu, üstteki daha açık dokuyla kontrast

oluşturmaktadır. Motif de aynı dokusal yapı içerisinde uygulanmış olduğundan bütünlük korunmuştur.

Kompozisyon: Kompozisyonun temelini merkezi eksen ve simetri oluşturmaktadır. Dikey ana gövde panonun merkezinde yer alırken dallar sağa ve sola dengeli biçimde açılmaktadır. Böylece güçlü bir simetrik denge oluşturmaktadır. Alt bölümdeki yatay kahverengi alan ise dikey hareketi keserek kompozisyona yatay bir denge kazandırmaktadır.

4.Duvar Panosu Tasarımı: Pano, bordo/antrasit renk armonisi, yatay çizgisel dokusu, yıldız motifi ve simetrik kompozisyonu sayesinde güçlü bir tekstil yüzey tasarımı niteliğindedir. Özellikle “sakin zemin–yoğun yüzey” ve “açık renk–koyu motif” karşıtıllıkları, tasarımın görsel etkisini artırmaktadır. Sade bir merkez zeminin üzerine yerleştirilen koyu renkli merkezi motif ile yoğun dokulu üst-alt bölümlerin karşıtıllığıdır.

Renk: Panoda baskın renk bordo/koyu kırmızı tonudur. Buna antrasit-siyah eşlik etmektedir. Kırmızı sıcak, güçlü ve dikkat çekici bir etki oluştururken siyah/antrasit motiflerin belirginleşmesini sağlamaktadır. Sıcak-soğuk karşıtıllığından çok açık-koyu ve doygunluk karşıtıllığı ön plandadır.

Zemin: Ağırlıklı olarak bordo/kırmızı ve yatay dokulu bir yüzeydir. Merkez bölümde daha sakın ve boş bırakılan zemin, motifin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Üst ve alt bölümlerde zemin yoğunluğu artırılarak pano içerisinde çerçeve etkisi oluşturulmuştur.

Motif: Merkezde yer alan yıldız motif stilize, geometrik ve simetrik bir karakter göstermektedir. Bitkisel/figüratif çağrışımları olan motif, geometrik çizgilerle oluşturulmuştur. Motifin siyah/antrasit olması zeminden güçlü biçimde ayrılmasını sağlamaktadır.

Doku/ Yüzey: Dokuda en belirgin özellik yatay doğrultudaki ipliklerin oluşturduğu ritmik çizgisel yapıdır. İpliklerin farklı yoğunluklarda kullanılması yüzeyde hareket meydana getirmektedir.

Kompozisyon: Genel olarak dikey eksenle simetrik kurulmuştur. Merkezde ana motif, üst ve alt kısımlarda ise yoğun desenli alanlar bulunmaktadır. Böylece göz önce merkezdeki motife, ardından üst ve alt bölümlerdeki dokusal hareketlere yönelmektedir.

5. Duvar Panosu (Ekin Büyükçolpan) 6. Duvar Panosu (Şevval Öztürk)

5. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano, minimalist ve doğal bir renk paletini, çizgisel doku ve geometrik kompozisyonla birleştiren bir tasarım olarak değerlendirilebilir. Tasarımın etkisi renkten çok çizgilerin yönü, tekrarı, yoğunluğu ve yüzeyde oluşturduğu rölyef etkisinden kaynaklanmaktadır. Özellikle yatay-dikey karşıtlığı, ritim, asimetrik denge ve vurgu tasarımın temel ilkelerini oluşturmaktadır. Motif ise sade zeminin içerisinde bir odak ve görsel hareket noktası görevi görmektedir.

Renk: Pano ağırlıklı olarak, bej, ve doğal ahşap tonlarından oluşmaktadır. Renk paletinin nötr ve monokrom karakteri sakin, doğal ve yalın bir atmosfer sağlamaktadır. Açık

tonlar panoya ferah ve hafif bir görünüm kazandırmaktadır. Renkler arasındaki kontrast oldukça düşük; bu nedenle vurgu daha çok çizgi, yön ve yüzey farklılıklarıyla sağlanmaktadır. Doğal tonlar, kullanılan malzemenin dokusunu ön plana çıkartmaktadır. Genel olarak uyum ve bütünlük ilkesi baskındır.

Zemin: Panonun tamamını oluşturan yatay ve dikey ince çizgisel yüzeylerden meydana gelmektedir. Zemin tekdüze bir arka plan olmaktan ziyade kompozisyonun aktif bir parçası durumundadır. Yatay ve dikey yönlerin kesişmesi zeminde ritim ve hareket yaratmaktadır. Bazı bölümlerde dikey çizgilerin yoğunlaşması, diğer alanlardaki yatay çizgilerle karşıtlık oluşturmaktadır. Zemindeki yön değişimleri motifin algılanmasını güçlendirmektedir

Motif: Panonun sağ üst-orta bölümünde Bukağı motifi kullanılmıştır. Motifin çevresindeki çizgilerin yön değiştirmesi, onu zeminden ayırmaktadır. Simetri ve tekrar motifin temel özelliklerindendir. Keskin geometrik çizgiler ile denge kurulmuştur. Motif, panonun geri kalanına göre daha yoğun ve karmaşık olduğu için doğal olarak odak noktası oluşturmaktadır.

Doku/Yüzey: Panonun en belirgin tasarım özelliklerinden biri dokusal zenginliğidir. İnce, birbirine paralel çizgiler yüzeyde tekstil, ahşap lifleri veya dokuma hissi yaratmaktadır. Katmanlı yüzey etkisi dikkat çekmektedir. Yatay ve dikey çizgilerin farklı yönlerde kullanılması yüzeyde görsel bir hareket oluşturmaktadır. Motif bölümünde çizgilerin yön değiştirmesi, yüzeyin düz olmaktan çıkıp kabartılı ve üç boyutluymuş gibi algılanmasını sağlamaktadır.

Kompozisyon: Geometrik bölümlendirme, ritim, denge, karşıtlık ve vurgu ilkeleri öne çıkmaktadır. Büyük dikey bant, yatay bloklarla kesişerek kompozisyonu bölümlere ayırmaktadır. Böylece düzenli ancak tamamen statik olmayan bir yapı oluşmaktadır. Dikey-yatay karşıtlığı kompozisyonun temel

hareket kaynağıdır. Motif tek bir bölgede bulunmasına rağmen diğer bölümlerin ağırlığıyla görsel denge sağlanmaktadır. Paralel çizgilerin tekrarı güçlü bir ritim oluşturmaktadır. Aynı renk ailesinin ve benzer çizgisel dilin tüm yüzeyde devam etmesi parçaları birbirine bağlamaktadır.

6. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano; sıcak renk armonisi, geometrik motifleri, ipliklerin oluşturduğu çizgisel dokusu ve dikey-yatay çizgilerin dengeli kullanımı sayesinde geleneksel tekstil estetiği ile çağdaş geometrik düzeni bir araya getirmektedir. Kompozisyonda özellikle ritim, tekrar, kontrast, asimetrik denge ve doku ön plana çıkmaktadır. En dikkat çekici tasarım unsuru ise renklerden ziyade, ipliklerin tekrarından meydana gelen yüzey ve dokusal etkidir.

Renk: Kompozisyonda toprak ve sıcak renkler hâkimdir: kiremit, turuncu, bordo, kahverengi ve bej. Sıcak renklerin yoğun kullanımı panoya sıcak, doğal ve geleneksel bir karakter kazandırmaktadır. Bordo ve kahverengi, turuncu ve bej tonları arasında kontrast oluşturarak görsel hareket sağlamaktadır. Açık krem zemin, koyu renkli dikey bantların daha belirgin algılanmasını sağlamaktadır. Renkler arasında uyum (armoni) güçlüdür.

Zemin: Kompozisyonda açık krem renkli zemin, diğer renklerin algılanmasını sağlayan nötr bir yüzey görevi görmektedir. Zemin, motiflerin ve renkli şeritlerin ön plana çıkmasına olanak vermektedir. Dikey şeritlerin yoğun olduğu bölüm ile motiflerin bulunduğu açık zemin arasında doluluk-boşluk dengesi oluşmuştur. Yatay koyu bant, kompozisyonu bölerek üst ve alt bölümler arasında görsel bir bağlantı kurmaktadır.

Motif: Motifler geometrik ve stilize bir karakter taşımaktadır. Saç bağı ve çengel motifleri kullanılmıştır. Sağ taraftaki üst motif, üçgen ve çapraz çizgilerin birleşiminden

oluşarak geometrik düzen ve ritim yaratmaktadır. Alt bölümdeki küçük geometrik motif de üstteki motifle görsel bir ilişki kurmaktadır. Motiflerin sade tutulması, yoğun çizgisel dokunun bulunduğu zeminde kompozisyonun karmaşılaşmasını önlemektedir. Motiflerdeki tekrar ve geometrik yapı, tekstil tasarımında görülen ritim ve süreklilik ilkesini desteklemektedir.

Doku / Yüzey: Panonun en güçlü özelliklerinden biri ipliklerin oluşturduğu çizgisel yüzey dokusudur. Dikey ipliklerin yan yana tekrarlanması yüzeyde ritmik, kabartılı ve dokunsal bir etki meydana getirmektedir. İpliklerin farklı renklerde kullanılması, dokuyu yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda görsel olarak da belirgin hâle getirmiştir. Motiflerde kullanılan iplikler ise zeminden farklı bir yüzey karakteri oluşturarak doku kontrastı yaratmaktadır.

Kompozisyon: Kompozisyonun temelini dikey ve yatay çizgilerin kesişimi oluşturmaktadır. Dikey şeritler ritim, yön ve süreklilik oluştururken, ortadaki yatay bant bu hareketi keserek kompozisyona denge ve duraklama kazandırmaktadır. Sağ taraftaki motifler, yoğun renkli bölümün karşısında yer alarak asimetrik denge oluşturmaktadır. Dikey şeritlerin tekrarı ritim, farklı genişliklerdeki şeritler ise hareket ve çeşitlilik sağlamaktadır. Koyu yatay bant, kompozisyonda güçlü bir vurgu oluşturmaktadır. Genel olarak tasarımda denge, ritim, kontrast, birlik ve bütünlük ilkeleri belirgin şekilde görülmektedir.

7.Duvar Panosu (Esmanur Güney) 8.Duvar Panosu (Nida Seven)

7. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano, sade bir zemin üzerinde güçlü ve simetrik bir merkezî motif kullanılmasıyla oluşturulmuş, tekstil karakteri belirgin bir kompozisyona sahiptir. Tasarımda özellikle açık-koyu kontrastı, simetri, merkezî vurgu, ritim ve dokusal farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Dikey iplik yapısı panoya sakin ve düzenli bir karakter verirken, merkezdeki geometrik motif kompozisyona hareket ve geleneksel bir kimlik kazandırmaktadır.

Renk: Panoda temel olarak siyah, doğal bej/ekru tonları kullanılmıştır. Açık bej zemin ile koyu siyah arasında yüksek ton kontrastı oluşturulmuştur. Siyah renk motifin algılanmasını güçlendirerek vurgu ve odak noktası belirlemektedir. Renk sayısının sınırlı tutulması, panoda renk bütünlüğü ve görsel uyum sağlamaktadır. Açık merkez ile koyu yan bölümlerin karşıtlığı, panonun dikey etkisini daha belirgin hale getirmektedir.

Zemin: Zeminde baskın olarak doğal ekru/bej renkli dokuma yüzey görülmektedir. Merkezi açık zemin, motifin rahatlıkla algılanmasını sağlayan bir fon görevi görmektedir. Yanlardaki koyu zeminler ise açık merkezi iki taraftan sınırlandırarak çerçeveleme etkisi yaratmaktadır. Zemin ve motif arasında belirgin bir figür-zemin ilişkisi vardır. Açık zemin geri planda kalırken koyu motif ön plana çıkmaktadır. Zemin

üzerindeki dikey çizgisel yapı, panoya dikey yön ve süreklilik kazandırmaktadır.

Motif: Merkezdeki motif stilize edilmiş geometrik ve bitkisel formların birleşimi şeklinde değerlendirilebilir. Akrep motifi kullanılmıştır. Motifin iki tarafında büyük ölçüde simetrik düzenleme görülmektedir. Motifin geleneksel dokuma sanatlarındaki geometrik ve stilize süsleme anlayışını çağrıştırdığı söylenebilir. Motifin yoğun ve koyu olması, sade zemine karşı güçlü bir vurgu oluşturmaktadır.

Doku / Yüzey: Panonun en dikkat çekici özelliklerinden biri dokunsal tekstil yüzeyinin görünür olmasıdır. Özellikle açık renkli merkezdeki ince, dikey iplikler çözgü yönünü belirgin şekilde göstermektedir. Motif bölgelerinde ipliklerin yoğunlaşması, yüzeyde kabartılı/yoğun dokusal alanlar hissi yaratmaktadır. Dikey ipliklerin oluşturduğu çizgisel doku ile motifin geometrik yapısı arasında doku-form ilişkisi kurulmuştur. Mat yüzey, panonun geleneksel ve doğal algısını desteklemektedir.

Kompozisyon: Kompozisyonun temel ilkesi merkezi yerleşim ve simetrik denge üzerine kuruludur. Ortadaki motif doğrudan odak noktasıdır. Koyu yan bantlar, açık merkez bölümü çevreleyerek motifi daha da belirginleştirmektedir. Sağ ve sol taraflardaki benzer düzenlemeler simetrik denge oluşturmaktadır. Koyu-açık alanların dağılımı sayesinde oran-orantı ve görsel denge başarılıdır. Sade zemin ile yoğun motif arasındaki fark hiyerarşi oluşturur; böylece izleyicinin gözü önce merkeze yönelir. Genel olarak kompozisyonda denge, birlik, ritim, vurgu, kontrast ve süreklilik ilkeleri belirgin biçimde kullanılmaktadır.

8.Duvar Panosu Tasarımı: Bu panoda geometrik motifler, ipliklerin oluşturduğu çizgisel ve katmanlı doku ile yatay-dikey dikdörtgenlerden oluşan asimetrik kompozisyon

birbiriyle bütünleşerek modern ve dengeli bir tekstil yüzeyi oluşturmaktadır.

Renk: Soğuk ve doğal renkler hâkimdir: mavi, gri, yeşil ve mavi-gri tonları kullanılmıştır. Renkler düşük doygunlukta ve pastel karakterdedir; bu nedenle sakin ve dengeli bir etki oluşturmaktadır. Mavi en baskın renktir ve panoda görsel bütünlüğü sağlamaktadır. Yeşil ve gri, maviye eşlik ederek kontrastı yumuşatmaktadır. Renkler arasında tonlar arasında uyum vardır; sert ve göz yorucu renk geçişlerinden kaçınılmıştır.

Zemin: Zemin, farklı dikdörtgen ve şeritlerden oluşan geometrik bir düzen şeklindedir. Dikey ve yatay parçaların bir araya gelmesiyle ritim ve hareket oluşturulmuştur. Zemin, farklı renk ve yönlerdeki yüzeylerle katmanlı bir görünüm kazanmıştır. Dokulu iplik yüzeyleri, zemine derinlik ve görsel zenginlik katmaktadır. Genel zemin düzeni asimetric, ancak renk ve biçim tekrarları sayesinde dengelidir.

Motif: Panoda saç bağı motifı kullanılmıştır. Motif, birbirini kesen çapraz çizgiler ve yatay bantlarla oluşturulmuştur. Aynı motifin farklı bölgelerde tekrarlanması ritim ve bütünlük sağlamaktadır. Motifin geometrik yapısı, panonun genelindeki dikdörtgen formlarla uyum içindedir. Motifler tamamen simetric bir şekilde yerleştirilmek yerine farklı alanlarda kullanılarak hareket ve görsel ilgi oluşturulmuştur.

Doku ve Yüzey: Panoda en belirgin özelliklerden biri ipliklerin oluşturduğu çizgisel dokudur. Dikey ve yatay iplik yönleri, yüzeyde farklı dokusal etkiler meydana getirmektedir. İnce ve sık iplikler yüzeye yumuşak, doğal ve tekstil ağırlıklı bir karakter kazandırmaktadır. Farklı renklerdeki ipliklerin bir arada kullanılması, yüzeyde ton geçişleri ve katmanlılık oluşturmaktadır. Dikey yüzeyler daha uzun ve akışkan, yatay yüzeyler ise daha durağan ve dengeli algılanmaktadır. Motiflerdeki iplik yönlerinin değişmesi, motifleri zeminden

ayırarak kabartma/rölyef etkisine yakın bir görünüm sağlamaktadır.

Kompozisyon: Kompozisyon, temel olarak yatay ve dikey dikdörtgen parçaların birleşimine dayanmaktadır. Kompozisyon asimetrik dengelidir; parçalar eşit büyüklükte veya simetrik yerleşmemiş olsa da renk, yön ve boyut dağılımı dengeyi sağlamaktadır. Büyük renk blokları arasında daha küçük motiflerin kullanılması hiyerarşi oluşturmaktadır.

9. Duvar Panosu (Semanur Şağban) 10. Duvar Panosu (Pinar Sabancı)

9. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano; kontrast, denge, tekrar, ritim, vurgu, oran-orantı ve bütünlük ilkelerinin birlikte kullanıldığı geometrik bir tekstil tasarımıdır. Özellikle kırmızı-siyah-nötr renk ilişkisi, geometrik motiflerin tekrarı ve ipliklerin oluşturduğu doğal doku tasarımının karakterini belirlemektedir. Genel olarak geleneksel dokuma estetiği ile modern/geometrik bir kompozisyon anlayışının birleşimi görülmektedir.

Renk: Panoda ağırlıklı olarak kırmızı, siyah, gri ve doğal krem/bej tonları kullanılmıştır. Kırmızı, özellikle dikey şeritlerde ve geometrik motiflerde kullanılarak güçlü bir vurgu ve dikkat çekici odak oluşturur. Siyah, kırmızının yoğunluğunu dengeleyen ve kompozisyona ağırlık kazandıran bir renk olarak yatay

bantlarda görülür. Gri ve krem tonları ise daha sakin ve nötr bir zemin oluşturarak kırmızı ve siyahın öne çıkmasını sağlamaktadır. Renklerdeki sıcak-soğuk karşıtlığı (kırmızı-gri) ve açık-koyu karşıtlığı, panoya görsel hareket kazandırmaktadır.

Zemin: Zemin, panonun motiflerin ve renklerin algılanmasını sağlayan temel yüzeyidir. Açık krem ve gri zeminler, üzerindeki kırmızı motiflerin daha belirgin görünmesini sağlamaktadır. Koyu siyah yatay bantlar, açık zeminle güçlü bir kontrast oluşturmaktadır. Zeminin yatay ve dikey bölümlere ayrılması, panoda katmanlı ve geometrik bir yapı meydana getirmektedir. Özellikle orta bölümdeki açık renkli zemin, motiflerin algısal olarak ön plana çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Motif: Panoda iki adet göz motifi kullanılmıştır. Motiflerin geometrik olması, panonun genelindeki düzen ve ritim anlayışını desteklemektedir. Aynı motifin iki farklı ölçekte tekrarlanması tekrar ve ritim ilkesini oluşturmaktadır. Motiflerin kırmızı renkte olması, zeminden ayrılarak vurgu noktaları oluşturmasını sağlamaktadır.

Doku / Yüzey: Panonun en belirgin özelliklerinden biri dokusal yüzeyidir. İpliklerin yatay ve dikey yöndeki izleri, yüzeyde doğal ve tekstil karakterli bir doku oluşturmuştur.

Kompozisyon: Kompozisyonun temelinde geometrik düzen, denge, tekrar ve ritim bulunmaktadır. Dikey kırmızı şeritler ile yatay siyah bantlar birbirini keserek güçlü bir geometrik sistem oluşturmaktadır. Dikey ve yatay elemanların kullanımı, kompozisyonda yön ve hareket yaratmaktadır. İki geometrik motif, kompozisyonun orta bölümünde yer alarak görsel odak oluşturmaktadır. Motiflerin tam simetrik yerleştirilmemesi, kompozisyona asimetrik fakat dengeli bir karakter kazandırmaktadır. Kırmızı dikey bantların iki yanda bulunması, kompozisyonu görsel olarak çerçevelemekte ve denge

sağlamaktadır. Siyah yatay bantlar ise kompozisyonu bölümlere ayırarak ritim ve süreklilik oluşturmaktadır.

10. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano, sınırlı renk kullanımı, geometrik motifleri ve belirgin tekstil dokusuyla sade fakat güçlü bir görsel etki oluşturmaktadır. Özellikle kırmızı–koyu zemin kontrastı, geometrik motifin vurgulanmasını sağlarken; yatay ve dikey çizgilerin kullanımı kompozisyona ritim kazandırmaktadır. Tasarımın en güçlü yönlerinden biri, malzemenin dokusunun kompozisyonun bir parçası hâline gelmesi ve tekstil yüzeyinin yalnızca bir zemin olarak değil, görsel ifade aracı olarak kullanılmasıdır.

Renk: Panoda temel olarak kırmızı ve siyah renklerin kullanıldığı görülmektedir. Kırmızı, güçlü ve dikkat çekici bir renk olarak vurgu ve odak noktası oluşturmaktadır. Siyah kırmızının daha belirgin ve yoğun algılanmasını sağlamaktadır. Kırmızı ile koyu zemin arasında yüksek kontrast bulunmaktadır. Renk kullanımı sınırlı ve kontrollü olduğu için tasarımda bütünlük ve görsel birlik sağlanmıştır. Kırmızının sıcak ve enerjik etkisi, koyu zeminin daha sakin ve ağır etkisiyle dengelenmektedir.

Zemin: Zemin ağırlıklı olarak koyu siyah ve dikey yönlü bir yapı göstermektedir. Koyu zemin, motif ve kırmızı geometrik şeritlerin öne çıkmasını sağlamaktadır. Zemindeki dikey yönlendirme, panoya yükseklik ve süreklilik hissi kazandırmaktadır. Sağ ve alt bölümde yer alan kırmızı şeritler, zeminin sınırlarını belirginleştirerek yüzey üzerinde bir çerçeveleme etkisi yaratmaktadır. Zemin ile motif arasında belirgin bir figür-zemin ilişkisi kurulmuştur.

Motif: Merkez-sol bölümde yer alan motif, geometrik ve stilize bir karaktere sahiptir. Bukağı motifini kullanılmıştır. Yatay ve dikey dikdörtgen formların bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Motifte simetri ve tekrar etkisi görülmektedir.

Üst ve alt bölümlerdeki yatay parçalar, ortadaki dikey parçayla ilişkilendirilerek bütünsel bir form oluşturmuştur. Motifin geometrik yapısı, panonun genelindeki modern ve sade karakteri desteklemektedir. Motif, zemine göre kırmızı renkte olması nedeniyle kompozisyonun ana odak noktasıdır.

Doku / Yüzey: Panonun en dikkat çekici özelliklerinden biri tekstil yüzeyinin belirgin olmasıdır. Kırmızı ve koyu alanlarda ipliklerin yüzey çizgilerinin yatay ve dikey yönlerde okunması, panoya ritmik bir doku kazandırmaktadır. Kırmızı motifin yatay iplik yönü ile koyu zeminin dikey yönlü yüzey etkisi arasında yönsel bir kontrast oluşmuştur.

Kompozisyon: Kompozisyonunda asimetrik bir düzen hâkimdir. Motif merkezde tam olarak konumlandırılmamış, sol tarafa yakın yerleştirilmiştir. Sağdaki ve alttaki kırmızı şeritler, motifle birlikte kompozisyon içinde dengeleyici ikinci unsurlar oluşturmaktadır. Dikey ve yatay kırmızı şeritlerin kesişmesi, kompozisyonunda yön ve hareket yaratmaktadır. Motifin geometrik yapısı ile çevresindeki boş/koyu alan arasında pozitif-negatif alan ilişkisi kurulmuştur.

11.Duvar Panosu (Fatma Sevinç) 12. Duvar Panosu (Senanur Katı)

11. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano, nötr renk paleti, dokusal tekstil yüzeyi, geometrik formlar, tekrar ilişkisi üzerine kurulmuştur. Tasarımın en belirgin özelliği, sade bir renk anlayışı içinde yüzey ve kompozisyonun ön plana çıkarılmasıdır. Özellikle merkezdeki farklı geometrik motif, kompozisyonun monotonlaşmasını engelleyerek vurgu ve görsel hiyerarşi oluşturmaktadır.

Renk: Tasarımda açık gri ve koyu yeşil olmak üzere iki temel renk kullanılmıştır. Açık gri, kompozisyonda zemin ve sakinleştirici bir etki oluştururken; koyu yeşil, çizgisel ve geometrik formlarda kullanılarak vurgu ve kontrast sağlamaktadır. İki renk arasındaki belirgin açıklık-koyuluk kontrastı, motiflerin ve dikey-yatay bantların zeminden ayrılarak daha görünür olmasını sağlamıştır. Koyu yeşilin tekrarlı kullanımı tasarımda renk bütünlüğü ve ritim oluştururken, açık gri ile dengeli, sade ve uyumlu bir renk ilişkisi ortaya çıkarmıştır.

Motif: Sade, düzenli ve geometrik yapısıyla panonun bütünlüğüne katkı sağlamakta, tekstil yüzeyindeki çizgisel dokuyla uyumlu bir görsel dil oluşturmaktadır. Merkezde yer alan motif, birbirini takip eden çizgisel ve açısal formların bir araya gelmesiyle oluşturulmuş, aşk ve birleşim motifi kullanılmıştır. Motifin merkezde konumlandırılması, tasarımın odak noktasını belirginleştirerek vurgu sağlamaktadır. Motifin çevresindeki dikey ve yatay şeritlerle oluşturduğu ilişki, tekrar ve ritim duygusunu güçlendirmektedir. Motifin açık ve koyu yüzeylerle kontrast oluşturmaları da algılama bilirliliğini artırmaktadır.

Zemin: Açık gri zemin, kompozisyonun temelini oluşturmaktadır. Zemin, koyu geometrik elemanların ön plana çıkmasını sağlayan nötr bir fon görevi görmektedir. Zemindeki yatay iplik yüzey etkisi, düz ve boş bir alan yerine tekstil karakterini güçlendiren bir yapı oluşturmaktadır. Açık zemin ile

koyu motifler arasındaki değer farkı, tasarımda kontrast ve okunabilirlik sağlamaktadır.

Doku / Yüzey: Panonun en güçlü özelliklerinden biri dokusal etkisidir. İnce yatay çizgiler ve ipliklerin oluşturduğu yüzey, dokuma tekstil hissini belirgin şekilde ortaya çıkarmaktadır. Koyu alanlarda daha yoğun ve sık dokulu bir yüzey algılanırken, açık alanlarda daha hafif ve sakin bir doku görülmektedir. Mat ve doğal tekstil yüzeyi, tasarımın geometrik ve sert formlarını yumuşatmaktadır.

Kompozisyon: Kompozisyonun temelinde geometrik tekrar ve ritim bulunmaktadır. Dikey koyu dikdörtgenler ile yatay koyu bantlar birbirini keserek düzenli bir geometri oluşturmaktadır. Dikey elemanların tekrarlanması ritim ve devamlılık etkisi yaratmaktadır. Ortadaki aşk ve birleşim motifi odak noktası konumundadır. Yatay ve dikey çizgilerin karşılaşması denge ve düzen hissini güçlendirmektedir. Kompozisyon genel olarak asimetrik fakat dengeli bir yapıya sahiptir; farklı bölgelerdeki koyu alanların dağılımı görsel ağırlığı dengelemektedir.

12. Duvar Panosu Tasarımı: Bu pano; renk, doku, ritim, tekrar, denge ve birlik ilkelerinin birlikte kullanıldığı, tekstil malzemesinin ön planda olduğu bir tasarımdır. Özellikle doğal renk paleti ve lifli yüzey dokusu, tasarımın sakin ve organik karakterini belirlemektedir. Geometrik şeritlerin yatay-dikey ilişkisi ise zemindeki doğal dokuyla karşıtlık oluşturarak modern ve minimalist bir kompozisyon meydana getirmektedir.

Renk: Panoda ağırlıklı olarak, ekru, ve açık haki tonları kullanılmıştır. Renkler düşük kontrastlı ve doğal karakterdedir. Zeminin açık tonu, dokuma yüzeyinin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Haki renkli şeritler, zemine göre hafif bir kontrast oluşturarak geometrik bölümleri belirginleştirmektedir. Genel renk paleti sakin, doğal ve dengeli bir atmosfer oluşturmaktadır.

Renklerin birbirine yakın değerlerde olması, tasarımda bütünlük sağlamaktadır.

Zemin: Zemin, açık renkli ve ince dikey liflerden oluşan tekstil yüzeyidir. Dikey çizgisel yapı, panonun yüksekliğini ve dikey yönünü vurgulamaktadır. Açık ve nötr zemin, üzerindeki yatay ve dikey müdahalelerin okunmasını kolaylaştırır. Zemin, motiflerin önüne geçmeyen sade ve geri planda kalan bir yapıdadır. Böylece malzemenin doğal karakteri tasarımın önemli bir parçası hâline gelmiştir.

Motif: Geometrik ve soyut niteliktedir. Çengel motifi kullanılmıştır. Yatay ve dikey şeritlerin kesişmesiyle kare ve dikdörtgen formlar oluşturulmuştur.

Doku / Yüzey: Bu panonun en güçlü tasarım özelliklerinden biri doku ve yüzey etkisidir. İnce dikey iplikler yüzeye lifli, doğal ve hafif pürüzlü bir görünüm kazandırmaktadır. Üzerine yerleştirilen yatay ve dikey şeritler, zeminden farklı bir yüzey yüksekliği ve yoğunluğu oluşturur. Farklı iplik yönleri sayesinde ışık yüzeye farklı şekilde yansır ve tonal değişimler meydana gelmektedir.

Kompozisyon: Kompozisyon, asimetrik ancak dengeli bir yapıya sahiptir. Üst sol ve alt sağdaki yatay şerit grupları birbirini görsel olarak dengelemektedir. Sağ üst ve sol alt köşelerdeki dikey şeritler, kompozisyon içerisinde karşılıklı ağırlık noktaları oluşturmaktadır. Yatay ve dikey çizgilerin kullanımı ritim, tekrar ve hareket yaratmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, evlerde örgü ve el işi faaliyetlerinden arta kalan artık ipliklerin yeniden değerlendirilerek estetik ve işlevsel bir duvar panosuna dönüştürülebileceği ortaya konulmuştur. Geleneksel Türk motiflerinin tasarımlara aktarılmasıyla atık

malzemelerin değerlendirilmesinin yanı sıra kültürel mirasın çağdaş bir tasarım anlayışıyla yaşatılmasına katkı sağlanmıştır. Çalışma, ileri dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilir tasarım açısından yaratıcı ve uygulanabilir bir alternatif olduğunu göstermektedir.

Tasarım tabanlı araştırma sürecinde öğrenciler ve tasarım eğitmeni arasında iş birliğine dayalı, etkileşimli ve katılımcı bir çalışma ortamı oluşturulmuştur. Süreç boyunca öğrencilerin yalnızca bireysel çalışmalar gerçekleştirmeleri yerine grup çalışmaları içerisinde aktif rol almaları, fikirlerini paylaşmaları ve birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmaları sağlanmıştır. Bu yaklaşım, öğrencilerin tasarım sürecine daha etkin katılmalarına ve eğitim faaliyetlerinin daha verimli yürütülmesine katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda, tasarım eğitiminde işbirlikçi ve uygulama odaklı araştırma süreçlerinin yaygınlaştırılmasının, öğrencilerin mesleki ve yaratıcı gelişimlerine önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Artık ipliklerin farklı tekstil ve dekoratif tasarım ürünlerinde daha yaygın biçimde değerlendirilmesi, benzer çalışmaların farklı geleneksel motif ve tekniklerle geliştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, bu tür uygulamaların sürdürülebilir üretim bilincinin artırılması amacıyla eğitim ve tasarım çalışmalarında yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Âtıl, A., Gülgün, B., & Yörük, İ. (2005). Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı. *Journal Of Agriculture Faculty Of Ege University*, 42(2), 215-226.
- Çelik, G. (2026). Sürdürülebilirlik Perspektifinde İleri Dönüşüm: Atık Camların Çoklu Tekniklerle Sanatsal Dönüşümü. *Kent Akademisi*, 19(4), 1-19.
- Çelikbaş, E. Ö., Korkmaz, A., & Köse, H. (2023). Sanat Terapilerinde Geri ve İleri Dönüşüm Örneği “Sıfır Atık Köyü Kamikatsu”. *Avrasya Beşerî Bilim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 55-74.
- Dal, İ., & Gökçe, G. C. (2019). Sürdürülebilirlik Yolunda “İleri Dönüşüm”: Bir Atölye Çalışması. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(20), 30-38.
- Dönmez, E. T., & Türker, E. (2017). Tekstil Atıkları İçeren Yüzeylerin Sahip Olduğu Elektormanyetik Kalkanlama, Ses ve Isı İzolasyonu Özellikleriyle İlgili Literatür İncelemesi. *Journal Of Textiles And Engineer*, 2.
- Gök, M. O. & Özcan, K. F. (2025). “Tekstil Atıklarından Geri Dönüştürülerek Elde Edilen Örgü Kumaşların Yüzey Özelliklerinin İncelenmesi” *International Social Sciences Studies Journal*, (Eıssn:2587-1587) Vol:11, Issue:5; Pp:926-941. Doı: <https://doi.org/10.5281/Zenodo.15535775>
- Kapar, S. (2026). Sürdürülebilir Sanat Pratiklerinde Tekstilin Hafızası. *Artgrid-Journal Of Architecture Engineering And Fine Arts*, 7(2), 193-209.
- Sung, K. (2015). A Review On Upcycling: Current Body Of Literature, Knowledge Gaps And A Way Forward. In *The Icecess 2015: 17th International Conference On*

Environmental, Cultural, Economic And Social Sustainability (Pp. 28-40). Nottingham Trent University.

Özsoy, V. Ve Ayaydın, A. (2015). Görsel Tasarım Öğre ve İlkeleri, 1. Baskı Pegem Akademi, Ankara, S:55

Umut, E. (2025). İleri Dönüşüm ve Sanat: Yaratıcılıkla Sürdürülebilir Gelecek. İstanbul Gedik Üniversitesi Yayınları. Doi:

<https://doi.org/10.61150/Gedikyay.250301>

Yavaşcağlu, A. (2012). Tekstil Katı Atıkları, Katı Atık Oluşumunun Azaltılması ve Geri Kazanımı. *Mesleki Bilimler Dergisi (Mbd)*, 1(2), 137-148.

Yıldız, Dilber. (2021). Geleneksel Türk El Dokumalarının Giysi Modasına Etkisi Üzerine Bir Örnek: Tekirdağ El Dokumaları ve Kumaş Yüzey Önerileri, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

ATIĞIN ESTETİK DÖNÜŞÜMÜ: MARINE SERRE’NİN 2023-2026 KOLEKSİYONLARINDA İLERİ DÖNÜŞÜM VE TEKSTİL YÜZEYİ

Nazan AVCIOĞLU KALEBEK¹

Özge EMİRKADI KARADAŞ²

1. GİRİŞ

Moda ve tekstil endüstrisinde üretim hacminin büyümesi, ürün yaşam döngülerinin kısılması ve değişen tüketim alışkanlıkları, tekstil atıklarında sürdürülebilirlik tartışmalarını yeniden gündeme taşımıştır. Geleneksel üretim modelinde hammaddenin ürüne dönüştürülmesi, tüketilmesi ve kullanım sonrasında sistem dışına çıkarılması, yalnızca doğal kaynak tüketimini artırmakla kalmayıp üretim öncesi ve kullanım sonrası tekstil malzemelerinin önemli bir bölümünün ekonomik ve tasarımsal değerini yitirmesine yol açmaktadır. Bu nedenle son yıllarda moda alanında geleneksel üretim anlayışının yerine malzemelerin kullanım süresini uzatmayı, mevcut kaynakları yeniden dolaşıma sokmayı ve atık oluşumunu azaltmayı amaçlayan döngüsel tasarım yaklaşımları giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Güncel araştırmalar da tekstil ve moda atıklarının yönetiminde yeniden kullanım, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm gibi stratejilerin döngüsel ekonomiye geçişi açısından temel uygulama alanlarında yer aldığını göstermektedir.

¹ Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı Tasarımı Programı, ORCID: 0000-0002-1840-034X.

² Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı Tasarımı Programı, ORCID: 0009-0007-9016-2650.

Bu yaklaşımlar içerisinde ileri dönüşüm, mevcut ya da kullanım dışı kalmış malzemelerin yalnızca yeniden kullanılmasını yerine, tasarım süreci aracılığıyla yeni bir işlev ve değer kazanması bakımından dikkat çekmektedir. İleri dönüşüm sürecinde tasarımın başlangıç noktası çoğu zaman yeni üretilmiş ve standart özelliklere sahip bir malzeme değil; miktarı, biçimi, yüzey özellikleri, renkleri ve kullanım geçmişi önceden belirlenmiş mevcut bir malzemedir. Aus vd. (2021), ileri dönüşüme dayalı moda tasarımının geleneksel tasarım sürecinden bu yönüyle ayrıldığını; yeni giysinin biçimlenmesinde eldeki atık ya da artık malzemenin özelliklerinin doğrudan belirleyici hâle geldiğini belirtmektedir. Moda tasarımı açısından değerlendirildiğinde bu dönüşüm, malzemenin yalnızca fiziksel olarak yeniden kullanılmasına ek olarak sahip olduğu önceki anlamların ve yüzey özelliklerinin de yeniden yorumlanmasını içermektedir. Bu nedenle ileri dönüştürülmüş bir moda ürününün estetik değeri yalnızca nihai biçiminden değil, malzemenin geçmiş kullanımı ile yeni işlevi arasında kurulan ilişkiden de kaynaklanmaktadır.

Bu yaklaşımı çağdaş moda tasarımının merkezine yerleştiren tasarımcılardan biri Marine Serre'dir. Markanın koleksiyonlarında kullanılmış giysiler, deadstock kumaşlar, denimler, ipek eşarplar ve farklı gündelik nesneler çeşitli kesme, parçalama, birleştirme ve yeniden yapılandırma yöntemleriyle yeni moda ürünlerine dönüştürülmektedir. Eum ve Oh (2023), Marine Serre'nin 2018–2022 koleksiyonlarında çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik değerlerinin yanı sıra özgünlük, değişkenlik ve el işçiliği gibi özellikleri belirlerken; Lee ve Lee (2024), 2018 FW–2023 SS koleksiyonlarında işlevsellik, şaşırtıcılık, el işçiliği ve kapsayıcılık özelliklerini öne çıkarmıştır.

2023 sonrasında ise markanın ileri dönüşüm yaklaşımı, kullanılan malzeme çeşitliliği ve yüzey oluşturma yöntemleri

bakımından daha geniş bir alana yayılmaktadır. Bu doğrultuda bu bölümün amacı, Marine Serre'nin 2023–2026 yılları arasındaki koleksiyonlarında ileri dönüşüm uygulamalarını tekstil yüzeyi, malzeme kimliği ve estetik dönüşüm bağlamında incelemektir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR MODA BAĞLAMINDA İLERİ DÖNÜŞÜM

Moda endüstrisinde üretim ve tüketim hızının artması, tekstil ve hazır giyim alanında ortaya çıkan atık miktarını önemli bir sorun haline getirmiştir. Özellikle hızlı moda sistemi, kısa kullanım süreleri ve sürekli yenilenen ürün döngüsü nedeniyle tekstil ürünlerinin daha kısa sürede atık haline gelmesine neden olmaktadır. Öner (2023), değişen tüketim alışkanlıkları, hızlı moda eğilimi ve hızlı üretim modelinin tekstil ve hazır giyim sektöründe yüksek miktarda atık oluşumuyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu soruna karşı geliştirilen yaklaşımlar arasında döngüsel ekonomi, ürün ve malzemelerin değerini mümkün olduğunca uzun süre sistem içerisinde tutmayı amaçlayan bir model olarak öne çıkmaktadır. Atalay Onur'a (2020) göre döngüsel ekonomi, doğrusal “al-kullan-at” sisteminden farklı olarak mevcut ürün, malzeme ve kaynakların değerlerinin korunmasına ve yeniden sisteme dâhil edilmesine dayanmaktadır.

Moda tasarımında döngüsellğin uygulanmasına yönelik yöntemlerden biri ileri dönüşümdür. Bigolin vd. (2022), moda alanındaki ileri dönüşüm yöntemlerini özellikle atık malzemelerin yeniden değerlendirilmesi ve yeniden anlamlandırılması ekseninde ele almaktadır. Bursalıgil (2025) de ileri dönüşümü giysi tasarımında farklı tasarım yöntemlerinin uygulanabildiği bir alan olarak incelemekte ve mevcut giysi ya da tekstil parçalarının yeni tasarımların oluşturulmasında kullanılabileceğini göstermektedir.

İleri dönüşümün geleneksel giysi tasarımından ayrıldığı önemli noktalardan biri, tasarım sürecinin başlangıcında mevcut malzemenin belirleyici olmasıdır. Aus vd. (2021), ileri dönüşüm sürecinde giysinin atık malzemelerin sahip olduğu parametrelere göre tasarlandığını ve bu yönüyle sürecin geleneksel giysi tasarımından farklılaştığını vurgulamaktadır. Bu nedenle ileri dönüşüm, önceden belirlenmiş bir tasarımın mevcut malzemeye uygulanmasından çok, tasarım ile malzeme arasında karşılıklı biçimde gelişen bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Bu durum aynı zamanda tasarımcının malzemeye yaklaşımını da değiştirmektedir. Bigolin vd. (2022), ileri dönüşüm uygulamalarında malzeme envanterlerinin ve mevcut giysi özelliklerinin tasarım yöntemlerinin geliştirilmesindeki önemine dikkat çekmektedir. Bursalıgil (2025) de ileri dönüşüm temelli giysi tasarımında farklı tasarım yöntemlerinin kullanıldığını ortaya koymakta ve bu yöntemleri çeşitli sınıflandırmalar doğrultusunda değerlendirmektedir.

İleri dönüşümün bu yönü, tekstil yüzeyinin oluşumunda özellikle önem kazanmaktadır. Farklı dönemlere, ürünlere veya kullanım biçimlerine ait tekstil parçalarının aynı giysi içerisinde bir araya getirilmesi; renk, desen, doku ve parça sınırlarının yeni bir kompozisyon oluşturmaya neden olabilmektedir. Bu tür uygulamalarda yüzeyin homojen olması zorunlu değildir. Aksine parçalar arasındaki farklılıklar, birleşme çizgileri ve malzemenin önceden sahip olduğu görsel özellikler tasarımın estetik karakterinin bir parçası hâline gelebilir. İleri dönüşümün yeniden değer verme ve yeniden anlamlandırma üzerine kurulması da bu dönüşümün yalnızca teknik bir yeniden kullanım işlemi olarak değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir (Bigolin vd., 2022).

Malzemenin önceki kimliğinin yeni tasarımda tamamen kaybolmaması, ileri dönüştürülmüş ürünleri estetik açıdan da

farklılaştırmaktadır. Kullanılmış bir giysiye ait cep, yaka, dikiş veya baskının yeni tasarım içerisinde görünür biçimde korunması, önceki ürün ile yeni ürün arasında görsel bir ilişki kurulmasını sağlayabilir. Böylece yeni ürünün görünümü yalnızca sonradan eklenen süsleme öğeleriyle değil, yeniden kullanılan malzemelerin kendi özellikleriyle de biçimlenmektedir. Bu yaklaşım, ileri dönüşümde estetik değerin malzemenin kusursuzlaştırılması ya da önceki kimliğinin tamamen gizlenmesiyle değil, kimi zaman tam tersine mevcut özelliklerinin tasarımın bir parçası hâline getirilmesiyle üretilebildiğini göstermektedir.

Bu bağlamda ileri dönüşüm, sürdürülebilir moda içerisinde hem malzemenin kullanım süresinin uzatılmasına hem de farklı tasarım yöntemlerinin geliştirilmesine imkân veren bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Atalay Onur (2020), döngüsel moda yaklaşımında tasarım ve üretim stratejilerinin kaynakların değerini sistem içerisinde korumaya yönelik biçimde yeniden ele alındığını belirtirken; Aus vd. (2021) ileri dönüşümün uygulanabilmesi için tasarım sürecinin mevcut tekstil artıklarının özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bigolin vd. (2022) ise bu süreci atık malzemelerin yeniden değer kazanması ve yeni anlamlar edinmesi üzerinden değerlendirmektedir.

3. MARINE SERRE’NİN 2023-2026 KOLEKSİYONLARINDA İLERİ DÖNÜŞÜMÜN ANALİZİ

Marine Serre’nin tasarım anlayışında ileri dönüşüm, belirli koleksiyonlara eklenen dönemsel bir sürdürülebilirlik uygulaması olmaktan çok, malzeme seçimi ve üretim yaklaşımının temel bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Marka, kendi üretim sisteminde kullanım ömrünün sonuna gelmiş

giysileri, deadstock kumaşları ve geri dönüştürülmüş liflerden geliştirilen tekstilleri yeni ürünlerin üretiminde değerlendirmektedir. Marka tarafından “The Regenerated Rule” olarak adlandırılan bu yaklaşımda mevcut malzemenin yeniden dolaşıma sokulması, kaynak kullanımını azaltmaya ve malzeme karakterinin belirlenmesiyle ele alınmaktadır (Marine Serre, t.y.).

Marine Serre’nin ileri dönüşüm sürecinde kullandığı malzemeler de tek bir tekstil grubuyla sınırlı değildir. Tasarımlarda başlangıç malzemesinin önceki işlevi, uygulanan dönüştürme biçimi, malzemenin özgün renk, desen, doku veya biçimsel göstergelerinin korunma düzeyi ve bu özelliklerin yeni tekstil yüzeyi ile giysi formuna katkısı bakımından ele alınmaktadır. Bu çeşitlilik, 2023–2026 yılları arasında ileri dönüşümün yalnızca malzeme kullanım miktarı açısından değil, malzemenin yeni giysi yüzeyinde üstlendiği estetik rol bakımından da incelenmesine olanak vermektedir.

3.1. Sonbahar/Kış Rising Shelter Koleksiyonu (2023)

Marine Serre’nin 2023 koleksiyonun sunulduğu mekânda deadstock eşarplar, tote çantalar ve denimlerden meydana gelen tasarımlar sergilenmiş; ardından bu malzemelerin giysi tasarımlarında nasıl dönüştürüldüğü koleksiyon boyunca gösterilmektedir (Leitch, 2023). Böylece ileri dönüşüm için kullanılan kaynakların yalnızca üretim sürecinin arka planında kalan hammaddeler olmadığı, koleksiyonun görsel anlatısına da doğrudan dâhil edildiği görülmektedir.

Koleksiyonun ilk bölümünde Şekil 1’de gösterilen, ileri dönüştürülmüş tote çantalar ana malzeme grubunu oluşturmaktadır. Marine Serre’nin resmi ürün açıklamalarında ise pamuklu tote çantaların kalite ve üzerlerinde bulunan farklı grafikler dikkate alınarak seçildiği; ardından bomber ceket, iş pantolonu, gömlek, şort, trençkot, bustiyer ve elbise gibi farklı ürünlere dönüştürüldüğü görülmektedir (Marine Serre, 2023).

Tote çantaların üzerinde bulunan farklı grafik ve baskılar yeni giysi yüzeylerinin görünür parçaları olarak korunurken, bazı ürünlerde çanta saplarının da tasarımın bir unsuru olarak bırakılmıştır.

Bu kullanım, ileri dönüşümün koleksiyonda yalnızca aynı kumaşın başka bir ürün biçiminde değerlendirilmesiyle sınırlı olmadığını göstermektedir. Tote çantaların önceki grafik yüzeyleri, yeni giysinin kompozisyonunu doğrudan etkileyen görsel öğelere dönüşmektedir. Standart bir baskılı kumaşta desenin yeri üretim aşamasında tasarımcı tarafından baştan belirlenebilirken, burada daha önce basılmış ve birbirinden farklı grafiklere sahip malzemelerin bir araya getirilmesi söz konusudur. Bu durum yüzeyde homojenlik yerine parçalı ve değişken bir kompozisyon ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Marine Serre de ileri dönüşüm yöntemi nedeniyle ürünlerin baskı ve ton bakımından birbirinden farklılaşabildiğini ve her parçanın özgün özellik taşımaktadır (Marine Serre, 2023). Dolayısıyla tote malzemenin çeşitliliği, üretimde aşılması gereken bir düzensizlik olmaktan çıkarak yeni ürünün estetik karakterine dahil edilmektedir.

Şekil 1. Marine Serre *Rising Shelter* FW23 koleksiyonunda ileri dönüştürülmüş tote bag'lerden oluşturulan seçilmiş görünüm.

Kaynak: Marine Serre (2023).

Şekil 2’de yer alan koleksiyonun bir diğer malzemesi denimdir. Denimin burada taşıdığı önem ise, malzemenin tanınabilir yüzey karakterinin yeni silüetlerde de gösterilmesidir. Denim kumaşın renk ve dokusuna ilişkin görsel özellikleri korunurken malzeme, önceki kullanımından farklı beden formları içerisinde yeniden düzenlenmektedir.

Şekil 2. Marine Serre’nin *Rising Shelter* FW23 koleksiyonunda ileri dönüştürülmüş denimlerden oluşturulan seçilmiş tasarımlar.

Kaynak: Marine Serre (2023).

Benzer bir yeniden yapılandırma, Şekil 3’teki kullanılmış motosiklet giysilerinin yer aldığı bölümde de görülmektedir. Vogue’un koleksiyon değerlendirmesinde denim grubunun ardından geri dönüştürülmüş motosiklet giysilerinin kullanıldığı belirtilmektedir (Leitch, 2023). Şekil 3’te görüldüğü üzere, motosiklet giyimine özgü koruyucu paneller, teknik yüzeyler ve yarış estetiğine ilişkin görsel özellikler yeni ceket, pantolon ve elbise formlarında korunmaktadır. Motosiklet giyimine özgü güçlü malzeme karakterinin yeni giysi formunda korunması, önceki işlevini bütünüyle görünmez hale getirmek yerine görsel çağrışımlarını yansıtan bir tasarımdır.

Şekil 3: Marine Serre'nin Rising Shelter FW23 koleksiyonunda ileri dönüştürülmüş motosiklet giysilerinden oluşturulan seçilmiş tasarımlar.

Kaynak: Marine Serre, 2023.

Şekil 4'te yer alan koleksiyonda atık döşemelik kumaşlar ile eşarpların kullanılması, ileri dönüşümün malzeme repertuvarını daha da genişletmektedir. Vogue, couture etkisi taşıyan bazı formlarda tapestry benzeri yüzeylerin ve atık döşemelik kumaşların kullanıldığını; diğer tasarımlarda ise özellikle eşarplardan elde edilen şeritlerin yeni giysiler oluşturacak biçimde düzenlendiğini belirtmektedir (Leitch, 2023). Eşarp, bu tasarımda bütün haliyle başka bir ürünün parçasına dönüştürülmesi yerine şeritler halinde yeniden organize edilmiştir.

Şekil 4. Marine Serre'nin *Rising Shelter* FW23 koleksiyonunda eşarp parçalarının yeniden düzenlenmesiyle oluşturulan seçilmiş tasarımlar.

Kaynak: Marine Serre (2023).

2023 koleksiyonu değerlendirildiğinde tote çanta, denim, motosiklet giysisi, eşarp ve döşemelik kumaş gibi farklı kaynakların ortak bir estetik sonuca ulaşmak için aynı biçimde işlenmediği görülmektedir. Bazı tasarımlarda tote çanta baskıları ve sapları bilinçli olarak görünür bırakılırken, bazı tasarımlarda farklı kazakların parçaları yeni bir patchwork yüzey içerisinde birleştirilmektedir. Dolayısıyla koleksiyondaki ileri dönüşüm pratiği tek bir teknik yerine, malzemenin özgün özelliklerine göre değişen tasarım yöntemlerine dayanmaktadır.

3.2. Sonbahar/Kış Ground Control Koleksiyonu (2024)

Marine Serre'nin "Ground Control FW24" koleksiyonu, gündelik giyim ile daha gösterişli yüzey ve aksesuar uygulamalarını bir araya getiren bir tasarım anlayışı üzerine kurulmuştur. Koleksiyon, Paris'te eski bir demiryolu deposundan dönüştürülen "Ground Control" adlı kültürel mekânda sunulmuş; gündelik yaşam, kent kültürü ve topluluk fikri koleksiyonun sunum biçiminin de bir parçası haline getirilmiştir. Marine Serre'nin resmi koleksiyon açıklamasında mekanın sosyal, kültürel ve sürdürülebilir bir yaşam alanı niteliği özellikle

vurgulanırken, koleksiyonun gündelik görünümü ile daha zarif ve deneysel tasarım öğelerinin birlikte kullanıldığı görülmektedir (Marine Serre, 2024).

Koleksiyonda ileri dönüşümün dikkat çekici örneklerinden biri, daha önce farklı işlevlere sahip küçük nesnelerin aksesuar tasarımına aktarılmasıdır. Vogue'un koleksiyon değerlendirmesinde, ileri dönüştürülmüş anahtarlık parçalarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan kolyelerin koleksiyonda yer aldığı belirtilmektedir (Leitch, 2024). Şekil 5'de yer alan çok parçalı kolye tasarımlarında da görüldüğü üzere, gündelik ve işlevsel nesnelerin takı yüzeyinde modüler bir düzen içerisinde yeniden yorumlanması, koleksiyondaki dönüşüm yaklaşımının aksesuar tasarımına da yansıdığını göstermektedir. Nesnelerin önceki biçimlerinin tamamen ortadan kaldırılmaması, kolyenin parçalı yapısını görünür kılan bir estetik özellik oluşturmaktadır.

Şekil 5. Marine Serre'nin *Ground Control* FW24 koleksiyonunda çok parçalı kolye tasarımlarının görüldüğü seçilmiş görünüm.

Kaynak: Marine Serre (2024).

“Ground Control FW24” koleksiyonu genel olarak değerlendirildiğinde, Marine Serre'nin ileri dönüşüm yaklaşımının yalnızca giysi yüzeyleriyle sınırlı kalmadığı, aksesuar ve biçimsel detaylara da yayıldığı görülmektedir.

Koleksiyonda küçük gündelik nesnelerin takı tasarımında yeniden kullanılması, ileri dönüşüm yaklaşımının aksesuar ölçeğine taşındığını göstermektedir. Bu yönüyle koleksiyon, ileri dönüşümün yalnızca atığın yeniden değerlendirilmesine değil, giysi ve aksesuarın estetik karakterini belirleyen bir tasarım aracına dönüştüğünü göstermektedir.

3.3. Sonbahar/Kış Heads or Trails Koleksiyonu (2025)

Marine Serre'nin 2025 Sonbahar/Kış koleksiyonunda ileri dönüşüm, malzemenin yeniden kullanımının yanı sıra biçim ve yüzey tasarımının da önemli bir parçası haline gelmektedir. Koleksiyon Paris'te Monnaie de Paris'de sunulmuş; para, zaman, değer ve dönüşüm kavramları koleksiyonun hem mekansal hem de tasarımsal çerçevesini oluşturmuştur.

Koleksiyonda ileri dönüşümün aksesuar ve yüzey tasarımına taşındığı örnek, Şekil 6'da yer alan eski saat parçalarının kullanımınıdır. Marine Serre'nin resmi açıklamasında, ticari değerini yitirmiş saat bilekliklerinin couture bir elbise üzerinde süsleme ögesine dönüştürüldüğü belirtilmektedir (Marine Serre, 2025). Burada saat parçaları yalnızca yeniden kullanılan nesneler olarak değil; yüzeyde tekrar, parlaklık ve ritim oluşturan dekoratif bileşenler haline gelmektedir. Nesnenin önceki işlevi tamamen silinmediği için zaman kavramına ilişkin çağrışım da yeni tasarımın anlamsal katmanına taşınmaktadır.

Şekil 6. Marine Serre'nin *Heads or Tails* FW25 koleksiyonunda ileri dönüştürülmüş saat kayışlarının yüzey ögesi olarak kullanıldığı tasarım.

Kaynak: Marine Serre (2025).

İleri dönüşümün simgesel ve estetik boyutunu öne çıkaran örneklerden biri, Marine Serre'ye ait metal madalyonlarla kurgulanan elbisedir (Leitch, 2025). Şekil 7'de görüldüğü üzere, elbise yüzeyine tekrar eden bir düzen içinde yerleştirilen metal parçalar, yüzeyde parlaklık, ritim ve hareket etkisi oluşturmaktadır. Metal öğeler yalnızca dekoratif ayrıntılar olarak değil, koleksiyonun değer ve dönüşüm temasını güçlendiren görsel unsurlar olarak da işlev görmektedir.

Şekil 7. Marine Serre'nin *Heads or Tails* FW25 koleksiyonunda madeni para öğeleriyle oluşturulan tasarım.

Kaynak: Marine Serre (2025).

“Heads or Tails” koleksiyonu genel olarak değerlendirildiğinde, 2023 ve 2024 koleksiyonlarında görülen parçalama ve yeniden birleştirme yaklaşımının 2025’te daha kontrollü ve yapılandırılmış bir moda diliyle bütünleştiği görülmektedir. Bu yönüyle koleksiyon, ileri dönüşümün yalnızca çevresel bir üretim tercihi değil, malzemenin önceki işlevi ile yeni estetik kimliği arasında ilişki kuran bir tasarım yaklaşımı olarak sürdürüldüğünü göstermektedir.

3.3. Sonbahar/Kış Le Louvre Couture Koleksiyonu (2026)

Marine Serre’nin 2026 Sonbahar/Kış Le Louvre Couture koleksiyonunda, ileri dönüşüm yaklaşımı tekstil dışı nesnelere doğru genişlemiştir. Louvre Müzesi ile gerçekleştirilen iş birliği kapsamında hazırlanan beş couture görünümde fırçalar, boya tüpleri, saat parçaları ve ressam gömlekleri gibi farklı nesneler tasarıma dönüştürülmüştür. Marine Serre’nin resmi açıklamasında bu yaklaşım, sanatçının çalışma ortamına ait nesnelerin yeniden işlevlendirilerek couture nesnelere dönüştürülmesi üzerinden tanımlanmaktadır (Marine Serre, 2026).

Koleksiyonda yer alan tasarımda, kullanılmamış makyaj fırçalarının başlıkları siyah bir elbisenin yüzeyine uygulanmıştır. Vogue, bu tasarımda yaklaşık 500 küçük fırça başının kullanıldığını ve ortaya çıkan yüzeyin yoğun, pullu bir doku etkisi oluşturduğunu belirtmektedir (Verner, 2026). Şekil 8’de görüldüğü üzere, fırça başlarının tekrar eden biçimde yerleştirilmesi, tekstil yüzeyinin alışılmış dokusunu değiştirerek daha hacimli ve hareketli bir görünüm oluşmasını sağlamaktadır. Böylece gündelik bir kullanım nesnesi, giysinin yüzey karakterini belirleyen temel bir tasarım ögesine dönüşmektedir.

Şekil 8. Marine Serre'nin *Le Louvre Couture FW26* koleksiyonunda kullanılmamış makyaj fırçası başlıklarının elbise yüzeyinde kullanımı.

Kaynak: Marine Serre (2026).

Şekil 9'da gösterilen tasarımda ise, ezilmiş ve yeniden kullanılan boya tüpleri büstiyer formundaki bir elbisenin ana yüzey elemanı haline getirilmiştir. Marine Serre'nin resmi sayfasında bu tasarım “Bustier Dress with Recycled Paint Tubes” adıyla tanımlanmakta ve üretiminin 240 saat sürdüğü belirtilmektedir (Marine Serre, 2026). Boya tüplerinin yüzeyde yan yana getirilmesi, malzemenin önceki işlevini tamamen gizlememekte; aksine metalik yapı, sıkışmış biçim ve renk kalıntıları yeni elbisenin görsel kimliğine doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu nedenle tasarım, atık nesnenin önceki kullanımına ait izlerin yeni bir couture yüzeyinde korunmasına açık bir örnek oluşturmaktadır.

Şekil 9. Marine Serre'nin *Le Louvre Couture FW26* koleksiyonunda geri dönüştürülmüş boya tüplerinin elbise yüzeyinde kullanımı.

Kaynak: Marine Serre (2026).

Koleksiyonun bir diğer tasarımı “Time Armor Dress”, saat parçalarının yeni bir yüzey düzenine dönüştürülmesi üzerine kuruludur. Vogue, elbisenin saat yüzlerinin arka parçalarının birbirine bağlanmasıyla zincir zırhı andıran bir yapı kazandığını belirtmektedir (Verner, 2026). Şekil 10’da görüldüğü üzere, tekrar eden metal parçalar elbise yüzeyinde düzenli bir ritim oluştururken, malzemenin sert ve parlak karakteri tasarımın zırh benzeri etkisini güçlendirmektedir. Böylece zaman ölçmeye yönelik teknik bir nesne, yeni bağlamında hem yapısal hem de estetik bir moda yüzeyine dönüşmektedir.

Şekil 10. Marine Serre'nin *Le Louvre Couture FW26* koleksiyonunda saat parçalarının zırh benzeri bir elbise yüzeyine dönüştürüldüğü tasarım.

Kaynak: Marine Serre (2026).

Le Louvre Couture koleksiyonu genel olarak değerlendirildiğinde, Marine Serre'nin 2026'da ileri dönüşümü yalnızca tekstil ve giysilerin yeniden kullanımıyla sınırlamadığı görülmektedir. Bu durum, 2023–2026 arasındaki koleksiyonlar birlikte değerlendirildiğinde, ileri dönüşümün malzeme ve yüzey çeşitliliğinin giderek genişlediğini ve farklı nesneler ile görsel referansların yeni estetik değer üretiminde etkili biçimde kullanıldığını göstermektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada Marine Serre'nin 2023–2026 yılları arasındaki seçili koleksiyonları, ileri dönüşüm uygulamalarının malzeme kimliği, tekstil yüzeyi ve estetik dönüşüm üzerindeki etkileri doğrultusunda incelenmiştir. İncelenen koleksiyonlar, tasarımcının ileri dönüşümü tek bir üretim tekniği ya da belirli bir malzeme grubuyla sınırlandırmadığını; aksine malzemenin sahip olduğu biçimsel, görsel ve işlevsel özelliklere göre farklı tasarım yöntemleri geliştirdiğini göstermektedir. Kullanılmış tekstillerin, giysi parçalarının ve farklı işlevlere sahip nesnelerin yeni tasarımlara aktarılma biçimi, koleksiyonlar arasında değişmekte; bu değişim aynı zamanda Marine Serre'nin yüzey oluşturma yaklaşımının zaman içerisinde çeşitlendiğini ortaya koymaktadır.

2023 tarihli “Rising Shelter” koleksiyonu, malzemenin önceki kimliğinin görünür biçimde korunduğu örneklerin yoğunluğu açısından dikkat çekmektedir. 2024 tarihli “Ground Control” koleksiyonunda ise ileri dönüşüm yaklaşımının giysi yüzeyinin dışına çıkarak aksesuar ölçeğinde de kullanıldığı görülmektedir. “Heads or Tails” koleksiyonunda ise ileri dönüşüm, daha yapılandırılmış ve kavramsal bir tasarım diliyle ilişkilendirilmektedir. 2026 tarihli “Le Louvre Couture” koleksiyonu ise, incelenen dönem içerisinde malzeme çeşitliliğinin en geniş noktaya ulaştığı örneklerden biridir.

Koleksiyonlar birlikte değerlendirildiğinde, Marine Serre'nin ileri dönüşüm yaklaşımında üç temel eğilim öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, malzemenin önceki kimliğinin tamamen gizlenmemesi; aksine dikiş, baskı, renk, doku, parça sınırı ve kullanım izi gibi özelliklerin yeni tasarımın görsel karakterine dâhil edilmesidir. İkincisi, malzemenin sahip olduğu fiziksel özelliklerin tasarım kararlarını yönlendirmesidir. Üçüncüsü ise ileri dönüşümün zaman içerisinde tekstil ve giysi parçalarından çıkarak aksesuar, metal parça ve farklı gündelik nesnelere doğru genişlemesidir. Bu üç eğilim, çalışmada incelenen koleksiyonlarda ileri dönüşümün yalnızca mevcut malzemenin kullanım süresini uzatan bir yöntem olarak değil, tasarımın biçimsel ve estetik yapısını belirleyen bir üretim stratejisi olarak işlediğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda Marine Serre'nin 2023–2026 yılları arasındaki tasarımları, malzemenin önceki kullanımına ait izlerin yeni tasarımda korunması, farklı kökenlere sahip parçaların birlikte kullanılması ve tekstil dışı nesnelerin giysi yüzeyine dâhil edilmesi, estetik değerin yalnızca yeni ve kusursuz malzemeler üzerinden kurulmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, ileri dönüşümün moda tasarımında yalnızca atık yönetimiyle ilişkili bir uygulama olarak değil, malzemenin fiziksel ve görsel özelliklerini yeniden yorumlayan çok yönlü bir tasarım yaklaşımı olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Marine Serre örneği, mevcut malzemenin geçmiş kimliği ile yeni kullanım biçimi arasında kurulan ilişkinin tekstil yüzeyinde özgün kompozisyonlar oluşturabildiğini ve ileri dönüşümün çağdaş moda tasarımında yeni estetik olanaklar üretebildiğini göstermektedir. Bu yönüyle ileri dönüşüm, sürdürülebilirlik hedefleri ile yaratıcı tasarım süreçlerini aynı zeminde buluşturan önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Atalay Onur, D. (2020). Moda tasarımı dōngüsel ekonomi kavramı ve farklı tasarım seviyelerinde benimsenen stratejiler. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 10(1), 24–40. doi:10.20488/sanattasarim.828900
- Aus, R., Moora, H., Vihma, M., Unt, R., Kiisa, M., & Kapur, S. (2021). Designing for circular fashion: Integrating upcycling into conventional garment manufacturing processes. *Fashion and Textiles*, 8, Article 34. doi:10.1186/s40691-021-00262-9
- Bigolin, R., Blomgren, E., Lidström, A., Malmgren de Oliveira, S., & Thornquist, C. (2022). Material inventories and garment ontologies: Advancing upcycling methods in fashion practice. *Sustainability*, 14(5), 2906. doi:10.3390/su14052906
- Bursalıgil, G. (2025). Giysi tasarımı dōngüsel ekonomi kavramı ve farklı tasarım seviyelerinde benimsenen stratejiler. *Turkish Journal of Fashion Design and Management*, 7(2), 235–260. doi:10.54976/tjfdm.1719160
- Eum, Y. M., & Oh, K. W. (2023). A study of upcycling fashion design from a sustainable perspective: Focusing on Marine Serre. *Journal of the Korea Fashion & Costume Design Association*, 25(4), 29–44. doi:10.30751/kfcda.2023.25.4.29
- Lee, S., & Lee, Y. (2024). Characteristics of sustainable fashion design in Marine Serre collection. *The Research Journal of the Costume Culture*, 32(1), 108–123. doi:10.29049/rjcc.2024.32.1.108
- Leitch, L. (2023, January 21). *Marine Serre fall 2023 menswear*. *Vogue*. Erişim adresi: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-menswear/marine-serre>

- Leitch, L. (2024, March 4). *Marine Serre fall 2024 ready-to-wear*. *Vogue*. Erişim adresi: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2024-ready-to-wear/marine-serre>
- Leitch, L. (2025, March 10). *Marine Serre fall 2025 ready-to-wear*. *Vogue*. Erişim adresi: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2025-ready-to-wear/marine-serre>
- Marine Serre. (2023). *Rising Shelter FW23*. Erişim adresi: <https://www.marineserre.com/en-tr/show/rising-shelter>
- Marine Serre. (2024). *Ground Control FW24*. Erişim adresi: <https://www.marineserre.com/en-tr/show/ground-control>
- Marine Serre. (2025). *Heads or Tails FW25*. Erişim adresi: <https://www.marineserre.com/en-tr/show/heads-or-tails>
- Marine Serre. (2026). *Le Louvre Couture FW26*. Erişim adresi: <https://www.marineserre.com/en-tr/show/le-louvre-couture>
- Öner, E. (2023). Tüketici sonrası tekstil atıklarının geri dönüşümüne yönelik tüketici tutumlarının incelenmesi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 2009–2022. doi:10.47495/okufbed.1158689
- Verner, A. (2026, March 2). *Marine Serre fall 2026 ready-to-wear*. *Vogue*. Erişim adresi: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2026-ready-to-wear/marine-serre>

ALEXANDER MCQUEEN'İN PLATO'S ATLANTİS KOLEKSİYONUNUN ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ İLE YENİDEN YORUMLANMASI: TASARIM KODLARININ DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ

Bahar MARABA¹

1. GİRİŞ

Moda tasarımı; biçim, malzeme, yüzey ve beden ilişkilerinin bir arada değerlendirildiği yaratıcı bir üretim alanıdır. Dijital teknolojilerin tasarım süreçlerine dahil olmasıyla birlikte; tasarımın araştırılması, geliştirilmesi ve görselleştirilmesinde kullanılan yöntemlerde artış gözlemlenmektedir. Özellikle üretken yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması, tasarımcının görsel kaynaklardan yola çıkarak, yeni tasarım önerileri geliştirmesine yönelik imkânları ortaya çıkarmıştır. Üretken yapay zekâ, görsel verileri belirli komutlar doğrultusunda işleyerek yeni görüntüler oluşturabilmesi ile moda tasarımında fikir geliştirme, biçim araştırması, görsel varyasyon oluşturma ve tasarım alternatiflerinin değerlendirilmesi gibi süreçlerde kullanılmaya başlanmıştır.

Moda tasarımında üretken yapay zekânın kullanımına yönelik gelişmeler, yeni tasarımların oluşturulmasının yanı sıra, geçmişte üretilmiş tasarımların güncel dijital araçlarla yeniden ele alınması açısından da önem taşımaktadır. Tasarımcının belirli bir zaman diliminde ortaya koyduğu tasarım yaklaşımının biçimsel özelliklerinin çözümlenmesi ve bu özelliklerin yeni tasarım önerilerine dönüştürülmesi, tasarım arşivlerinin güncel teknolojik

¹ Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Programı, ORCID: 0000-0001-9190-3763.

imkânlar aracılığıyla yeniden değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu süreçte özgün tasarımın birebir olarak üretilmesinden çok, tasarımı oluşturan biçimsel özelliklerin belirlenmesi ve farklı tasarım olanakları içerisinde yeniden yorumlanması önem kazanmaktadır. Üretken yapay zekânın bu amaçla kullanılması, geçmiş tasarımların biçimsel özelliklerinin güncel tasarım uygulamaları doğrultusunda yeniden değerlendirilmesini gündeme getirmektedir. Bu yaklaşımın moda tasarımı bağlamında incelenmesi için kendine özgü tasarım diliyle öne çıkan Alexander McQueen'in tasarımları uygun bir araştırma alanı oluşturmaktadır. McQueen'in tasarımlarında biçimsel deneyler, güçlü silüetler, yüzey ve desen kullanımı, bedenin yeniden yorumlanması ve teknolojik olanakların tasarım anlayışıyla ilişkilendirilmesi belirgin özellikler arasında yer almaktadır. Tasarımcının 2010 İlkbahar/Yaz sezonunda sunduğu Plato's Atlantis koleksiyonu ise, bu yaklaşımın kapsamlı biçimde görülebildiği koleksiyonlardan biridir. Koleksiyon, insan bedeninin gelecekteki dönüşümü, denizaltı yaşamı, teknoloji ve doğa ile ilişkili görsel unsurların bir arada kullanıldığı özgün bir tasarım dili ortaya koymaktadır. Koleksiyonda kullanılan biçimler, desenler, yüzeyler, renkler ve bedeni çevreleyen silüetler, tasarımların görsel özelliklerini oluşturan temel unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Plato's Atlantis koleksiyonunun güncel üretken yapay zekâ araçlarıyla yeniden yorumlanması, koleksiyonun tasarım dilini oluşturan temel özelliklerin belirlenmesini ve bu özelliklerin yeni tasarım önerilerine dönüştürülmesini kapsamaktadır. Koleksiyonun tasarım dilini vurgulayan beş görünüm (look), araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu görünüm; silüet, form, renk, desen, yüzey, malzeme ve giysi-beden ilişkisi açısından incelenerek koleksiyona özgün tasarım kodlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Belirlenen tasarım kodları, üretken yapay zekâ aracılığıyla yeniden yorumlanmış ve

ortaya çıkan yeni tasarımlar özgün görünümlemlerle karşılaştırılarak tasarım özelliklerindeki değişimler incelenmiştir.

Araştırmanın amacı, Alexander McQueen'in Plato's Atlantis koleksiyonundan seçilen tasarımların, temel tasarım kodlarını belirlemek ve bu kodları üretken yapay zekâ aracılığıyla yeniden moda tasarımı önerilerine dönüştürmektir. Araştırmanın özgünlüğü, koleksiyonun tasarım özelliklerinin incelenmesinin yanı sıra, tasarım kodlarının belirlenmesi ve bu kodların üretken yapay zekâ kullanılarak yeniden yorumlanması üzerine kuruludur.

Araştırma, Plato's Atlantis koleksiyonundan seçilen beş görünümün tasarım özellikleri ile bu özelliklerden oluşturulan yapay zekâ destekli yeni tasarımlar arasındaki ilişkiyle sınırlı tutulmuştur. Çalışmada kullanılan üretken yapay zekâ aracı, görsel üretim sürecinde kullanılan komutlar ve elde edilen tasarım çıktıları da araştırmanın uygulama kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir. Bu araştırmada, örneklem grubunda yer alan görünümlemler, tasarım kodları doğrultusunda yeni görsel öneriler oluşturmak amacıyla OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT'nin görsel oluşturma özelliğinden yararlanılmıştır. Tasarımcı tarafından özgün olarak her görünüm için hazırlanan metinsel komutlar, ilgili tasarımın silüet, form, renk, desen, tekstil yüzeyi ve giysi-beden ilişkisine ilişkin özellikleri temel alınarak oluşturulmuştur. Üretilen görseller, özgün görünümlemlerle karşılaştırılarak tasarım kodlarında korunan ve değişen özellikler açısından değerlendirilmiştir.

Araştırmada nitel görsel analiz ve uygulamalı tasarım yaklaşımı birlikte kullanılmıştır. İlk aşamada, seçilen beş görünümün tasarım özellikleri açısından incelenmiş ve her bir görünümün tasarım kodları belirlenmiştir. İkinci aşamada ise belirlenen kodlar, üretken yapay zekâ aracında kullanılmak üzere görsel üretim komutlarına dönüştürülmüş ve her tasarım için yeni

görsel öneriler oluşturulmuştur. Son aşamada, özgün görünümle ile yapay zekâ aracılığıyla oluşturulan tasarımlar karşılaştırılarak, tasarım kodlarının yeniden yorumlanma biçimleri incelenmiştir.

2. ALEXANDER MCQUEEN VE PLATO'S ATLANTİS KOLEKSİYONU

McQueen'in tasarım yaklaşımı ve Plato's Atlantis koleksiyonu, tasarımcının biçimsel arayışları ile kavramsal anlatımının ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu bölümde tasarımcının genel tasarım anlayışı ve koleksiyonun temel özellikleri ele alınarak, üretken yapay zekâyâ aktarılacak tasarım kodlarının analizine zemin hazırlanmaktadır.

2.1. Alexander McQueen'in Tasarım Yaklaşımı

McQueen, 1969 yılında Londra'da doğmuştur. Moda eğitiminden önce edindiği terzilik deneyimi, tasarımlarındaki biçim anlayışının temelini oluşturmuştur. Tarihsel dönemlerden aldığı referansları deneysel giysi formlarıyla birleştiren tasarımcı, alışılmış silüetlerin dışına çıkan tasarımlarıyla tanınmıştır. Çalışmalarında giysinin biçimi kadar, kullanılan malzeme ve defiledeki sunumu da önem taşımaktadır. Bu unsurlar, tasarımlarının yalnızca giyim ürünü olarak değil, belirli bir düşünceyi ve anlatıyı aktaran çalışmalar olarak değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır (Bilvar, 2025).

Alexander McQueen'in tasarım anlayışı, geleneksel terzilik tekniklerinin deneysel biçim arayışları ve kavramsal anlatımla bir araya gelmesiyle şekillenmiştir. Tasarımcı, beden oranlarını yeniden düzenleyen, hacim ve biçim ilişkilerini değiştiren uygulamaları, geleneksel giysi formlarının sınırlarını sorgulayan bir tasarım yaklaşımını ortaya koymaktadır. Tarihsel referanslar, mitolojik efsaneler, kültürel imgeler, farklı malzemelerin bir arada kullanımı ve bedenin alışılmış

görünümünü değiştiren tasarım uygulamaları, koleksiyonlarının görsel özelliklerini belirlemektedir. Koleksiyonlarındaki tasarım özelliklerinde doğa, insan bedeni ve teknoloji arasındaki bağlantılar önemli bir yer tutmaktadır. Doğadaki oluşumlar, organik biçimler ve yüzey özellikleri, tasarımlarında farklı silüetler ve malzeme uygulamalarıyla birlikte ele alınmaktadır. Plato's Atlantis koleksiyonu, bu özelliklerin belirgin biçimde bir araya geldiği tasarımları kapsamaktadır.

2.2. Plato's Atlantis Koleksiyonu

Platon, Antik Yunan felsefesinin önde gelen düşünürlerinden biridir. Timaios ve Kritias diyaloglarında aktardığı Atlantis anlatısı, gelişmiş bir uygarlığın yükselişini ve çöküşünü konu almaktadır (Bıçak, 2015). Deniz ile ilişkili bir uygarlık olarak tanımlanan Atlantis, bazı dönemlerde farklı sanatsal yorumlara kaynaklık etmiştir. Alexander McQueen'in 2010 İlkbahar/Yaz sezonunda sunmuş olduğu Plato's Atlantis koleksiyonu da adını bu anlatıdan almaktadır. Platon'un Atlantis anlatısı ile McQueen'in moda koleksiyonu arasında doğrudan bir özdeşlik kurmak doğru değildir. Platon'un metinleri, koleksiyonun adı ve kültürel çağrışımları açısından yalnızca tarihsel bir referans oluşturmaktadır. Koleksiyon ise, antik dünyanın doğrudan yeniden canlandırılmasının ötesinde geleceğe yönelik varsayımsal bir senaryo üzerine kurulmuştur. Bu senaryo aracılığıyla insan bedeni, değişmeden kalan bir yapı olmaktan çıkarak, çevresel koşullara uyum sağlayan, hayvanlar ile ortak özellikler taşıyan ve alışılmış anatomik görünümünden uzaklaşarak melezleşen bir varlık olarak düşünülmektedir. Bu doğrultuda giysi, yalnızca bedeni örten bir nesne değil, insanın dönüşümünü görünür hâle getiren bir tasarım aracına dönüşmektedir.

Koleksiyonun çıkış noktası, karasal yaşam koşullarının değişmesiyle insan bedeninin ve yaşam biçiminin de melezleşerek dönüşebileceği düşüncesini içermektedir. Deniz

canlılarını ve sürüngenleri çağrıştıran biçimler, bu olası dönüşümün giysiler üzerindeki yansımalarını oluşturmaktadır. Böylelikle koleksiyonun kavramsal anlatısı, giysilerin biçimsel özellikleriyle birlikte şekillenmektedir. McQueen, doğal oluşumları anımsatan desenleri, dijital baskı tekniğiyle giysi yüzeylerine aktarmıştır. Renk ve desenlerin giysi formu ile bütünleşmesi, yüzeyde derinlik etkisi yaratmış ve tasarımların üç boyutlu görünümünü güçlendirmiştir (Geyik Değerli, 2019).

Plato's Atlantis koleksiyonunun görsel dili, dijital baskılar, organik desenler, bedeni saran formlar ve alışılmış silüetlerin dışına çıkan tasarımlar üzerinden şekillenmiştir. Deniz canlılarının ve sürüngenlerin yüzey özelliklerini çağrıştıran desenler, giysilerin renk ve doku özelliklerine yansımıştır. Koleksiyonda silüet ve giysi-beden ilişkisi, gelecekteki insan bedenine ilişkin anlatının temel bileşenleri arasındadır. Bedeni saran kesimler, vücut hatlarını belirginleştiren yüzeyler ve hacimli formlar, insan anatomisinin farklı bir görünüm kazanmasına yönelik tasarım yaklaşımını yansıtmaktadır.

Plato's Atlantis, kavramsal anlatısı ile biçimsel özelliklerini bütünleştiren bir koleksiyon olarak, Alexander McQueen'in tasarım yaklaşımını incelemek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Koleksiyondaki silüet, renk, form, desen, yüzey ve giysi-beden ilişkisi, tasarımların ayırt edici özelliklerini belirlemektedir. Bu özelliklerin, çalışma kapsamında seçilen görünümler üzerinden incelenmesi, koleksiyonun tasarım dilini oluşturan kodların belirlenmesinde temel oluşturmaktadır.

3. ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ VE MODA TASARIMI

Yapay zekâ (Artificial Intelligence-AI), bilgisayar sistemlerinin belirli görevleri insan davranışlarına benzer biçimde yerine getirmesini sağlayan yöntem ve teknolojileri kapsayan bir alandır. Türk Dil Kurumunun tanımında anlama, akıl yürütme,

öğrenme, problem çözme, karar verme ve iletişim kurma gibi işlevler, yapay zekânın temel yetenekleri arasında sıralanmaktadır (Bayburtlu vd., 2025). Dijital teknolojilerle birlikte gelişen yapay zekâ uygulamaları, bazı görevlerin daha kısa sürede gerçekleştirilmesine ve süreçlerin verimlilik açısından yeniden düzenlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu gelişmeler, yapay zekânın yalnızca teknik bir araç olarak değil, üretim ve karar alma süreçlerini etkileyen bir teknoloji alanı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir (Göklüberk Özlü ve Ekici Demir, 2024).

Yapay zekâ uygulamaları, sanat ve tasarım alanlarında yaratıcı üretimin çeşitli aşamalarında kullanılmaktadır. Bu uygulamalardan elde edilen sonuçlar, kullanılan eğitim verilerinin yanı sıra, tasarımcının yönlendirmelerine göre de değişmektedir (Yakar ve Kınık, 2020). Tasarımcının mesleki deneyimi, kuramsal bilgisi ve estetik değerlendirme becerisi, üretim sürecinin niteliğini belirleyen unsurlar arasındadır. Bu birikim, sisteme verilen komutlara ve elde edilen görsellerin değerlendirilmesine yansımaktadır. Yapay zekâ ile oluşturulan görsellerin tasarım sürecindeki yeri, yalnızca ortaya çıkan sonuç ile sınırlı değildir. Tasarımcı, üretilen görseller açısından seçim yaparak, bu seçimleri tasarım hedefleri doğrultusunda inceler ve gerekli olan değişiklikleri uygular. Bu süreçte görseller, doğrudan nihai ürün olarak değil, tasarımcının değerlendirme ve düzenlemeleriyle gelişen çalışmalar olarak ele alınır. Tasarımcının müdahaleleri, görsellerin biçimsel özelliklerinin yeniden ele alınmasına ve tasarım bütünlüğünün korunmasına katkıda bulunmaktadır (Boğday Saygılı ve Güven, 2024).

Yapay zekânın yaratıcı üretimdeki işleyişini açıklamak için bu sistemlerin dayandığı öğrenme süreçlerini de ele almak gerekir. İnsan zekâsıyla ilişkilendirilen öğrenme becerisi, bellekten yararlanma, algılama ve nesne tanıma gibi işlevlerin bilgisayar sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi, yapay

zekânın çalışma alanları arasında yer almaktadır. Makine öğrenmesi ve derin öğrenmedeki ilerlemeler, yapay zekânın mevcut verilerden öğrenerek yeni içerikler oluşturabilen sistemlere dönüşmesinde etkili olmuştur (Atiker, 2024). Üretken yapay zekâ teknolojilerinin gelişimi, metinsel komutlar (prompt) aracılığıyla yeni görseller oluşturmasını sağlayan uygulamaların sanat ve tasarım alanlarında kullanılmasını yaygınlaştırmıştır.

Üretken yapay zekâ ile sanat ve tasarım alanlarında görsel içerik oluşturulması, hedeflenen sonuca uygun komutların hazırlanmasını ve elde edilen çıktılar doğrultusunda bu komutların yeniden düzenlenmesini içeren bir süreçtir. Komut istemleri (prompt), üretilecek görselin konusu, biçimsel ve estetik özellikleri üzerinde belirleyici olmalıdır. Bu süreçte sanatçının tasarım ilkelerine ilişkin bilgisi, sanatsal yaklaşımı ve sanat konusundaki bilgi birikimi, komutların içeriğine ve üretilen görsellerin değerlendirilmesine yansımaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ destekli üretimin niteliği; sanatçının yönlendirme, seçme ve değerlendirme kararları ile de ilişkilidir. Bununla birlikte, bu teknolojilerin yaratıcı alanlarda kullanımı, telif hakları, etik sorumluluklar ve özgün olma gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu konuların değerlendirilmesi, yapay zekânın sanat ve tasarım süreçlerindeki rolünün daha kapsamlı biçimde ele alınması açısından önem taşımaktadır. Bu açıdan yapay zekâ, sanatçının yaratıcı yaklaşımı ve tasarım kararları doğrultusunda biçimlenen, tasarım sürecinin farklı aşamalarında kullanılan bir araç olarak değerlendirilmektedir (Coşkun, 2024).

4. PLATO’S ATLANTİS KOLEKSİYONUNUN TASARIM KODLARINA AKTARILARAK ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ İLE YENİDEN YORUMLANMASI

Atlantis koleksiyonunun üretken yapay zekâ aracılığıyla yeniden yorumlanmasında, özgün tasarımları ayırt eden biçimsel ve görsel özellikler tasarım kodları olarak ele alınmıştır. Bu kodlar; silüet, form, renk, desen, tekstil yüzeyi, malzeme, aksesuar ve giysi-beden ilişkisini kapsamaktadır. Koleksiyonun görsel özelliklerinde, karasal yaşamı çağrıştıran renk ve desenlerden su altı canlılarıyla ilişkilendirilen yüzeylere geçiş, giysilerin biçimsel dönüşümüyle birlikte değerlendirilmiştir.

Silüet ve form incelemesinde bedeni saran yapılar, belirgin kalça ve omuz hacimleri, pilili etekler, geniş kollar ve organik biçimler dikkate alınmıştır. Dijital baskılar, jakar dokumalar, örme kumaşlar ve işlemeli yüzeyler; desen, doku ve malzeme özellikleri arasındaki ilişkiler açısından değerlendirilmiştir.

Belirlenen tasarım kodları, örneklem kapsamındaki beş görünümün üretken yapay zekâ aracılığıyla yeniden yorumlanmasında kullanılmıştır. Her görünüm için öne çıkan biçimsel özellikler doğrultusunda hazırlanan komutlar ile yeni görseller üretilerek, özgün tasarımların özellikleri ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada tasarım kodlarının hangi ölçüde değişime uğradığı ya da korunduğu değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, üretken yapay zekânın koleksiyonun tasarım özelliklerini yeniden üretme ve dönüştürme biçimi incelenmiştir.

Koleksiyonun bütünlüğü tasarım kodları açısından incelendiğinde, tasarımların koleksiyondaki genel görünümü ve bu görünümünün tasarım açısından işlevleri sınıflandırılmıştır. Tabloda (Tablo 1) yer alan özellikler göz önünde bulundurularak, Plato’s Atlantis koleksiyonunun 45 görünümü içerisinde seçilen

ve tasarım dilini vurgulayan 5 görünüm, araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır.

Tablo 1. Plato's Atlantis Koleksiyonunun Bütünsel Özelliklerinin Sınıflandırılması

Tasarım Kodu	Koleksiyondaki görünüm	Tasarım açısından işlevi
Siluet	Dar bel, belirgin kalça, hacimli omuz, dönüşen form	İnsan anatomisini yeniden biçimlendirmek
Form	Organik, kıvrımlı, katmanlı biçimler	Deniz canlılarını ve melez bedenleri çağrıştırmak
Renk	Yeşil, kahverengi, mavi, turkuaz, mor	Karasal ortamdan su altına geçiş hissi oluşturmak
Desen	Sürüngen derisi, kamuflaj, denizanası ve vatoz motifleri	Doğal yüzey özelliklerini tekstil yüzeyinde yeniden yorumlamak
Yüzey	Dijital baskı, jakar, işleme ve hologram ayrıntılar	Derinlik, doku ve hareket algısı oluşturmak
Malzeme ve konstrüksiyon	Örme kumaş, jakar, pili, hacim	Giysi formunu beden üzerinde biçimlendirmek
Giysi-beden ilişkisi	Bedeni saran parçalar, genişletilmiş hacimler, sıradışı ayakkabılar	İnsan bedenini farklı bir anatomik görünümde sunmak
Aksesuar	Armadillo ayakkabılar	Bedenin biçimsel dönüşümünü tamamlamak

4.1. Plato's Atlantis-Look 1 ve Üretken Yapay Zekâ ile Yeniden Yorumlanması

Şekil 1. Plato's Atlantis Koleksiyonu Look 1, Alexander McQueen, 2010, URL 1

Tablo 2. Look 1'in tasarım kodları

Tasarım bileşenleri	Look 1- Tasarım kodları
Siluet	Üst bedeni saran, belde daralan ve kalça hizasında dışa doğru genişleyen, kısa ve heykelsi siluet.
Form	Yüksek kapalı yaka, uzun dar kollar, belirgin bel hattı ve yuvarlak hacimli etek formu.
Renk	Turuncu, sarı, yeşil, turkuaz, siyah ve krem tonlarının yüksek kontrastlı birlikteliği.
Desen	Simetrik yerleşimli, kelebek ve böcek kanatlarını, sürüngen derisini ve organik oluşumları çağrıştıran çok renkli desenler.
Tekstil yüzeyi	Yoğun baskılı, ayrıntılı, çok katmanlı algılanan; renk, motif ve doku etkilerinin bir arada bulunduğu yüzey.
Malzeme	Görselden lif içeriği kesin olarak belirlenemeyen, formu koruyan ve bedene oturan kumaş görünümü.
Aksesuar	Yüksek platformlu, heykelsi ve desenli ayakkabılar.
Giysi-beden ilişkisi	Belin vurgulanması, kalça çevresinde hacim oluşturulması ve üst bedenin kontrollü biçimde sarılmasıyla anatomik oranların yeniden düzenlenmesi.

Look 1 için tasarım kodları doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan prompt:

‘Create an original high-fashion couture design inspired by the design codes of Alexander McQueen’s Plato’s Atlantis collection. Feature a sculptural mini-dress with a fitted upper body, high collar, long sleeves, sharply defined waist, and rounded, voluminous hips. Use a vivid palette of orange, yellow, green, turquoise, black, and ivory, with intricate symmetrical patterns inspired by butterfly wings, insect anatomy, and reptilian scales. Integrate the patterns with the garment’s construction, emphasizing the torso, waist, sleeves, and skirt. Use a structured, body-contouring textile appearance with subtle contrasts between matte and glossy surfaces. Complement the design with dramatic sculptural platform shoes featuring coordinated organic patterns and architectural hairstyling. Preserve the defining silhouette, color contrasts, organic patterning, and body-garment relationship while introducing a new pattern composition and

original structural variations. Full-length frontal fashion editorial, realistic garment construction, pale turquoise background, professional lighting, ultra-detailed textile rendering, 8K resolution.'

Şekil 2. Look 1'in üretken yapay zekâ ile yeniden yorumlanması.

Kaynak: ChatGPT'nin görsel oluşturma özelliği kullanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan komut doğrultusunda üretilmiştir.

Plato's Atlantis Look 1 ile üretken yapay zekâ aracılığıyla oluşturulan görsel karşılaştırıldığında, her iki tasarımda da yüksek yaka, uzun kollu yapı, belirgin bel hattı ve kalça çevresinde yoğunlaşan hacim korunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, özgün tasarımın daha bütünlük içerisinde ve gövdeye yakın formu, ai ile üretilen görselde kalça hacminin daha belirgin olduğu heykelsi bir silüete dönüşmüştür.

Renk paletinde turuncu, sarı, yeşil, turkuaz, siyah ve krem tonları her iki tasarımda da görülmektedir. Ancak özgün tasarımda bu renkler daha karmaşık ve birbirine geçen motifler aracılığıyla kullanılırken, ai görselinde turuncu ve sarı tonları üst

gövdede yoğunlaşmış, yeşil ve turkuaz tonları ise etek bölümünde daha belirgin hâle gelmiştir. Desen açısından böcek anatomisi, kelebek kanatları ve sürüngen yüzeylerini çağrıştıran organik motif yaklaşımı korunmuştur. Buna karşılık, motiflerin biçimi ve giysi üzerindeki dağılımı değişmiş; özgün tasarımdaki yoğun desen bütünlüğü yeni görselde farklı ölçeklerdeki motiflerin bir araya gelmesiyle yeniden düzenlenmiştir. Tekstil yüzeyinde parlak ve mat alanların bir arada kullanılması, yeni tasarımda yüzey karşıtlığını daha da belirginleştirmiştir. Aksesuar kullanımında her iki tasarımda da giysiyle uyumlu, yüksek platformlu ayakkabılar tercih edilmiştir. Belin daraltılması ve kalça hacminin öne çıkarılmasıyla kurulan giysi-beden ilişkisi yeni tasarımda da korunmuştur.

Üretken yapay zekâ tasarımında, Look 1'in silueti, renkleri ve organik desen biçimi devam ettirilmiştir. Giysideki hacim dağılımını, motiflerin konumu ve yüzey düzeni ise, değiştirilmiştir. Böylece tasarımın temel kodları korunmuş, ancak bu kodlar farklı bir biçimsel düzen içinde yeniden yorumlanmıştır.

4.2. Plato's Atlantis-Look 7 ve Üretken Yapay Zekâ ile Yeniden Yorumlanması

Şekil 3. Plato's Atlantis Koleksiyonu Look 7, Alexander McQueen, 2010, URL 2

Tablo 3. Look 7'nin tasarım kodları

Tasarım bileşenleri	Look 7- Tasarım kodları
Siluet	Bel bölgesinde daralan ve etek bölümünde dışa doğru genişleyen kısa, çan formunda siluet.
Form	Yuvarlak yakalı, kolsuz, bedene oturan üst bölüm ve hacimli, pilili görünümlü etek. Bel hattı sarı renkli yan parçalarla vurgulanmıştır.
Renk	Yeşil, sarı, turkuaz, lacivert, siyah ve krem tonlarının bir arada kullanımı.
Desen	Simetrik yerleşimli; kelebek kanatlarını, böcekleri, tüyleri ve sürüngen yüzeylerini çağrıştıran, merkezden dışa doğru yayılan organik desenler.
Tekstil yüzeyi	Yoğun dijital baskı görünümüne sahip, çok renkli ve ayrıntılı yüzey. Desenler üst bedenden eteğe doğru devam ederek görsel bütünlük oluşturur.
Malzeme	Görselden kesin lif içeriği belirlenemeyen, bedeni takip eden ve etek formunu koruyan kumaş görünümü.
Aksesuar	Metalik görünümlü, yüksek bilekli ve kalın tabanlı botlar.
Giyisi-beden ilişkisi	Belin daraltılarak vurgulanması, üst bedenin kontrollü biçimde sarılması ve eteğin dışa doğru genişlemesiyle beden oranlarının yeniden düzenlenmesi.

Look 7 için tasarım kodları doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan prompt:

‘Create an original experimental haute couture mini-dress inspired by the design codes of Alexander McQueen’s Plato’s Atlantis collection. Feature a sleeveless, rounded-neck bodice fitted to the torso, a sharply defined waist, and a short, flared bell-shaped skirt with controlled volume. Use a vivid palette of emerald green, yellow, turquoise, navy, black, and ivory. Develop intricate symmetrical organic patterns inspired by butterfly wings, insects, feathers, and reptilian textures, arranged continuously from the bodice to the skirt. Emphasize contrasting yellow waist panels that visually sculpt the body. Create a richly detailed printed textile surface with a structured appearance that maintains the garment’s silhouette. Complement the look with metallic high-ankle platform boots and futuristic sculptural hairstyling. Preserve the fitted bodice, defined waist, flared skirt, vivid colors,

and symmetrical organic pattern language while introducing a new pattern composition and original structural details. Full-length frontal fashion editorial, pale turquoise background, realistic garment construction, detailed textile rendering, professional runway lighting, 8K resolution.’

Şekil 4. Look 7’nin üretken yapay zekâ ile yeniden yorumlanması.

Kaynak: ChatGPT’nin görsel oluşturma özelliği kullanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan komut doğrultusunda üretilmiştir.

Plato’s Atlantis Look 7 ile üretken yapay zekâ tarafından oluşturulan görsel karşılaştırıldığında, iki tasarım arasındaki temel farklılığın silüet ve hacim dağılımında ortaya çıktığı görülmektedir. Özgün tasarımda kolsuz, yuvarlak yakalı ve bedene oturan üst bölüm, belirgin bel hattı ve dışa doğru açılan kısa etek formuyla tamamlanmaktadır. Yapay zekâ çıktısında ise bel vurgusu korunmakla birlikte etek hacmi artırılmış, katmanlı ve daha heykelsi bir görünüm oluşturulmuştur.

Renk paletinde yeşil, sarı, turkuaz, lacivert, siyah ve krem tonları her iki tasarımda da kullanılmıştır. Bununla birlikte, özgün

tasarımda renkler daha yumuşak geçişlerle ve dikey yönde uzanan organik motiflerle bir araya gelirken, üretken yapay zekâ çıktısında mavi, yeşil ve krem tonlarının kontrastı belirginleşmiş, sarı paneller bel çevresinde daha keskin bir vurgu kazanmıştır. Desen açısından kelebek kanatlarını, böcek anatomisini ve sürüngen yüzeylerini çağrıştıran simetrik organik yaklaşım korunmuştur. Ancak özgün tasarımdaki dikey ve akışkan motif düzeni, yeni görselde daha büyük ölçekli, katmanlı ve merkez ekseninde yoğunlaşan bir kompozisyona dönüşmüştür. Her iki tasarımda da tekstil yüzeyi yoğun desenleri ve ayrıntıları ile öne çıkmaktadır. Yapay zekâ çıktısında desenlerin etek boyunca tekrarlanması, yüzeydeki hacim etkisini artırmıştır. Yüksek platformlu ayakkabıların kullanıldığı tasarımlar karşılaştırıldığında yeni görselde, ayakkabı desenleri giysi yüzeyi ile daha uyumlu bir görünüm kazanmıştır. Belin daraltılması ve kalça çevresinin genişletilmesiyle oluşturulan beden oranları korunurken, etek formundaki hacmin artması, bel ve kalça arasındaki biçimsel karşıtlığı daha belirgin hâle getirmiştir.

Üretken yapay zekâ çıktısında özgün tasarımın renk paleti, organik desen dili, bel vurgusu ve temel giysi formu korunurken desen kompozisyonu ve etek hacmi yeniden düzenlenmiştir. Bu değişimler, Look 7'nin tasarım kodlarının birebir tekrarlanmadığını; seçilen biçimsel özelliklerin farklı bir hacim ve yüzey düzeni içinde yeniden yorumlandığını göstermektedir.

4.3. Plato's Atlantis- Look 22 ve Üretken Yapay Zekâ ile Yeniden Yorumlanması

Şekil 5. Plato's Atlantis Koleksiyonu Look 22, Alexander McQueen, 2010, URL 3

Tablo 4. Look 22'nin tasarım kodları

Tasarım bileşenleri	Look 22- Tasarım kodları
Siluet	Omuzları belirgin, belde daralan ve kalça hizasında hafifçe genişleyen, kısa ve bedene oturan siluet.
Form	Yapılandırılmış omuzlar, uzun dar kollar, dik yakalı ve önden açık görünümlü üst bölüm; bel ve kalça çevresinde hacim kazanan kısa etek formu.
Renk	Bakır, kızıl kahverengi, turuncu, siyah, metalik bronz ve turkuaz-mavi tonlarının kontrastlı birlikteliği.
Desen	Alevleri, erimiş metali ve organik akışları çağrıştıran, simetrik yerleşimli, akışkan ve çok renkli desenler.
Tekstil yüzeyi	Parlak, metalik görünümlü ve derinlik etkisi oluşturan baskılı yüzey; koyu ve açık renk geçişleriyle vurgulanan organik desenler.
Malzeme	Görselden kesin lif içeriği belirlenemeyen, parlak yüzeyli ve biçimini koruyan kumaş görünümü.
Aksesuar	Metalik dokulu, bileği kavrayan yüksek botlar.
Giysi-beden ilişkisi	Omuzların genişletilmesi ve belin daraltılmasıyla güçlü bir anatomik karşıtlık oluşturulması; desenlerin bedenin merkezini ve kıvrımlarını vurgulaması.

Look 22 için tasarım kodları doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan prompt:

‘Create an original futuristic haute couture mini-dress inspired by the design codes of Alexander McQueen’s Plato’s Atlantis collection. Feature a sharply structured shoulder line, a fitted waist, long narrow sleeves, a raised collar, and a short sculptural skirt. Use a rich palette of copper, burnt orange, reddish brown, black, metallic bronze, and turquoise blue. Develop symmetrical, flowing organic patterns inspired by flames, molten metal, and aquatic forms, blending warm metallic tones with vivid blue accents. Create a glossy, dimensional textile surface with fluid color transitions and a reflective appearance. Emphasize the contrast between broad shoulders and a narrow waist, allowing the pattern to follow and accentuate the body’s contours. Complete the look with textured metallic ankle boots and futuristic sculptural hairstyling. Preserve the strong shoulder structure, fitted waist, short silhouette, luminous surface, and symmetrical pattern composition while introducing an original pattern arrangement and new structural details. Full-length frontal fashion editorial, realistic garment construction, pale blue runway background, professional lighting, highly detailed textile rendering, 8K resolution.’

Şekil 6. Look 22'nin üretken yapay zekâ ile yeniden yorumlanması.

Kaynak: ChatGPT'nin görsel oluşturma özelliği kullanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan komut doğrultusunda üretilmiştir.

Plato's Atlantis Look 22 ile üretken yapay zekâ aracılığıyla oluşturulan görsel karşılaştırıldığında, iki tasarım arasındaki en belirgin farklılık silüet ve hacim dağılımında ortaya çıkmaktadır. Özgün tasarımda omuz hattı belirgin, bel bölgesi dar ve etek formu bedene yakın bir yapıdadır. Yapay zekâ çıktısında ise omuzlar daha geniş ve köşeli biçimde yapılandırılmış, kalça çevresindeki hacim artırılarak daha heykelsi bir silüet oluşturulmuştur. Her iki tasarımda da uzun kollar ve yüksek yaka korunurken yeni görselde bu unsurlar daha mimari bir karakter kazanmıştır.

Renk kullanımı açısından bakır, kırmızı kahverengi, turuncu, siyah ve turkuaz tonları her iki tasarımda da görülmektedir. Ancak özgün tasarımda sıcak ve soğuk renkler akışkan geçişlerle bir araya gelirken yapay zekâ çıktısında bakır ve kahverengi tonları

baskınlaşmış, turkuaz ayrıntılar daha sınırlı alanlarda kullanılmıştır. Desen ve tekstil yüzeyi bakımından özgün tasarımda alevleri ve akışkan organik biçimleri çağrıştıran motifler, giysinin gövdesi boyunca devam ederek yüzeyde hareket etkisi oluşturmaktadır. Yapay zekâ çıktısında motiflerin yoğunluğu ve katmanlı yapısı artmış, yüzeyde kabartılı bir görünüm oluşmuştur. Mat ve parlak alanlar arasındaki karşıtlık belirginleşirken, desenlerin omuz, gövde ve etek üzerindeki dağılımı da değişmiştir. Özgün tasarımdaki akışkan yüzey etkisi, yeni tasarımda daha parçalı ve zırhı andıran bir görünüme dönüşmüştür. Her iki tasarımda da giysiyle uyumlu, bilek hizasında botlar kullanılmıştır.

Üretken yapay zekâ çıktısı, Look 22'nin renk karakterini, uzun kollu ve yüksek yakalı yapısını, dar belini ve organik desen yaklaşımını korumuştur. Buna karşılık omuz ve etek hacmini artırmış, desen kompozisyonunu daha katmanlı bir yapıya dönüştürmüş ve tekstil yüzeyinin zırhı andıran görünümünü güçlendirmiştir. Bu değişimler, özgün tasarım kodlarının korunurken silüet, yüzey ve hacim ilişkilerinin yeniden yorumlandığını göstermektedir.

4.4. Plato's Atlantis- Look 40 ve Üretken Yapay Zekâ ile Yeniden Yorumlanması

Şekil 7. Plato's Atlantis Koleksiyonu Look 40, Alexander McQueen, 2010, URL 4

Tablo 5. Look 40'ın tasarım kodları

Tasarım bileşenleri	Look 40- Tasarım kodları
Siluet	Üst bedeni ve omuzları hacimli, beli belirgin, etek bölümü kısa ve hafifçe genişleyen heykelsi siluet.
Form	Bedene oturan üst gövde, yuvarlatılmış ve dışa doğru uzanan büyük omuz hacimleri, kısa etek ve belirgin bel hattı.
Renk	Elektrik mavisi, turkuaz, mor, lacivert ve siyah tonlarının yoğun kontrastı.
Desen	Deniz canlılarını, kanatlı organizmaları ve organik oluşumları çağrıştıran simetrik, akışkan ve çok katmanlı desenler.
Tekstil yüzeyi	Mavi ve mor tonların geçişleriyle derinlik etkisi oluşturan, parlak ve dijital baskı görünümündeki yüzey.
Malzeme	Görselden kesin lif içeriği belirlenemeyen; gövdeyi saran, omuz hacimlerini destekleyen ve ışığı yansıtan kumaş görünümü.
Aksesuar	Mavi tonlarında, yüksek platformlu heykelsi ayakkabılar.
Giysi-beden ilişkisi	Omuzlarda oluşturulan abartılı hacimlerle beden oranlarının değiştirilmesi; dar gövde ve belirgin bel hattıyla hacim karşıtlığının kurulması.

Look 40 için tasarım kodları doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan prompt:

‘Create an original futuristic haute couture mini-dress inspired by the design codes of Alexander McQueen’s Plato’s Atlantis collection. Feature a fitted torso, a defined waist, an abbreviated flared skirt, and exaggerated rounded shoulder structures extending outward from the body. Use an intense palette of electric blue, turquoise, violet, deep navy, and black. Develop symmetrical, flowing organic patterns inspired by marine organisms and aquatic forms, integrating intricate details and luminous color transitions. Create a richly detailed printed textile surface with a glossy, dimensional appearance. Emphasize the contrast between the narrow torso and oversized sculptural shoulders. Complete the look with high-platform blue sculptural footwear and architectural hairstyling. Preserve the dramatic shoulder volume, fitted waist, vivid blue-purple palette, and

symmetrical organic pattern language while introducing an original silhouette variation and new pattern composition. Full-length frontal fashion editorial, realistic garment construction, pale blue runway background, professional lighting, highly detailed textile rendering, 8K resolution.'

Şekil 8. Look 40'ın üretken yapay zekâ ile yeniden yorumlanması.

Kaynak: ChatGPT'nin görsel oluşturma özelliği kullanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan komut doğrultusunda üretilmiştir.

Plato's Atlantis Look 40 ile üretken yapay zekâ aracılığıyla oluşturulan görsel karşılaştırıldığında, her iki tasarımda da bedene oturan gövde, belirgin bel hattı, kısa etek ve omuzlardan dışarı doğru genişleyen hacimli yapılar öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, özgün tasarımda omuz hacimleri daha yumuşak ve kıvrımlı bir biçimde düzenlenirken yapay zekâ çıktısında bu yapılar büyütülerek daha simetrik ve heykelsi bir forma dönüştürülmüştür. Özgün tasarımdaki daha sade etek formu da yeni görselde katmanlı ve dışa doğru kıvrılan bir yapıya kavuşmuştur.

Renk paletinde elektrik mavisi, turkuaz, mor, lacivert ve siyah tonları her iki tasarımda da korunmuştur. Ancak özgün tasarımda mavi ve mor tonları daha akışkan geçişlerle bir araya gelirken yapay zekâ çıktısında koyu mavi ve turkuaz tonlarının karşıtlığı belirginleşmiş, desenlerin sınırları daha net hâle gelmiştir. Desen ve tekstil yüzeyi açısından özgün tasarımda su altı organizmalarını çağrıştıran organik motifler, gövde ve omuz yapıları boyunca devam ederek bütünlüklü bir yüzey oluşturur. Yapay zekâ çıktısında benzer motif yaklaşımı korunmuş, ancak desenler daha yoğun ve tekrarlı bir kompozisyonla yeniden düzenlenmiştir. Yüzeydeki parlaklık ve renk geçişleri sürdürülürken omuz ve etek bölümlerindeki katmanlı yapı, desenlerin üç boyutlu bir etki yaratmasını güçlendirmiştir. Böylece özgün tasarımdaki akışkan yüzey karakteri, yeni görselde heykelsi bir görünüm kazanmıştır. Her iki tasarımda da mavi tonlarda yüksek platformlu ayakkabılar tercih edilmiştir. Ancak yapay zekâ çıktısında ayakkabıların desenli yüzeyi, giysiyle daha uyumlu bir görünüm oluşturmuştur. Giysi–beden ilişkisinde dar gövde ile geniş omuzlar arasındaki karşıtlık korunmuş, omuz hacminin artırılmasıyla bu karşıtlık daha güçlü hâle gelmiştir.

Genel olarak yapay zekâ çıktısında özgün Look 40’ın renk paleti, organik desen dili ve hacimli omuz yapısı korunurken omuzların biçimi, etek hacmi ve desen kompozisyonu değiştirilmiştir. Bu dönüşüm, tasarımın temel kodlarının farklı bir hacim ve yüzey düzeni içinde yeniden yorumlandığını göstermektedir.

4.5. Plato's Atlantis-Look 45 ve Üretken Yapay Zekâ ile Yeniden Yorumlanması

Şekil 9. Plato's Atlantis Koleksiyonu Look 45, Alexander McQueen, 2010, URL 5

Tablo 6. Look 45'in tasarım kodları

Tasarım bileşenleri	Look 45- Tasarım kodları
Siluet	Bedeni saran, belde daralan, etek bölümünde dışa açılan ve bacakları tamamen örten bütünselik siluet.
Form	Yüksek kapalı yaka, bedene oturan üst gövde, hacimli ve dirsek hizasına doğru genişleyen kollar, kısa pilili etek ve dar pantolon formu.
Renk	Gümüş, mavi, mor, sarı ve yeşil yansımaların oluşturduğu çok renkli holografik metalik görünüm.
Desen	Küçük ölçekli, tekrarlanan ve pullu ya da sürüngen derisini andıran yüzey düzeni.
Tekstil yüzeyi	Yoğun, üç boyutlu algılanan, parlak ve ışığı farklı açılarda yansıtan metalik yüzey.
Malzeme	Görselden kesin lif içeriği belirlenemeyen, esnek ve bedeni saran; yüzeyinde metalik kaplama veya pul benzeri ayrıntılar bulunan malzeme görünümü.
Aksesuar	Yüksek platformlu, bileği saran ve giysiyle aynı yüzey karakterini taşıyan botlar.
Giysi-beden ilişkisi	Üst gövdenin ve bacakların bedene oturması, etek ve kollardeki hacimle dengelenir. Baştan ayağa devam eden metalik yüzey, bedeni bütünselik ve heykelsi bir form olarak algılatır.

Look 45 için tasarım kodları doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan prompt:

‘Create an original futuristic haute couture ensemble inspired by the design codes of Alexander McQueen’s Plato’s Atlantis collection. Feature a high-neck fitted bodice, voluminous three-quarter sleeves, a short flared pleated skirt, and close-fitting full-length leggings. Use an iridescent metallic palette of silver, electric blue, violet, yellow, and green. Cover the ensemble with a dense, small-scale repeating pattern inspired by reptilian scales and reflective marine surfaces. Create a highly textured, luminous surface that shifts color under the light. Maintain a unified head-to-toe appearance through matching high-platform ankle boots. Emphasize the contrast between the fitted body, voluminous sleeves, and flared skirt. Preserve the sculptural silhouette, reflective surface, repeated scale-like pattern, and integrated footwear while introducing an original pattern arrangement and subtle structural variations. Full-length frontal fashion editorial, realistic garment construction, deep black background with a luminous blue runway, professional lighting, detailed textile rendering, 8K resolution.’

Şekil 10. Look 45’in üretken yapay zekâ ile yeniden yorumlanması.

Kaynak: ChatGPT’nin görsel oluşturma özelliği kullanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan komut doğrultusunda üretilmiştir.

Plato's Atlantis Look 45 ile üretken yapay zekâ aracılığıyla oluşturulan görsel karşılaştırıldığında, her iki görselde de yüksek yakalı, bedene oturan üst bölüm, hacimli truvakar kollar, kısa pilili etek ve vücuda oturan tayt kullanımı görülmektedir. Bununla birlikte, özgün tasarımda kolların hacmi daha yumuşak ve aşağı doğru genişleyen bir form oluştururken yapay zekâ çıktısında omuz ve kol hacmi artırılarak daha heykelsi bir görünüm elde edilmiştir. Etek formu da özgün tasarıma kıyasla daha belirgin biçimde açılmıştır.

Renk açısından gümüş, elektrik mavisi, mor, sarı ve yeşil tonlarının hologram etkisi her iki tasarımda da korunmuştur. Özgün tasarımda bu renkler daha küçük ölçekli ve yoğun bir yüzey deseni içinde dağılırken, yapay zekâ çıktısında mavi ve mor tonları baskınlaşmış, sarı ve gümüş yansımalar desenin belirli bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Desen ve tekstil yüzeyi bakımından her iki görselde de sürüngen pullarını ve yansıtıcı deniz yüzeylerini çağrıştıran, tekrarlayan motifler kullanılmıştır. Özgün tasarımda pul desenleri daha küçük ve sık bir düzen oluştururken yapay zekâ çıktısında motiflerin ölçeği büyümüş ve desenler daha belirgin hâle gelmiştir. Parlak yüzey etkisi korunmakla birlikte, yeni görselde ışık yansımaları ve renk geçişleri daha güçlüdür. Bu durum, tekstil yüzeyinin daha kabartılı ve üç boyutlu algılanmasına katkıda bulunmaktadır. Aksesuar kullanımında her iki tasarımda da giysiyle aynı renk ve desen karakterini taşıyan yüksek platformlu botlar yer almaktadır. Desenli taytın giysi ile bütünleşmesi, iki tasarımda da giysinin görsel devamlılığını korumaktadır. Dar gövde ile hacimli kollar arasındaki zıtlık, yeni tasarımda da gözlemlenmektedir.

Üretken yapay zekâ çıktısında Look 45'in temel silueti, hologram renk paleti, tekrarlayan pul deseni ve giysinin takım görünümü korunmuştur. Buna karşılık kol hacmi, etek formu ve desenlerin ölçeği değiştirilmiştir. Bu değişiklikler, özgün

tasarımdaki özelliklerin daha heykelsi bir biçimde yorumlanmasını sağlamıştır.

5. SONUÇ

Bu araştırmada, Alexander McQueen'in Plato's Atlantis koleksiyonundan seçilen beş görünümün tasarım kodları incelenmiş ve bu özelliklerden hareketle yeni görseller üretilmiştir. Özgün tasarımlarla yapay zekâ çıktılarının karşılaştırılması, koleksiyonun karakteristik özelliklerinin yeni tasarımlarda hangi yönleriyle korunduğunu ve hangi yönlerden değiştiğini ortaya koymuştur. Bulgular, tasarım kodlarının aktarımının yalnızca görsel benzerlikle sınırlı olmadığını; siluet, form, renk, desen, tekstil yüzeyi ve beden-giysi ilişkisinin birlikte değerlendirilmesini gerektirdiğini göstermektedir.

İncelenen beş görünümde özgün tasarımların renk paletleri, organik desenleri, belirgin bel hatları ve hacim karşıtıllıkları büyük ölçüde korunmuştur. Buna karşılık omuz ve etek hacimlerinde, motiflerin ölçeği ve yerleşiminde ve yüzey düzenlemelerinde değişiklikler görülmüştür. Bu değişiklikler, tasarımların ayırt edici özellikleri korunurken farklı biçimlerde yeniden düzenlenebildiğini göstermektedir. Özellikle hacim dağılımındaki değişimler, siluetin yanı sıra desenlerin görünümünü ve giysiyle beden arasındaki ilişkiyi de etkilemiştir. Bu nedenle tasarım kodlarının yeniden yorumlanması, özgün tasarımdaki özelliklerin tek tek korunmasından ibaret değildir; bu özelliklerin birbiriyle kurduğu ilişkinin de yeniden ele alınmasını içermektedir.

Karşılaştırmalar, üretken yapay zekâ ile oluşturulan görsellerin özgün tasarımlarla birebir örtüşmediğini göstermiştir. Metinsel komutlarda belirtilen özellikler görsellerin genel görünümünü yönlendirmiş, ancak hacimlerin dağılımı, desenlerin yerleşimi ve giysi formuyla kurduğu ilişki değişmiştir. Bu

farklılıklar, her görünümün silüetine ve öne çıkan tasarım özelliklerine göre şekillenmiştir. Bulgular, tasarım kodlarının birbirinden bağımsız özellikler olarak ele alınamayacağını; silüet, hacim, desen ve yüzey düzeninin birbiriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, üretken yapay zekânın moda tasarımında mevcut tasarımları incelemek ve bu tasarımlardan hareketle yeni görsel öneriler oluşturmak için kullanılabileceğini göstermektedir. Bu süreçte tasarım özelliklerinin belirlenmesi, metinsel komutlara aktarılması ve elde edilen görsellerin değerlendirilmesi önemlidir. Çalışmada her görünüm için ayrı komutlar hazırlanması, görsel üretimin incelenen tasarımların belirli özellikleri üzerinden yürütülmesini sağlamıştır.

Üretilen görsellerin değerlendirilmesi ise araştırmacının tasarım bilgisine ve özgün tasarımlarla yaptığı karşılaştırmalara dayanmaktadır. Bu nedenle üretken yapay zekâ, tasarımcının yerini alan bağımsız bir yaratıcı olarak değil, tasarımcının yönlendirmeleriyle görsel öneriler üreten ve sonuçları değerlendirme gerektiren bir araç olarak ele alınmalıdır.

Çalışma, Plato's Atlantis koleksiyonundan seçilen beş görünüm ve bu görünümlerin tasarım kodlarından hareketle oluşturulan yapay zekâ görselleriyle sınırlıdır. Görsel inceleme, kullanılan malzemelerin lif içeriği ve fiziksel özellikleri hakkında kesin sonuçlara ulaşmayı sağlamamaktadır. Bu nedenle tekstil yüzeylerine ilişkin değerlendirmeler, görsellerde görülebilen desen, doku, parlaklık ve biçimsel özelliklerle sınırlandırılmıştır. Bulguların bu sınırlar dikkate alınarak yorumlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Plato's Atlantis koleksiyonunun tasarım kodları belirlenmiş ve bu özelliklerin üretken yapay zekâ ile oluşturulan görsellerdeki değişimi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma, koleksiyonun biçimsel özelliklerini

tanımlamanın yanı sıra, bu özelliklerin yeni tasarımlarda hangi yönlerden korunduğunu ve hangi yönlerden değiştiğini de ortaya koymaktadır. Bulgular, üretken yapay zekâ destekli moda tasarımı çalışmalarında tasarım kodlarının belirlenmesinin, görsel üretimin bu özellikler doğrultusunda yönlendirilmesinin ve elde edilen sonuçların tasarım ölçütleri üzerinden değerlendirilmesinin önemini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Atiker, E. (2024). Güzel sanatlar ekseninde sorumlu yapay zekâ: Potansiyel riskler ve etik boyutlar. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 129-137. DOI: 10.47613/reflektif.2024.149.
- Bayburtlu, Ç., İşgören, A. N., Acar Büyükpehlivan, G., Öznaz, D., Ceviz, N., Sünter Eroğlu, N., Çankaya, Ş., Albayrak, Ö., & Dinçer, G. (2025). Moda tasarımı ve yapay zekâ. *Öneri Dergisi*, 20 (MX Yaratıcı Endüstriler Çalıştayı 2024: Yapay Zekâ Çağında Yaratıcı Endüstriler Özel Sayısı), e1-49. DOI: 10.14783/maruoneri.1499324.
- Bıçak, A. (2015). Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Antik Çağ Yunan & Ortaçağ Düşüncesi 'Platon'un Tarih Anlayışı'. *İnsan Yayınları*, İstanbul.
- Bilvar, H. (2025). "Alexander McQueen (1969-2010), Moda, Sanat ve Teknolojinin Eklektik Yansımasında 'No.13' Defile Analizi". *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 117(2), 233–244. doi: 10.7816/idil-14-117-04.
- Boğday Saygılı B. & Güven P. (2024). Moda tasarımı yapay zekânın kullanımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(92), 1698-1714. <https://doi.org/10.17755/esosder.1477707>.
- Coşkun, C. (2024). Sanat ve tasarım alanında üretken yapay zekâ sistemleri. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 17(33), 470-486. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3916174>.
- Geyik Değerli, N. (2019). "Mimesis, Biyomimikri ve Moda İlişkisi", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, 929-939, doi: 10.7816/ulakbilge-07-43-07.
- Göklüberk Özlü, P. & Ekici Demir, N. (2024). Moda tasarımı sürecinde üretken yapay zekâ destekli sistemler. *Sanat ve*

Tasarım Araştırmaları Dergisi, 5(8), 110-122.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3796523>.

Yakar, G. & Kınık, M. (2020). Yapay zekâ ile üretilen görsel sanatlar eserlerinde fikri mülkiyet. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 13(26), 490-516.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1293073>.

Görsel Kaynakça

URL 1- URL 2- URL 3- URL 4- URL 5

<https://ayerhsmagazine.com/2025/01/27/platos-atlantis-alexander-mcqueen-spring-2010/> Erişim Tarihi:
09.10.2026

Şekil 2- Şekil 4- Şekil 6- Şekil 8- Şekil 10 ChatGPT'nin görsel oluşturma özelliği kullanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan komut doğrultusunda üretilmiştir.

TEKSTİL VE MODA TASARIMINDA
GÜNCEL KONULAR VE
AKADEMİK DEĞERLENDİRMELER

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com